

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**İKİ KAZAK CENKNÂMESİ: “ÄZİRET ÄLİDİÑ
SOĞISI” VE “ÜŞBÜV QİSSA ZEÑGİR
JÜHÜD” (METİN-İNCELEME)**

Fatih KUŞ

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. İbrahim DİLEK**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ALEVİ BEKTAŞI KÜLTÜRÜ ANABİLİM DALI**

ARALIK - 2019

**İKİ KAZAK CENKNÂMESİ: “ÄZİRET ÄLİDİÑ SOĞISI” VE “ÜŞBÜV
QİSSA ZEÑGİR JÜHÜD”(METİN-İNCELEME)**

Fatih KUŞ

**YÜKSEK LİSANS
ALEVİ BEKTAŞI KÜLTÜRÜ ANABİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

ARALIK 2019

Fatih Kuş tarafından hazırlanan “İki Kazak Cenknâmesi: “Äziret Älidiñ Soğısı” ve “Üşbüv Qissa Zeñgir Jühüd”(Metin-İnceleme) ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Alevi-Bektaşî Kültürü Anabilim Dalında Alevi-Bektaşî Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. İbrahim DİLEK

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Başkan: Prof. Dr. İhsan KALENDEROĞLU

Türkçe Öğretimi, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye: Prof. Dr. Erdal AKSOY

Sosyoloji, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Tez Savunma Tarihi: 27 /12/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....

Prof. Dr. Figen ZAİF
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

(İmza)

(Fatih Kuş)

(27.12.2019)

İKİ KAZAK CENKNÂMESİ: “ÄZİRET ÄLİDİÑ SOĞISI” VE “ÜŞBÜV QİSSA ZEÑGİR
JÜHÜD” (METİN-İNCELEME)

(Yüksek Lisans)

Fatih KUŞ

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Aralık 2019

ÖZET

Cenknâmeler Türk-İslam tarihinde mezhep, boy, kavim farkı gözetmeksizin önemli yer tutan edebî ürünlerdir. Türkler İslamiyet'e girdikten bir süre sonra oluşturulmaya başlanan bu edebî eserler, halkta birliktelik yaratma, millî bir tarih şuuru oluşturma gibi toplumsal vazifeler üstlenmiştir. Bu yüzden de genellikle halkın anlaması için sade bir dille yazılmıştır. Bu eserler de Hazret-i Ali'nin düşmanları genellikle gayr-i Müslim halklar olmakla birlikte bazen de dev, cin gibi olağanüstü varlıklar olmuştur. Yapılan bu çalışmada Kazakistan'da son dönemlerde yazıya geçirilmiş destanlardan ikisi incelenmiştir ki bu iki destanda da Hz. Ali'nin mücadele içinde bulunduğu kişiler gayr-i Müslim halk ve onların yöneticileridir. İncelenen destanlar cenknâmelerin bariz örnekleri olup bu destanlarda Hz. Ali iyilerin dostu, zalim gayr-i müslimlerin düşmanı olarak gösterilmiş ve Hz. Ali'nin onlarla olan çetin mücadelesi anlatılmıştır. Bu destanlarda aynı zamanda toplumsal olaylar da anlatılmış ve sahabelerin bir kısmına da yer verilmiştir. Bu destanların çalışılmasının amacı farklı coğrafyalarda bulunan iki ülke arasında kültürel bir bağ oluşturmak, bir köprü görevi üstlenmektir.

BilimKodu : 31001
AnahtarKelimeler : Hz. Ali, Cenknâmeler, Dini Destanlar, Kazakistan
SayfaAdedi : 181
Tez Danışmanı : Prof. Dr. İbrahim DİLEK

TWO KAZAKH CENKNÂMES: “ÄZİRET ÄLİDİÑ WAR” AND “ÜŞBÜV QİSSA ZEÑGİR
JÜHÜD” (TEXT- EXAMINATION)

(M.Sc.Thesis)

Fatih KUŞ

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL FOR ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

December 2019

ABSTRACT

Cenknâmeler are the literary products that have an important place in the history of Turkish-Islamic sects, tribes and tribes. These literary works, which were started to be created after the Turks entered Islam, undertook social duties such as the creation of unity in the people and the creation of a national history of consciousness. For this reason, it is written in plain language for the public to understand. In these works, the enemies of Hazrat Ali were generally non-Muslim peoples and sometimes there were extraordinary beings such as giant and gin. In this study, we will examine two of the epics that have been written in Kazakhstan in recent times. Ali's fighters are non-Muslim people and their rulers. The epics we examined are the obvious examples of the cenknamas and they are the Hz. Ali's friends, the cruel non-Muslims were shown as the enemy and the Prophet. Ali's tough struggle with them is explained. In these epics, social events were also described and some of the Companions were included. Our aim in this epic work is to establish a cultural link between the two countries in different geographies and to undertake a bridge.

Science Code : 31001
Key Words : Hz. Ali, Cenknames, Religious Epics, Kazakhstan
Page Number : 181
Supervisor : Prof. Dr. İbrahim DİLEK

TEŞEKKÜR

Bilimin ve bilgiye ulaşmanın giderek arttığı çağımızda, benim de bilime katkıda bulunmamda yardımcı olan, bilgisini benimle her zaman paylaşan ve lisans döneminde başlayan desteğini yüksek lisansta daha da hissettiren tez danışmanım sayın Prof. Dr. İbrahim Dilek hocama teşekkürü borç bilirim. Yine değerli vaktini bana ayırarak çalışmama destek olan, yardımları ile yolumu aydınlatan Doç. Dr. Seyfullah Yıldırım hocama teşekkürü borç bilirim. Yine hiçbir şekilde yardımını benden esirgemeyen, her daim bana olan güvenini dile getiren Araştırma Görevlisi Zehra Görkem Duran Gültekin hocama da teşekkürü borç bilirim. Bu günlere gelmemde maddî ve manevî desteklerini esirgemeyen anneme, babama, kardeşime ve her türlü akademik desteği veren arkadaşlarıma da teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
1. GİRİŞ.....	1
2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KAPSAMI.....	5
2.1. Konusu	5
2.2. Amacı	5
2.3. Kapsam ve Sınırlılıklar.....	5
2.4. Veri Toplama Tekniği	5
3. TÜRK EDEBİYATI'NDA HZ. ALİ CENKNÂMELERİ	7
3.1. Destan Geleneği'nde Hz. Ali Cenknâmeleri	7
3.2. Hz. Ali Cenknâmeleri.....	9
3.3. Cenknâmelerin İçeriği	11
3.4. Cenknâmelerin Kaynakları.....	12
3.5. Cenknâmelerin Şekil ve Üslûp Özellikleri ile Tertipleri.....	13
3.6. Cenknâmelerin Fikrî Yapısı	14
3.7. Cenknâmelerin Coğrafyası.....	15
3.8. Hz. Ali	15
4. KAZAK SAHASI DASTANLARI VE HZ. ALİ CENKNÂMELERİ	19
4.1. Kazak Sahası'nda Kıssa, Dastan ve Dastancı	19
4.2. Kazak Sahası'nda Dinî Destanlar.....	21
4.3. Kazak Türklerinin Dastanların Derlenmesi ve Yayınlanması	22
4.4. Äziret Älidiñ Soğısı.....	24
4.5. Üşbuv Qissa Zeñgir Jühüd	114

5. SONUÇ.....	163
KAYNAKLAR.....	179
ÖZGEÇMİŞ	181

1. GİRİŞ

Peygamberimizin hem amcasının oğlu hem de damadı olan Hz. Ali İslamiyette çeşitli inanışlar ve çeşitli coğrafyalar içerisinde önemli bir yere sahiptir. Daha çocuk denecek bir yaşta İslamiyete intisap eden Hz. Ali, intisabından hemen sonra sahabeler içerisinde önemli bir yere sahip olmuş ve İslamiyet'in yayılmasında ise önemli bir mihenk taşı olmuştur. Hz. Ali Peygamberimiz hicret ederken ölümü pahasına O'nun yatağına yatmıştır. Peygamberimiz Medine'ye varduktan sonra Hz. Ali de Peygamberimizin izni ile Medine'ye göç etmiştir. Medine'de ensar ve muhacirler arasında kardeşlik kurulduğunda ise Peygamberimiz Hz. Ali'yi kendine kardeş seçmiştir. Peygamberimiz zamanında sırasıyla Bedir, Uhud, Hendek ve Hayber savaşlarında bulunmuştur. Bedir Savaşı'nda düelloya çıkan üç sahabeden biri olması yanında savaş sırasında birçok müşriki de bertaraf etmiştir. Uhud Savaşı'nda Peygamber Efendimizi korurken birçok yara almıştır. Hendek Savaşı'nda müşriklerin ordusundaki ileri gelenleri öldürmüştür. Hayber Savaşı'nda ise kaleye ilk hücum eden kişi olup kale kapısını kırarak kendine kalkan yapmıştır. Yine Peygamberimiz hayatta iken Yemen halkını İslamiyet'e davet etmeye gitmiştir. Peygamber Efendimizin vefatı sonrası ilk üç halife döneminde aktif bir rol oynamayan Hz. Ali, Hz. Osman'ın şehit edilişi üzerine dördüncü İslam halifesi seçilmiştir. Hz. Ali halifeliği sırasında ilk olarak Hz. Osman'ın katillerinin bulunması ile meşgul olmuştur. Sonra halifeliğini tanımayan Hz. Aişe ile tarihte "Cemel Olayı" olarak anılan savaşta karşı karşıya gelmiştir. Bu olay sonrası ise Sıffin'de Şam Valisi Muaviye ile karşı karşıya gelmiştir. Miladi 661 yılında ise Hariciler tarafından haksızlığa uğramış ve şehit edilmiştir.

Hz. Ali'nin haksız yere şehit edilişi sonrası İslam coğrafyasında Hz. Ali ve O'nun takipçisi olan On İki İmam etrafında çeşitli kültürler meydana gelmiştir. Türkler İslamiyet'i kabul ettikten sonra Hz. Ali ve ondan sonra gelen On İki İmam çevresinde gelişen bu kültürleri önemli görmüştür. Bu önem neticesinde ise Hz. Ali'nin hayatını, ahlakını, bilgisini, savaşlarını ve bu savaşlarda gösterdiği kahramanlıkları anlatan "Cenknâme"ler ortaya çıkmıştır. Özellikle 13.yüzyıl sonrasında önem kazanmaya başlayan bu cenknâmeler genelde destan nazım şekliyle, halkın anlayabileceği sade bir dille yazılmıştır. Bu cenknâmelerin bazıları tercüme, bazıları adapte bazıları ise tamamen telif olan eserlerdir. Cenknâmeler İslamiyet öncesi Türk destanlarındaki "Alp" tipinden İslamiyet sonrası Türk destanlarındaki "Gazi-Alperen" tipine geçişin ilk örneklerinden sayılabilir. Bu anlatılarda Hz. Ali Müslüman Türk kavimlerinin cengâverlik eğilimlerini ön plâna çıkaran, onlara mesaj veren ideal insan tipinin örneğini teşkil eden bir destan kahramanıdır. Hz. Ali'nin cengâverlikleri ve

kahramanlıkları ile Türklerin savaşçı kimliğinin birbiriyle benzer olması yüzyıllarca bu anlatılara gösterilen rağbeti artırır. Hz. Ali cenknâmelerinde İslamî rivayetler ile Türklerin İslamiyeti kabul etmesinden önceki inanışları iç içe geçmiş ve anlatılarda Hz. Ali olağanüstü özelliklere sahip idealize tip olarak karşımıza çıkmıştır. Cenknâmelerde, idealize edilmiş Hz. Ali üzerinden insanlara ahlaklı, erdemli, iyi bir insan olmaları gerektiği öğütlenir. Ayrıca cenknâmelerin içeriklerinde Peygamber Efendimizin, Hz. Ali'nin, Hz. Ali'nin çocuklarının ve sahabelerin yaşayışları üzerinden halka öğütler verilmiştir. Ayrıca cenknâmelerde İslam'ın yayılma süreci, bu süreçte başta Hz. Ali olmak üzere ailesinin, sahabelerin rolü, bu süreçte yapılan savaşlar ve bu savaşlarda Hz. Ali'nin rolü hakkında bilgi verilerek halkta dinî bir tarih şuuru oluşturulmaya çalışılmıştır.

Hz. Ali çevresinde teşekkül eden cenknâmeler bir merkez kişi etrafında toplanmıştır. O merkez kişi ise Hz. Muhammet'tir. Yani cenknâmeler Peygamberimiz döneminde yaşanan olayların Türklerin İslamiyeti kabulü ile Hz. Ali'nin bu hikâyelere oturtulması ekseninde oluşmuştur. Ama bu cenknâmeler İslamî rûh ve birleştiricilik ile Hz. Muhammet çevresinde toplanmışlardır.

Hz. Ali cenknâmelerinde tarihî gerçekliklere yer verilmiş olmakla birlikte mitolojik ve olağanüstü özellikler de eserlerde yer almıştır. Hz. Ali cenknâmelerde kötülüğü temsil eden ejderhalarla, cinlerle, devlerle mücadele eden bir kahraman olarak gösterilmiştir bu olağanüstü özelliklerdendir. Bu mücadelelerde ise en büyük yardımcıları Düldül adlı atı ve ucu çatalı kılıcı Zülfikar'dır. Bu mücadelelerde ise Hz. Ali'nin yanında yer alan kişiler genellikle değişmez. Bu kişiler sırasıyla Peygamberimiz; Hz. Ali'nin çocukları Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Muhammet b. el-Hanefiyye; eşi Hz. Fâtıma; yakın dostları Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'dır. Bu eserlerde ilk üç halifeye de yer verilmesi, mezhepsel bir fark gözetilmediğine işarettir.

Çetin (1997) cenknâmelerdeki coğrafyaların bazılarının gerçek yerler bazılarının muhayyel yerler olduğunu söyler. Gerçek yerler arasında Hicaz Yarımadası, Yemen, Trablusgarp, Anadolu toprakları, Azerbaycan, İran, Hazar Denizi, Amu-derya ve Ceyhan yer alır. Merkez kent ise Medine yani Yesrib'dir. Bunun sebebi ise Hz. Peygamber'in bu kentte olmasıdır.

Çetin (1997) cenknâmelerin genellikle Medine şehrinde başladığını söyler. Olay başlangıcında Hz. Muhammet evinde veya mescitte otururken sahabeler tarafından kendine bir problem durumu iletilir. Bu problem ise ya mektup ve davet yoluyla ya da savaş yoluyla çözülür. Savaş durumunda Hz. Muhammet savaş hazırlıklarının yapılmasını, bir plan

çerçevesinde hareket edilmesini sağlar ama bizzat savaşa katılmaz ve komuta mevkiinde savaşı yönetir. Bu da Hz. Muhammet'in Peygamber olmasından dolayı tartışmasız örnek insan(Müslüman-gazi)olması, Hz. Ali'nin kahramanlığının ön plâna çıkmasına da müsaade eder.Bu savaşlar genellikle teke tek düellolar şeklinde başlar ve bu düellolar sonucu iki ordu karşı karşıya gelir. Savaş sonunda kiliselerin yerine mescitler yapılır, halk Hak dine davet edilir, Müslüman bir yönetici tayin edilir. Sonrasında da ilk hareket merkezi olan Medine şehrine dönülür.

Çetin (1997)'den hareketle Hz. Ali çevresinde oluşan cenknâmelerde halka öğüt vermek ve halkta tarih şuuru oluşturmak yanında moral vermenin de amaçlandığını söyleyebiliriz. İslamiyet öncesi Türk destanlarında maddî kuvvetin ağırlıkta olduğu bir “Alp” tipi varken İslamî dönem Türk destanlarında manevî kuvveti ön planda olan bir “Gazi-Alperen” tipi vardır. Bu cenknâmelerde merkez kişi Hz. Muhammet ile Hz. Ali ve ailesi idealize halka doğruyu gösteren kişilerdir. Bu münasebetle aynı dine mensup, aynı olmasa bile benzer mücadeleyi yapan Türk insanı tarafından model insan olarak kabul edildiği söylenebilir.

Hem Sünni inanişâna hem de Alevî inanişâna göre önemli olan Hz. Ali cenknâmeleri, Anadolu kültüründe önemli olduğu kadar diğer Türk boylarında da önemli bir yer tutar. Bundaki ana sebep ise Türklerin Müslüman olduktan sonra Ehl-i Beyte, Hz. Ali'ye ve Hz. Hüseyin'e fazlaca değer vermiş olmasıdır.

Yıldırım (2015)'dan hareketle Kazak sahasında “Dastan” olarak adlandırılan ve Türkiye Türkçesi'nde “Halk Hikâyesi” olarak adlandırılan epik anlatıların halkın hafızasında 19.yüzyıla kadar sözlü biçimde nesilden nesile aktarıldığını görüyoruz. Dastan kavramı Kazak edebiyatına Farsça'dan geçmiştir ve halk arasında manzum bir biçimde dombıra eşliğinde icra edilmiş bir nazım şeklidir. Ayrıca dastanlar için “Kiyssa” adlandırılması yapılır ve bunları anlatanlara “Kiyssaşı/Kıssacı Akınlar”, “Kitabî Akınlar” ya da “Dastancı” isimleri verilir. Bunların içerikleri Fars kültüründen, Binbir Gece Masalları'ndan, Seyyit Battal Hoca'nın yiğitliklerinden ve Jüsip Pen Zilyha jırları vb. anlatılardan alınır.

Kazak anlatıları için önemli katkı sağlayan Maşhur, Makış, Nurjan, Akılbek bin Sabal, Şadi Jañgirov, Mavlekey Jumaşov(Yumaçıkov), Jüsipbek Şayhislamuğlı, Musa Molda, Makış Kaltayev, Nurjan Navşabayev gibi yazarlar ilk önce Çarlık Rusya'nın daha sonra ise SSCB'nin Türkler üzerindeki baskıcı politikası neticesinde hak ettikleri değeri göremezler. Rus politikaları neticesinde halkı bilinçlendirecek, tarih şuurunu uyandıracak, halkı bir bütün hâline getirecek her türlü anlatı yasaklanır, toplatılır, basımı dahi engellenir. Ve de misyonerler tarafından Hristiyan dinini metheden kitaplar Kazak Türkçesi'ne çevrilir ve halka

dayattırılır. 1991 yılında SSCB'nin dağılması sonucunda diğer Türk devletlerinde olduğu gibi Kazakistan'da bağımsız bir Türk devleti kurulur. Tüm bunların neticesinde, SSCB döneminde yasaklanan ve halkın maneviyatını güçlendirecek anlatılar tekrar anlatılmaya başlanmış, dini ve epik destanlar kitap hâline getirilir. Äzibayeva “Kazahskiy Destanny Epos/Kazak Destanlık Eposu” ve “Kazak Dastandarı” adlı eserleri yazar, Abiymanulı destanlar hakkında araştırmalar yapar. Yine sayısı az da olsa daha önce basılmış eserlerin düzenlenmesi ve de bir kısmı el yazması olarak muhafaza edilen destanların ilk defa yayımlanmasından oluşan destanlar “Babalar Sözi”nin ilk 26 cildinde Kiril alfabesi ile neşredilir. “Babalar Sözi”nin 10.cildinde “Üşbuv Qissa Zeñgir Jühüd adlı destan ilk defa yayımlanmıştır. El yazması Şığıs Kazakistan'da yaşayan halk edebiyatı derleyicisi Savıtbekov'dan alınmıştır” (Yıldırım, 2015: 30).

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KAPSAMI

2.1. Konusu

Tezimizin konusu, Kazak edebiyatına dair Hz. Ali Cenknâmelerinden iki örneğin Türkiye Türkçesine aktarılması, tasnif edilmesi ve incelenmesidir. Bu bağlamda “Äziret Älidiñ Soğısı” ve “Üşbüv Qissa Zeñgir Jühüd” adlı destanlar orijinal metne bağlı kalınarak çevrilmiş ve de Anadolu Sahası Cenknâmeleri ile karşılaştırılmıştır.

2.2. Amacı

Kazak edebiyatında Hz. Ali'ye dair olarak hazırlamış olduğumuz bu çalışmada bu anlatıların sözlü ve genel olarak da yazılı kaynaklardan toplanarak Türkiye Türkçesine aktarılması, tasnif edilmesi ve motiflerinin tahlil edilmesi amacı güdülmüştür.

Metinlerle ilgili olarak veri toplarken derleme yapmamakla beraber bugün hali hazırda genel olarak Kazak ve Rus araştırmacılar tarafından derlenen metinlerden faydalanılmıştır.

Her anlatı türü toplumlarda beliren ihtiyaç sonucunda ortaya çıkar ve söz konusu ihtiyacı doğuran sebepler devam ettiği müddetçe de varlığını sürdürür. Ancak toplumların kültürel yapıları ve bu yapının değiştirilmesine paralel bir durum arz eden bu duruma göre o türü ortaya çıkaran ortamın da doğurduğu ihtiyacın ortadan kalkması ya da değiştirilmesi anlatı türlerinde de kendisini göstererek şekil ve üslup, konu ve motif bakımından bazı değişikliklerin anlatıya yansıdığı görülecektir.

Bu tezin amacı, Kazak edebiyatına ait Hz. Ali Cenknâmelerinin Türkiye Türkçesine aktarılması, tasnif edilmesi, motiflerinin tespit ve tahlil edilmesi ve bu motiflerin mukayesesi neticesinde incelenmesidir.

2.3. Kapsam ve Sınırlılıklar

Çalışmamız metinlerin toplanması, toplanan metinlerin Türkiye Türkçesine aktarılması, tasnif edilmesi ve motiflerinin bulunmasıyla sınırlıdır.

2.4. Veri Toplama Tekniği

Çalışmamız genel olarak kütüphane araştırmasına dayanmaktadır. Kazak Türkçesindeki Hz. Ali ile ilgili Türk halk edebiyatı çalışmalarının dışında dil, lehçeler ve tarih alanında yapılan araştırmalarda bizim başvuru kaynaklarımız arasında olmuştur.

Tezimize başlamadan önce benzer çalışmalardan metot ve teknik olarak yararlanılmıştır. Daha sonra Kazak Türkçesi ile tespit edilen metinler ile ilgili öncelikle bu lehçenin gramer ve dil özellikleri araştırılmıştır; kaynaklar taranmıştır. Metinler Türkiye Türkçesine aktarılıp Kazak Türklerinin tarihi, edebiyatı ve kültürleri araştırılarak değerlendirilmiştir.

Kazak Türkçesi metinleri Türkiye Türkçesine çevrilirken “Edebî Çeviri Yöntemi” kullanılmıştır. Bu yöntemde metin orijinalin tam bağlamsal anlamını, hem dil hem de içerik olarak okur kitlesi için kolayca kabul edilebilir ve anlaşılabilir olacak şekilde sunulmaya çalışılır.

3. TÜRK EDEBİYATI'NDA HZ. ALİ CENKNÂMELERİ

3.1. Destan Geleneği'nde Hz. Ali Cenknâmeleri

3.1.1. Destanların Tanımlanması

“Eski Yunanca’da ve Batı dillerinde, “Türkçe’deki kahramanlık temalı ve olağanüstü motifli halk anlatıları olan “Destan” terimine karşılık olarak “Épique, épopée, epos, epic, légende” gibi terimlerin kullanıldığını görüyoruz. Destan kelimesini Türkçe’ye veren Farsça’da ise “Himsi” teriminin kullanıldığını görmekteyiz” (Oğuz, 2004:6). “Ayrıca Farsça’da “Destân” olarak adlandırılan kahramanlık temalı anlatılar, Türkçe’de de bilim adamlarınca “Destan”, “Epopé” ve “Epik(Epique)” terimleriyle karşılanmaktadır” (Oğuz, 2011:156).

Destân ve destânların çevresinde teşekkül ettiği tiplerin fikir yapısını içinde yaşadıkları medeniyet ve kültür çevresi tayin eder. Türk destânları da meydana gelen medeniyet ve kültür değişmelerine paralel olarak iki kısımda değerlendirilir. Bunlar:

a.İslamiyetten önce teşekkül eden Türk destânları ve

b.İslamiyetten sonra teşekkül eden Türk destânlarıdır (Çetin, 1997: XXVIII).

İslamiyetten kabulünden sonra teşekkül eden destânların konusu, Müslüman Türkler ile Müslüman olmayan Türkler ve Hıristiyanlar arasında cereyan eden savaşlardır. Bunların ilk örnekleri de Manas ve Satuk Buğra Han destânlarıdır. Bu iki destândan başka tamamen İslamî te’sir ile teşekkül etmiş veya başka kültürlerden gelerek Türk edebiyatında mal olmuş destânlar vardır ki bunlar Battalnâme, Danişmendnâme, Saltuknâme, Eba Müslimnâme gibi destânlardır. Bu destânlar teşekkül dönemleri ne olursa olsun İslamiyetten önceki Türk hayat tarzı ile olan bağlarını muhafaza etmişlerdir (Çetin, 1997:XXVIII).

Türklerin İslamiyeti kabul etmelerinden sonra daha önce teşekkül etmiş olan destânlar ya yerini dinî konulu destânlara bırakmış ya da bünyesine yeni unsurlar alarak İslamî bir yapıya bürünmüşlerdir. Yeni dinin kabulü, Türk toplumunun dünya görüşünün, hayat tarzının ve buna bağlı olarak da edebiyat geleneğinin değişmesine vesile oldu. İslamiyetten önce teşekkül eden destânlar, dışa dönük hayatın gerçekleri ile doğrudan temas halinde, aktif, kuvvet ve hareket fikrinin üzerinde toplandığı tip olan “Alp” tipi çevresinde meydana gelirdi. İslamiyetten sonra teşekkül eden destânlar ise maddeden mânâyâ, dıştan içe dönen, İslamiyet ile yeni bir mânâ kazanan savaş kahramanı “Gazi” tipi çevresinde meydana geldi (Kaplan, 1981: 112-119).

12.-13. yüzyıl Türk sahası, eski destân geleneğini “Ozan”lar vasıtası ile sürdürürken bunun yanında dinî-İslamî menkıbeleri kıssa ve destânları anlatan meddâh, kıssahân, nedim isimleri ile anılan şahsiyetler de edebiyatımıza İslamî kaynaklı yeni konuları ithal etmekteydiler. Ancak konu hangi kaynaktan gelirse gelsin o dönemde yeni anlayış ile edebiyatımızda işlenen destânî ürünler, Anadolu halkının cengeverâne temayüllerini tatmin edecek ve artıracak tarzda eserlerdir (Köprülü, 1981: 212).

“Ozanlar da Arap ve İslam edebiyatlarından gelen kahramanlık hikâyeleri vücuda getirmek suretiyle dinî destânî edebiyatın teşekkülüne yardımcı oluyorlardı. Bu dinî destânî

kahramanlık hikâyeleri daha çok İslamiyetin te'siri ile Ebu Müslim, Hz. Hamza ve Hz. Ali'nin şahsiyetleri etrafında teşekkül etmekteydi" (Çetin, 1997:XXX).

Yeni coğrafyalar üzerinde meydana gelen sosyal hayat tarzı, dünya görüşü, yeni edebiyat eserlerinin teşekkülüne sebep oldu. Bir taraftan yapılan tercüme ile Arap ve İran edebiyat anlayışına uygun yeni bir edebiyat tarzı teşekkül ederken bunun yanında geniş halk kitlelerine hitap eden, eski Türk destân geleneğinin devamı mahiyetinde yeni edebî eserlerin kaleme alındığı da görülmektedir (Çetin, 1997:XXX).

3.1.2. Cenknâmelerin Tanımlanması

Cenknâmeler, birer kültür kaynağı olarak birtakım tarihî gerçekleri içerisinde barındırmayı başaran, ideal insan tipini işleyerek toplumun karizmatik lider ve örnek insan arayışına cevap veren ve tam anlamıyla mezhebi taassup olmaksızın yaygın İslami anlayışla paralellik arz eden, toplumun ortak kültürü olan ve devrin aydınlarınca tercüme, adapte ve telif yoluyla kültürümüze kazandırılan eserlerdir (Kocatürk,1970: 97).

“Cenknâmeler, İslamî edebiyatta Müslümanlar ile İslam karşıtları arasındaki savaşları, maddî ve manevî mücadeleleri konu edinen edebî anlatılardır” (Saluk, 2018: 75). “Yine başka bir tanımlamaya göre cenknâmeler ideal insan anlayışı ile davranış şekillerini Türk destân geleneğine bağlı olarak anlatan dinî-kahramanlık konulu Türk destânıdır” (Çetin, 1997: XXXI). Yani denilebilir ki cenknâmeler destan geleneği çerçevesinde teşekkül eden ve ideal insan tipi çevresinde Müslümanların insan ve insan dışı varlıklar ile mücadelesini anlatan edebî anlatılardır.

Türklerin 10.yüzyıldan itibaren akın akın İslamiyete girmesi, uygarlık ve kültür değişimine sebep olmuştur ve de edebiyatımıza yeni konular girmiştir. Cenknâmelerde bunlardan biridir.

Cenknâmeler, 13.yüzyıldan itibaren Anadolu Türk sahasında toplumun yapısına, yaşama biçimine ve dünya görüşüne uygun olarak tercüme, adapte ve telif yoluyla edebiyatımıza kazandırılan eserlerdir. Türk destan geleneğinin bir devamı olmakla birlikte, kaynaklarını Kur'an-ı Kerim ve hadisler olmak üzere İslam tarihi ile Arap-Fars edebiyatlarından almaktadır. Arap-Fars ve Türk sözlü geleneğinden öğeleri de bünyesinde toplayan cenknâmeler Türk insanının kabuller dünyasında uygunluğundan dolayı edebiyat geleneğimizde yerini almıştır. Hiçbir millet, mezhep ve grup ayrımı gözetmeksizin, müslim - gayr-i müslim çatışması temeli üzerine kurulan cenknâmeler, bir taraftan dinî bilgileri öğretmek amacını taşırken, bir taraftan Türk insanına örnek insan tipini işaret etmektedir (Artun, 2000: 125).

Ayrıca bu cenknâmeler, Müslümanlığı yaymak için uğraşan ozanlar tarafından bir propaganda aracı olarak görülmüş ve gayr-i müslim halkı İslam dinine davet etmede önemli bir araç olmuştur. Bu yüzden cenknâme türünde genellikle savaş, cihat, gaza ile ilgili kelimeler ve İslamî terminolojiye ait kelimeler yoğun yer kaplar.

3.2. Hz. Ali Cenknâmeleri

“Hz. Ali Cenknâmeleri, Hz. Ali'nin kahramanlıklarının halk arasında, dilden dile anlatılması ile ortaya çıkmış kahramanlık hikâyeleridir” (Güzel, 2005: 128). Bu hikâyeler manzum, mensur veya manzum ve mensur karışık olabilir. Cenknâmeler eğer manzum ise giriş kısmında önce tevhit ve naat verilir, sonrasında da sebep-i telif yer alır. Giriş kısmından sonra asıl konu yer alır. Burada bir problem durumu vardır ve bu problem durumu ya İslamiyet'e davet ile ya da Hz. Muhammet'in emri ile tertip edilecek ve Hz. Ali tarafından yönetilecek bir savaş ile çözülür. Bitiş kısmında ise kalıplaşmış ifadeler ve dualar ile cenknâmenin bittiği haber verilir.

Uyanıker (2014), Hz. Ali hakkında yazılmış olan cenknâmelerin sayıca fazla oluşunu, Türk halkının gönlündeki Ali sevgisini ve bu bağlamda yazılı metinlerin toplumsal işlevini şu şekilde maddeleştirmiştir:

1. İslamî ahlâk sistemi oluşturmak: Anadolu Türk devletinin kuruluş dönemlerinden itibaren, idealize edilmiş örnek insan tipini topluma sunarak İslamî bir ahlâk sistemi oluşturmaktır.

2. Halkı bilgilendirmek: Yeni Müslüman olan Türk halkına tasavvufu öğretmek amacıyla kaleme alınan eserlerin yanı sıra tekke çevresinde oluşmuş anonim mahiyetteki eserler de halkı, iki koldan bilgilendirmektedir. Böylelikle topluma; dinî-ahlâkî, tarihi bilgi vererek insanları şuurlandırır. Bu tarz dinî-kahramanlık metinleri, örneğin Ali'nin dinî ülkü için yaptığı fedakârlıkları da yaşatmaktadır.

3. Halk kahramanı oluşturmak: Bu metinde Hz. Ali, Müslüman halkı koruyan, yiğit, zeki, Allah'ın yardım ettiği kutsal kişi ve bir halk kahramanı olarak anlatılmaktadır. Türk kültüründe İslamiyet öncesi “Alp” tipi, İslamiyet sonrası “Alperen” tipine dönüşerek dinî bir misyon kazanmıştır. Türk edebiyatında dinî bir kahraman olarak ele alınan Ali; divan edebiyatında ilmi ile halk edebiyatında ise daha çok yiğitliği ile ele alınıp çokça işlenmiştir.

4. Moral kaynağı oluşturmak: Bu tarz dinî-kahramanlık metinleri, destanın doğasında olan millîlik ve gaza ruhunu bünyesinde taşıdığı için; okuyan, söyleyen ve dinleyen her kesimden insanın moralini yüksek tutmasını ve kendine güven duymasını sağlamıştır.

5. Eğitim işlevi: Geçmiş kahramanların bu şekilde yaşatılması sayesinde, dinî ve millî hedefler de fertlere özendirilmekte ve motivasyonlarını sağlamaya yönelik bir eğitim işlevi görmektedir.

Yiğitlik, sevgi, barış ve cömertlik sembolü olan Hz. Ali ve onun nesli; fütüvvetnâme, cenknâme, hâverânnâme, menkıbe ve halk hikâyelerine konu olan bir kahramanlık sembolüdür. Fizikî ve ahlâkî kahramanlığın bir modeli olan Hz. Ali, aynı zamanda geniş bir coğrafi bölgenin İslamlaştırma sürecinin de önemli bir tezahürüdür (Uyaniker, 2014: 192).

Cenknâmeler, 13.yüzyıldan itibaren Anadolu sahasında tercüme, adapte veya te'lif olunan Hz. Ali Cenknâmeleri, İslamiyet'ten önce "Alp" tipi çevresinde teşekkül eden destânlar ile dinî unsurlar ile techiz edilmiş, maddî kuvvetin arka plana atılıp maneviyatın ön plana çıkarıldığı "Velî" tipinden de bazı unsurları bünyesinde taşıyan "Gazi" tipi çevresinde teşekkül eden dinî destanlardır (Çetin, 1997: XXX).

Bunun yanında şunu da belirtmek gerekir ki, cenknâmeler İslamiyet öncesi kahramanlık destanlarımızın İslamiyete uyarlanıp genellikle Hz. Ali ekseninde anlatılmasıdır. Bu anlatılarda Hz. Ali de dinî bir grubun lideri olmaktan çok, Anadolu insanının cengâverlik eğilimlerini ön plâna çıkararak, onlara mesaj veren ideal insan tipinin örneğini teşkil eden bir destan kahramanıdır.

Türklerin yerleşik hayata geçmesi ve İslamiyet'in kabulü ile birlikte kahramanlık anlatılarında muhteva, yapı ve figüratif unsurlar da şekillenmeye başlamıştır. Cenknâmelerde Hz. Ali'nin savaşçı kimliğinin ve örnek yaşayışının Türklerin savaşçı ve vatansever kimlik özellikleriyle örtüşmesi anlatılara rağbeti arttırmıştır. Alp-eren tipi ekseninde zuhur eden pek çok telif-tercüme-anonim anlatının ortaya çıkışında halkın bu türden anlatılara ilgisi vardır (Saluk, 2018: 75).

Türkler İslamiyet ile tanıştıktan sonra, İslamiyet'in tanıtılması ve yayılması için büyük çaba göstermişlerdir. Bu durum, dillerinde, edebiyatlarında ve kültürlerinde köklü değişiklik yaratmıştır. Hz. Ali Cenknâmeleri edebî tür de özellikle 13.yy Türk edebiyatında önemli örneklerle kendini göstermiştir. Hz. Ali, Türk kültürü içerisinde, diğer İslam önderlerinden farklı ve özel bir yere sahiptir. Onun kahramanlıkları dilden dile anlatılarak, kimi zaman tarihî hakikatleri de aşarak menkıbevî bir boyuta ulaşmıştır. Onun içindir ki, Hz. Ali ve onun etrafında gelişen cenknâmeler, Türk kültürü içerisinde oldukça geniş bir yer tutar. Hz. Ali Cenknâmelerinde, mezheplere göre değişmeyen özgün bir Müslümanlık vardır (Atalan,2008: 7).

Dinî-kahramanlık anlatılarındaki önemli şahsiyetlerden biri olan Hz. Ali, İslam tarihî kaynaklarına göre Bedir, Uhud, Hendek, Hayber'in Fethi gibi çok önemli savaşlarda bulunmuş, savaşçı-kahraman vasıflarıyla Hz. Peygamber'in ve Müslümanların övünç kaynağı; din düşmanlarının korkulu rüyası olmuştur. Bedir Savaşı'nda öldürülen 70 müşrikin 27'sini Hz. Ali öldürmüştü, Uhud Gazvesi'nde Peygamber'in yanında kalarak ona yönelen oklara göğsünü siper edip on altı yerinden yara almış, Hendek Savaşı'nda karşı tarafın ünlü savaşçısı Amr b. Abdüved'i yenmiş, Hayber'de Peygamber'in sancağını taşıyarak kalenin fethinde büyük yararlılıklar sağlamıştır (Üzüm, 2004: 94).

Bu kahramanlıklar Türklerin Müslüman olması ile mitolojik öğeler ve İslamiyet öncesi destan geleneği ile birleşerek Hz. Ali cenknâmelerini oluşturmuş ve halk arasında önemli bir yere sahip olmuştur.

3.3. Cenknâmelerin İçeriği

Cenknâmelerin yazılış amacı topluma, dinî-ahlaki, tarihî bilgi vererek insanları şuurlandırmaktır. İnsanın kendisine ve başkalarına karşı olan yükümlülüklerini yerine getirmek, güzel huylar edinip kötülüklerden kaçınmak gibi nasihatlerin işlendiği cenknâmelerdeki asıl amaç, topluma İslami bir ahlak sistemi öğütlemektir. Cenknâmeler ahlaki bilgilerin yanı sıra çeşitli örnekler ve insani davranış biçimleri ile öğüt tarzı ifadeler de taşımaktadır (Atalan, 2008: 9).

Hz. Ali cenknâmelerinde, Hz. Ali ve ailesi idealize edilerek örnek kişiler olarak insanlara sunulur ve onlar üzerinden insanlara ahlaklı, erdemli, iyi bir insan olmaları gerektiği öğütlenir.

Anadolu’da özellikle 13, 14, 15. yy.larda sıklıkla gördüğümüz derviş şairler, kendilerini vazifeli addettikleri İslam misyonerliği çerçevesinde oldukça yekûn tutacak eserler vücuda getirmişlerdi. Didaktiklik ilkesinin birincil etmen olması hasebiyle bedii kıymette uzak olmaları bu eserlerin en belirgin hususiyetleridir. Belirli makamlarla okunmaları, yani ezgili olmaları ise geleneksel kaynağın (ozanlık geleneğinin) bu eserlerdeki Türklük mührüdür. Anadolu Türklerinin safiyetle başlarına yığmak olduğu ve tam bir saygınlık mertebesinde hürmet gören bu derviş şairler, ozanlık geleneğinin mirasını Anadolu’ya taşımışlar, alp tipini Hz. Ali’nin şahsında İslam’a göre adeta sentezlemişlerdir (Aslan, 2016: 209).

Hz. Ali çevresinde teşekkül eden cenknâmeler, Köroğlu ve Dede Korkut Hikâyeleri’nde olduğu gibi bir merkez kişi etrafında toplanmıştır. O merkez kişi ise Hz. Muhammet’tir. Cenknâmelerin ya Hz. Muhammet döneminde yapılan savaşlardan kaynaklandığını ya da sözlü Arap edebiyat geleneğinden kaynaklanıp, Hz. Ali’nin bu hikâyeler içine oturtulduğunu söyleyebiliriz. Bu durumda karşımıza iki farklı yapı çıkar. Birincisi, İslamiyet’in ilk dönemlerinde cereyan eden ve Hz. Muhammet’in ön planda olduğu savaşları bir bütün hâlinde anlatan tarihî bilgiler, daha sonra parçalanarak Hz. Ali’nin çevresinde yeniden şekillenmişler; ikinci olarak da, sözlü gelenekte birbirinden farklı olan menkıbevî-efsanevî anlatımlar, Hz. Ali çevresinde toplanmışlardır. Bu hikâyeler, her iki halde de İslamî rûh ve birleştiricilik ile Hz. Muhammet çevresinde toplanmışlardır (Çetin, 1997: 87).

“Cenknâmeler, Türkler arasında okunan kitapların başında gelmektedir. Hz. Ali cenknâmeleri, destanları, kıssaları, hikâyeleri, gazavatnâmeleri adıyla Anadolu’da pek çok eser bulunmaktadır” (Atalan, 2008: 16).

“Meddâhların anlattıkları hikâyeleri üç grupta toplayan Fuat Köprülü, Hz. Ali Cenklarını; Battal Gazi, Kerbela olayları, Hamza hikâyeleri, Hallac-ı Mansur Menkıbeleri, Ebâ Müslim hikâyeleri gibi konusunu İslam geleneğinden alan hikâyeler ile aynı grupta mütalaâ eder” (Çetin, 1997: XXXVI). “İsmail Habip Sevük ise Hz. Ali Cenknâmelerini “Hamasî Destanlar” başlığı altında ele alır ve bunların yalnız dinî cenkler olduğunu açıklar” (Sevük, 1942: 295-303).

Bu cenknâmelerle topluma bir yandan dinî kahramanlık duyguları hissettirilmeye çalışılmış bir yandan da tarih bilgisi ve şuurunun verilmesi amaçlanmıştır.

Cenknâmelerin tümünün tarihi hadiseler ile bağlantısının olduğunu söylemek mümkün değildir. Hz. Ali Cenknâmelerinde bazen tarihî bir hadisenin içine muhayyel vakalar, unsurlar serpiştirilmiş olabilir. Bazen de muhayyel bir hikâyeye tarihî bir vak'a ile başlanmış olabilir (Atalan, 2008: 16).

Cenknâmelerde birtakım mitolojik öğeler olsa bile aslında bu eserler tarihi gerçeklikten tam uzaklaşmadığı için tarihin arka sayfası olarak nitelendirilebilir.

Hz. Ali cenknâmelerinde, Hz. Ali'nin hayat hikâyesi, kerametleri ve onun etrafında cereyan etmiş olaylar anlatıldığı gibi Hz. Muhammet, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Hz. Fâtıma ve Muhammet b. el-Hanefiyye gibi İslam büyüklerinin hayat hikâyelerine ve onların kahramanlıklarına da yer verilmiştir. Bu cenknâmelerde kullanılan motifler ve anlatılan hikâyeler, Türk kültür tarihi hakkında ipuçları vermektedir. Bu cenknâmelerin ifadeleri basit olmakla beraber, tasvirlerinin realist bir tarafı da bulunmaktadır (Atalan, 2008: 16-17).

Bu cenknâmelerde Hz. Ali'ye insanüstü özellikler yüklenmiş ve Hz. Ali kötülüğü temsil eden ejderhalarla, cinlerle, devlerle mücadele eden bir kahraman olarak gösterilmiştir. Bu mücadelelerde onun en büyük yardımcıları Peygamber tarafından ona hediye edilen ve üzerinde ‘‘Zülfikar’dan başka kılıç, Ali’den başka yiğit yoktur’’ yazılı Zülfikar adlı kılıcı ve yer yer bu kılıcın koruyuculuğunu da yapan ve cennetten gönderildiğine inanılan Düldül adlı atıdır.

Hz. Ali cenknâmelerinde, Hz. Ali'nin yanında yer alan kişiler genellikle değişmez. Bu kişiler sırasıyla Peygamberimiz; Hz. Ali'nin çocukları Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Muhammet b. el-Hanefiyye; eşi Hz. Fâtıma, yakın dostları Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman’dır. Bu eserlerde ilk üç halifeye de yer verilmesi, mezhepsel bir fark gözetilmediğine işarettir.

Hem Sünni akaide hem de Alevî akaide göre önemli olan Hz. Ali cenknâmeleri, Anadolu’da kültüründe önemli olduğu kadar diğer Türk boylarında da önemli bir yer tutar. Bundaki ana sebep ise Türklerin Müslüman olduktan sonra Ehl-i Beyte, Hz. Ali’ye ve Hz. Hüseyin’e fazlaca değer vermiş olmasıdır.

3.4. Cenknâmelerin Kaynakları

Köprülü (1986), halk edebiyatımızda mevcut hikâyeye ve menkıbelerin üç kaynaktan geldiğini söylemektedir:

a. Eski Türk an’anesinden geçen mevzular(Halkiyattan yani halk masallarından gelme mevzularla esasen yerli hayattan alınmış iken sonraları uzun zamanlar esnasında menkıbevî bir mahiyet almış şeyler de – birbirinden mahiyetçe çok farklı olmakla beraber- bu daireye girebilir.)

b. İslam an’anesinden geçen dinî mevzular

c. İran an'anesinden geçen – ekseriyetle dinî olmayan ve bazen zahiri İslamî bir renge boyanmış- mevzular(İran yolu ile geçen Hint mevzuları da bu daireye girebilir.)

Cenknâmeler konuları itibari ile de şu şekilde tasnif edilir:

- a. İslamiyetin ilk dönemlerinde yapılan savaşlar(Tarihî Vak'a)
- b. Peygamber ve evliya kıssaları; menakıbnâmeler ve evliya tezkireleri
- c. Türk, Arap ve İran efsane ve destânları başta olmak üzere sözlü gelenekte yaşayan anlatıma dayalı diğer türler
- d. Başta Kur'an ve hadis külliyatları olmak üzere çeşitli dinî-ahlâkî kitaplar (Çetin, 1997: 86).

3.5. Cenknâmelerin Şekil ve Üslûp Özellikleri ile Tertipleri

Hz. Ali çevresinde teşekkül eden cenknâmeler, Köroğlu ve Dede Korkut Hikâyeleri'nde olduğu gibi merkez kişi etrafında toplanmıştır. O merkez kişi ise Hz. Muhammet'tir. Cenknâmelerin ya Hz. Muhammet döneminde yapılan savaşlardan kaynaklandığı ya da sözlü Arap edebiyat geleneğinden kaynaklanıp Hz. Ali'nin bu hikâyeler içine oturtulduğu söylenebilir. Bu durumda karşımıza iki farklı yapı çıkar. Birincisi, İslamiyetin ilk dönemlerinde cereyan eden ve Hz. Muhammet'in ön plânda olduğu savaşları bir bütün hâlinde anlatan tarihi bilgiler daha sonra parçalanarak Hz. Ali'nin çevresinde yeniden şekillenmesidir. İkincisi, sözlü gelenekte birbirinden farklı olan menkıbevî-efsanevî anlatımların, Hz. Ali çevresinde toplanmasıdır. Bu hikâyeler, her iki hâlde de İslamî rûh ve birleştiricilik ile Hz. Muhammet çevresinde toplanmıştır (Çetin, 1997: 87).

“Cenknâmelerde anlatılan savaşların hepsine katılmayan Hz. Muhammet, katıldığı savaşlarda kahramanlığı ile ön plânda bulunmaz. Hz. Ali bütün savaşlarda ön plâdadır” (Çetin, 1997: 90).

Cenknâmeler ister mensur olsun ister manzum veya mensur-manzum karışık olsun karışık olsun tıpkı Dede Korkut Hikâyeleri gibi bir bütün teşkil edecek şekilde birbirine bağlıdır. Cenknâmeler, konuları itibari ile İslamiyetin ilk dönemlerinin Müslüman-Arap toplum yapısı içinde Hz. Muhammet'in çevresinde cereyan eder. Hz. Ali başta olmak üzere diğer sahabeler Hz. Muhammet'e bağlı, onun emir ve çevresinde bulunurlar. Bundan dolayı vak'anın başlangıcı Hz. Muhammet'in huzuru ile olur (Çetin, 1997: 104).

Hz. Muhammet, hikâyenin başlangıcında ya evinin önünde ya mescitte namazdan sonra oturup sohbetle meşgul olmaktadır. Problem kendisine intikal ettiği zaman(ya mazlum ya da Cebrail tarafından) gerekli savaş iznini verir. Kendisini bizzat katıldığı savaşlarda ise komuta mevkiinde olup savaşta yer almaktan çok sevk idareyi sağlamaktadır. Hz. Muhammet'in Peygamber olmasından dolayı tartışmasız örnek insan(Müslüman-gazi)olması, Hz. Ali'nin kahramanlığının ön plâna çıkmasına da müsaade eder (Çetin, 1997: 106).

Problemin ortaya konmasından sonra çözümü Hz. Muhammet ortaya koyar. Cenknâmelerde çözüm iki şekilde olur. Ya Hz. Muhammet'in bizzat kumanda edeceği veya Hz. Ali'nin görevlendirileceği savaş hâli ya da Müslüman olmayanların dine davet edilmesi için mektup ve elçilerin gönderilmesi şeklinde olur ki elçiler ve mektupların

gönderilip davetlerin reddedilmesi sonucunda yine savaş olacaktır. Her hâlükârda merkez kişi olan Hz. Muhammet hikâyedeki vak'aları sürekli yönlendirir. Vak'a probleminin çözümü iki şekilde olur:

a.Problemin davet yolu ile çözümlenmesi

b.Problemin savaş yolu ile çözümlenmesi (Çetin, 1997: 107)

Cenknâmelerde savaş durumunda Müslüman ve Müslüman olmayan askerlerin karşılıklı savaş düzeni almalarından sonra teke tek mücadeleler başlar. Teke tek dövüşten sonra toplu hücumlar ile taraflar arasındaki savaş başlar. Ancak dikkatimizi çeken toplu savaşların teferruatlı olarak anlatılmamasıdır. Bunun sebebi, cenknâme kahramanı veya diğer şahısların cengâverliklerinin ön plâna çıkarılma isteğidir (Çetin, 1997: 112)

Savaş ister teke tek ister toplu yapılmış olsun, vak'a Müslümanların zaferleri ile son bulur. Savaşın sonunda Müslüman olanlar bağışlanır, olmayanlar öldürülür veya haraca bağlanır. Ganimet veya hediyelerin alınmasından sonra fethedilen yerin meliki Müslüman olmamışsa öldürülüp yerine bir melik/bey/padişah tayin edilir. Müslümanlar ilk hareket merkezi olan Medine'ye dönerler (Çetin, 1997: 113)

“Fethedilen yerlerin İslam ülkeleri olduğunun işareti olmak üzere putlar kırılır, kiliseler yıkılır, camiler yapılıp namaz kılınır” (Çetin, 1997: 114).

“Cenknâmelerde asıl konu bittiğinde ise kalıplaşmış ifadelerle bu belirtilip, dinleyici cenknâmenin dünyasından gerçek dünyaya getirilir. Daha sonra başta Hz. Muhammet olmak üzere okuyana, yazana, dinleyene ve gazavatnâmede ismi geçenlere du'a edildikten sonra du'aların kabulü için Tanrı'ya yakarılır” (Çetin, 1997: 116).

3.6. Cenknâmelerin Fikrî Yapısı

“Cenknâmelerin fikrî yapısını üç maddede toplamak mümkündür” (Çetin, 1997: 132):

a. Dinî-ahlâkî bilgi: “Öğüt” şeklinde ifadeler ile bu bilgiler verilir.

b. Tarih bilgisi: İslam tarihi ile ilgili bilgilerin topluma tam olarak ulaştırılamaması, bilgilerin sözlü gelenek yolu ile aktarılmasını sağlayacaktır. Bu da bazı tarihî gerçeklerin atılması, değiştirilmesi veya yeni ilaveler ile zenginleştirilmesini getirir ki, menkıbevî tarih veya destânî tarih diyebileceğimiz, her grubun kendi idraki ölçüsüne göre şekillenen popülist bir yapı arz edecektir. Popülist tarih anlayışı ise tarihî bilgileri verirken daha çok tarih şuurunu uyandıracak, onu canlı tutacaktır (Çetin, 1997: 135).

c. Moral kaynağı: Gazi tipinin temsilcisi olduğu İslamî dönem Türk destânları, daha önceki dönemlerde alp tipinin temsilcisi olduğu destânlardan farklılıklar gösterir. İslamiyetten sonra teşekkül eden destânlarda manevî kuvvetin ağır bastığı, manevî kuvvet ile maddî kuvvetin birleşmesi görülür. Manevî yönünü İslamî imân ile besleyen gazi psikolojik olarak güçlüdür. Güçlü olması sürekli hareket hâlinde olan, iç ve dış kuvvetlere yönelik mücadeleler ile uğraşan, savaşı hayat tarzı olarak seçen toplumca örnek tip olarak değerlendirilmesini sağlar. Cenknâmelerde başta Hz. Muhammet olmak üzere Hz. Ali ve diğer Müslüman gaziler, kendilerini çepeçevre kuşatan İslam imânı ile dolu, onun verdiği kuvvet ve kudret ile yaşayan, savaşan ideal örnek insan tipidirler. Bu

münasebetle aynı dine mensup, aynı olmasa bile benzer mücadeleyi yapan Türk insanı tarafından model insan olarak kabul edilecektir (Çetin, 1997: 136).

3.7. Cenknâmelerin Coğrafyası

Çetin (1997)'den hareketle İslam dünyasının, Hulefa-i Raşidîn dönemindeki coğrafyasının güneyde Yemen, batıda Trablusgarp, kuzeyde Antakya'dan Azerbaycan ve Hazar Denizi'nin güney kıyılarından Amu Derya kıyılarına, doğuda Belucistan-Amuderya(Ceyhun) bir genişliğe sahip olduğunu görebiliriz. Hz. Ali'nin Hz. Muhammet döneminden itibaren kendi dönemine kadar yukarıda sınırlarını çizdiğimiz coğrafya içinde hareket etmesi gerektir.

Cenknâmelerin merkezi durumunda olan yerleşim birimi Medine(Yesrib) şehridir. Hz. Muhammet'in burada bulunması, cenknâmelerin başlangıç noktasının Medine olmasını sağlar. Medine dışında kalan coğrafi alan, Arap yarımadası, Hulefâ-i Râşidîn dönemi İslam coğrafyası ve bu coğrafyanın dışında kalan yerler olmak üzere üç grupta değerlendirilebilir. Bunun haricinde muhayyel ülkeler, adalar ve kaleler vardır ki bunlar coğrafi isimlerden isim alırlar.

3.8. Hz. Ali

a. Hz. Ali'nin Kimliği:

Künyesi Ali bin Ebî Talib'dir. Hz. Peygamber ile amcaoğlu olup aynı zamanda Hz. Peygamberin damadıdır. Karısı Hz. Fatıma olup Hz. Hüseyin, Hz. Hasan ve Hz. Zeynep'in de babasıdır. "Dört büyük halifenin sonuncusudur (598-661). İslam dinini kabul eden ilk dört kişiden biridir. "8-10 yaşlarında iken İslam'ı kabul ettiği ve yüzünü hiç puta döndürmediği için "Kerremallahu Veche" olarak anılır" (Pala, 2018: 18). Hayatta iken cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Peygamber'in Medine'ye hicreti esnasında yatağına yatmakla canını tehlikeye atıp onun hayatını kurtaran Ali'dir. Bedir, Uhud, Hendek gibi muharebeler yanında birçok gazvelere de katılmış ve Hayber'de destanlaşan bir sancaktarlık yapmıştır. Hz. Peygamber'in irtihalinden sonra birçok önemli görevlerde bulunmuş ve Hz. Osman'ın şehit edilmesi üzerine de hilâfet makamına getirilmiştir (24 Haziran 656). Fakat kendisini halife tanımak istemeyen ve Hz. Osman'ın kanının yerde kaldığı iddiasıyla Hz. Ali'ye karşı çıkan Şam valisi Muâviye ile Sıffin'de yapılan savaştan sonra halifenin hakem usulüyle seçilmesi kararlaştırıldığında Hz. Ali taraftarları içinde bu fikri beğenmeyip ordudan ayrılanlar olmuştur. Hariciler adı verilen bu kişilerin suikastı sonucu şehit edilmiştir (661).

Hız. Ali tarihte kahramanlığı ile ön plâna çıkmıştır. Bu kahramanlıklarda onun en büyük yardımcıları ise “Düldül” adlı atı ile “Zülfikar” adlı kılıcıdır. “Düldül adlı at Peygamberimizin ester cinsi katırırır. Bu at kimilerine göre kırmızı kimilerine göre beyazdır. İskenderiye kralı Mukavkısı Peygamberimize hediye etmiştir. Peygamberimizin Huneyn gazvesi sırasında bu ata bindiği rivayet edilir. Peygamberimiz bu atı damadı olan Hız. Ali’ye hediye etmiştir” (Pala, 2018: 125-126). “Zülfikar adlı kılıç ise Peygamberimiz tarafından Hız. Ali’ye verilmiştir. Yarısından itibaren ucu çatallaşan bu kılıç Bedir Savaşı’nda ele geçmiştir. Ortasında kanın akması için yivler vardır. Demirinin Yemen’den geldiği rivayet olunur. İlk defa Uhud Savaşı’nda kullanılmıştır” (Pala, 2018: 495).

Hız. Ali tarihte kahramanlıkları kadar âlimliği ile de anılmıştır. “Rivayete göre kâinatın sırrı Kuran’da, Kuran’ın sırrı besmelede, besmelenin sırrı be harfinde, be harfinin sırrı altındaki noktada ve noktanın sırrı da Ali’dedir. Peygamberimiz “Ben ilmin şehriyim, Ali de kapısıdır. O hâlde ilim isteyen kimse kapıya gelsin.” buyurmuştur” (Pala, 2018: 18).

b. Türk Destânlarında Hız. Ali:

İslamiyetten sonra teşekkül eden Türk destânlarında idealize tipe örnek olarak İslam tarihinde kahramanlıkları ile tebarüz eden şahsiyetler gösterilir. Bunlar Hız. Ali ve Hız. Hamza başta olmak üzere sahabelerden bazılarıdır. Daha sonraki dönemlerde ise Ebu Müslim, Battal Gazi, Danişmend Gazi gibi şahsiyetler örnek alınmıştır (Çetin, 1997: 158).

“İslamî dönem Türk destân kahramanlarından birçoğunun nesli Hız. Ali’ye bağlanmaktadır. Battal Gazi Hız. Ali’nin Zeynel Abidin isimli torunundan gelmiştir” (Yüce, 1987: 125-126) . “Battal Gazi’nin neslinden gelen Danişmend Gazi ve Sarı Saltuk da Hız. Ali’nin soyundandır” (Yüce, 1987: 128-129) . “Burada destân kahramanlarının soyuna önem verilmesinin sebebi, destân kahramanlarının soyunun yüceltilmesi maksadı olduğunu belirtmek gerek” (Çetin, 1997: 159).

Kazak-Kırgız destânlarında Hız. Ali’nin Türkistan’da evlenmesi görülmektedir. Abdülkadir İnan’ın İslam tesiri altında teşekkül eden destânlar kategorisinde müteala ettiği Ali Destânlarında, Hız. Ali’nin pehlivan bir kız olan ve Dariga olarak isimlendirilen kız ile evlenmesi, bu evlilikten Muhammet Hanefiye isimli çocuğunun doğması yaygın olarak anlatılmaktadır. Öyle ki Hız. Ali Kırgız Destân kahramanları gibi çok yiyen bir obur, altmış batman zırh taşıyan, bir oturuşta beş koyun yiyen ve kırmızı içen, boz kısrak kurban eden bir kahramandır. Mezarı ise Belh yakınlarında eski bir Budist manastırı olan ve Mezar-ı Şerif diye adlandırılan yerededir (İnan, 1991: 160, 208-209).

c. İnançlarda Hz. Ali:

Arslan, hâkimiyetin sembolü olarak birçok devletin simgesi olmuştur. Allah'ın Arslanı, Haydar, Haydar-ı Kerrar, Şîr, Şîr-i Ner gibi sıfatlar ile anılan Hz. Ali birçok resim ile de ifade edilmiştir. Arslan, Bektaşılık geleneğinde Hz. Ali'yi temsil edip Hz. Muhammet'in Mir'aç'a yükselişi esnasında O'nu karşılar, peygamberlik mührünü(yüzüğünü) ister. O da verir (Parmaksızoğlu, 1971: 67).

İnançlarda, Hz. Ali'nin "Ben İncil'de adına İlya denilen kişiyim" sözünden hareketle Hızır ile Hz. Ali'nin aynı kişi olduğu konusunda birleşirler. Tanrılıktan peygamberliğe, velilikten Hızırlığa kadar düşünce dünyamızda, inançlarımızda yer alan Hz. Ali, Budist barmekilerinin manastırlarında da kutsal sayılarak mezarının varlığına inanılan şahsiyettir. Vahiy hariç peygamberliğin bütün fonksiyonlarını üzerinde taşıdığına inanılan imamlık anlayışında, Tanrı ile insanlar arasında aracı ve şeriatın teslim edildiği kimse olan Hz. Ali, bazen bir turna sesinde görülmüş ve turna kuşunun kutsal sayılmasına sebep olmuş, bazen ayak izinden dolayı bir taşa kutsallık kazandırmıştır. Birçok tarikatın lideri olarak kabul edilip tarikat silsileleri O'na bağlanmıştır. Bayramiye, Bedeviyye, Bektaşılık, Düsukîlik, Halvetilik, Kadîrîlik, Mevlevîlik, Rifaîlik, Sühreverdîlik ve Şazelîlik tarikatlarının hepsi Hz. Ali'ye bağlanmaktadır (Eyüpoğlu, 1987: 175-275).

d. Türk Şiirinde Hz. Ali:

Hz. Ali İslamiyet genel çerçevesi içinde hangi mezhep veya tarikat olursa olsun, her kesimden şair tarafından bir imân ve mücadele adamı olarak şiirlerde çok işlenen bir şahsiyettir. O'nun hayat tarzı ve davranış şekilleri ile şiirlerimize konu olması, bizim insanımızın Hz. Ali ile aynileştiğinin de ifadesidir (Çetin, 1997: 166).

e. Cenknâmelerde Hz. Ali:

Hz. Ali cenknâmelerin çevresinde teşekkül ettiği kahraman olması münasebeti ile hakkında en çok bilgilerin verildiği şahsiyettir. Şeceresinden savaşlardaki kahramanlığına, ailevî durumundan, düşmanları ile olan münasebetlerine kadar teferruatlı olarak anlatılmaktadır. Bütün anlatılanlar örnek tip insan telakkisi ile işlenir(Çetin, 1997: 166-167). Hz. Ali cenknâmelerde; "Şâh-ı Merdân", "İbn-i Ammu Mustafa", "Şâh-ı Ebrâr", "Nasr-ı Arab", "Şâh-ı Cihân", "Hâşimî", "Sâhib-i Hâşim-i Livâ", "Hak Arslanı", "Erenler Ejderhası", "Şîr-i Ner", "Haydâr-ı Kerrar", "İmâmü'l Sâfiya", "Şâh-ı Evliya", "Seyyidü'l Ebrâr", "Velî", "Sâhib-i Döldül", "Alî-yi Velî", "Murteza", "Ebu'l Hasan", "Emîr-i Zülfikar", "Şîr-i Hudâ", "Şîr-i Vâdi", "Şâh", "Pehlivanlar Kırıcı", "Server", "Nerr-i Vâr", "Şîr-i Vakâr", "Zevc-i Fatıma", "Sahibi-i Zülfikar", "Emir-i Şehriyâr", "Emîr-i Arab", "İmâm-ı Mütekin", "Farisü'l Ebrâr", "Nûr-ı Mutlak", "Şîr-i Yezdan", "Şâh-ı Din" gibi sıfat ve isimler ile anılmaktadır. Ve O cenknâmelerde bazen kendi ifadeleri ile bazen de başkalarının ifadeleri ile anlatılır. O'nun kimliği ve vasıfları hakkında cenknâmelerde gerekli bilgiler verilmektedir (Çetin, 1997: 168).

Hz. Ali'nin isimlerinden birisi Haydar'dır ve Arslan manasındadır. Rivâyete göre Hz. Fatıma rüyasında Hz. Ali'yi arslan sûretinde görmüş ve Ali'ye bu ismi vermiştir. Bu menkıbe, Satuk Buğra Han'ın kızı Alanur'un bir arslan ile karşılaşmasına dair menkıbe ile benzerlik göstermektedir. Hz. Ali'ye mescitte toprak üzerinde yatmasından dolayı ise Peygamberimiz tarafından "Ebu Turab" adı verilmiştir (Çetin, 1997: 169).

“Hz. Ali Cenknâmelerde kara yağız, kumral sakallı, başı büyük, karnı geniş, baldırı ince, ayağı yassı olarak tasvir edilir. Orta boylu olan Hz. Ali fizikî yapı itibariyle heybetli bir görüntüye sahiptir” (Çetin, 1997: 170).

Cenknâmelerde dış görünüşün maddî kuvvet olarak ön plâna çıkması ve İslamiyetten önce teşekkül eden destânlarda “Alp Tipi”nde bir meziyet hâlini alması, Hz. Ali’nin ilmî yönü ile birleşmektedir. O’nun Kur’an-ı Kerim’i sürekli okuması, tefekküre dalması, Hz. Muhammet’e kâtiplik yapması, ilim ve fikir adamı olması yanında velilik sıfatının da bulunması sürekli işlenir (Çetin, 1997: 171).

Veliliğin ilk temel şartı, şeriat kaidelerine uymak, çok ibadet etmek, nefsini yenmektir. Bunları yerine getiren Müslüman Tanrı’nın takdiri ile velâyet makamına gelir ki bundan sonra Tanrı kendisini her türlü kötülükten korur, dualarını kabul eder ve başka Müslümanlarda bulunmayan harikulade özelliklere sahip kılar. Velilerin izhar ettikleri harikulade olaylar, kerâmet kavramı ile karşılanır ki, Hz. Ali sahip olduğu ilahî gücü, Tanrı’nın bahsettiği özellikleri ve gösterdiği kerâmetlerden dolayı “Velî” sayılmaktadır. Hz. Ali cenknâmelerde; “Velî”, “Velîyu’llah”, “Velîler Şâhı”, “Alî-yi Velî” ve “Alîyyü’l Velîyu’llah” olarak da anılmaktadır. Velilik, Hz. Ali’ye Tanrı tarafından verilmiş bir özelliktir. O, Tanrı’nın nurudur ve cennet ile müjdelenmiştir (Çetin, 1997: 172).

“Hz. Ali cenknâmelerin tamamında kahramanlığı ile ön plândadır” (Çetin, 1997: 173).

“Hz. Ali din uğruna verdiği mücadele, gösterdiği kahramanlık ve cesareti ile Tanrı’nın iltifat ve korumasında mazhar olmuş bir gazidir. Bundan dolayı da Cebrail ya Hz. Muhammet vasıtasıyla ya da doğrudan doğruya Hz. Ali ile irtibat hâlinindedir” (Çetin, 1997: 175). “Hz. Ali, savaş esnasında heybeti ile düşmanlara korku salmaktadır. Fizikî yapı itibariyle heybetli olmaktan başka, bu heybetini tamamlayan unsurlardan birisi de narasıdır. Öyle ki Hz. Ali’nin narasını duyanlar göğün yıkıldığını zannederler” (Çetin, 1997: 176).

Hz. Ali, bir yandan velilik yönü ile maddeyi reddedip yoksul bir hayat yaşarken, bir yandan da kahramanlığı, cesareti ve bunların kaynaklandığı inanç ve fizikî özellikleri ile adeta alp tipine yaklaşır. Maddî ve manevî kuvvetin mezcedilerek Hz. Ali’nin şahsında toplanması, O’nun dünyayı fethetmeyi gaye edinen bir kahraman, gazi olarak görülmesini sağlar. Hz. Ali’nin temsil ettiği gazi tipi, cenknâmelerin tasnif, tercüme veya adapte edildiği o dönemde, iç ve dış mücadeleler içinde hareketli bir hayat yaşayan, savaşın hayat tarzı olarak yerleştiği Türk insanına örnek tip teşkil etmiştir (Çetin, 1997: 178).

4. KAZAK SAHASI DASTANLARI VE HZ. ALİ CENKNÂMELERİ

4.1. Kazak Sahası'nda Kıssa, Dastan ve Dastancı

Türkistan coğrafyasında yaşayan ve farklı isimlerle anılan Türk topluluklarının yaylak-kışlak hayatından düzenli yerleşik hayata geçmeleri günümüze çokta uzak olmayan bir zamanda meydana gelmiştir. Bundan dolayı diğer Orta Asya Türk topluluklarında olduğu gibi Kazak sözlü edebiyatının örnekleri de karakterlerine göre 19.yüzyıla kadar halkın epik düşüncesinde muhafaza edilmiş ve nesilden nesile sözlü olarak aktarılagelmiştir. Bu eserlerden bazıları çok nadir olmakla beraber el yazması şeklinde günümüze kadar ulaşmıştır (Yıldırım, 2015: 1).

Folklor ürünlerinin bazıları halkın genel anlamda kültürel değerlerini yansıtmakla beraber köken ve kavram olarak tanışılan yeni kültürel ve dinî çevrenin etkisiyle farklı topluluklar üzerinden Kazak folkloruna girmiştir. Bu türlerden biri de Kazaklar arasında dastan ya da kıssa olarak adlandırılan türdür. Kazak folklorunda genel anlamda içeriği, sanatsal özellikleri, kahramanları ve olay örgüsüyle geleneksel destandan farklı olan ve aynı zamanda halk arasında yaygın olan türlerden birisi bugün Türkiye Türkçesi'nde "Halk Hikâyesi" olarak adlandırılan destanlardır (Yıldırım, 2015: 1).

Bugün hâlâ canlılığını devam ettiren zengin bir sözlü geleneğe sahip olan Kazak Türkleri arasında yaygın olan anlatı türlerinden birisi de dastanlardır. Türkiye Türkçesinde "halk hikâyesi" olarak adlandırılan dastan kavramı Kazak Türklerine Farsçadan geçmiştir. Genel anlamda kıssa, masal, hikâye vb. konuların kaynaklık ettiği dastanlar gelenekte manzum olarak dombıra eşliğinde veya belirli bir ezgiyle icra edilmişlerdir (Yıldırım, 2013: 125).

"Çarlık Rusya döneminde Kazak edebiyatında yaygın olan türlerden olan dastanlar bu süreç içerisinde farklı kavramlarla ifade edilmiştir. Bu kavramlardan birisi de "Kiyssa" yani Kıssa'dır" (Yıldırım: 2015: 2).

Dastanlar temelde Kazak kültürüne doğu edebiyatından geçmiş olmakla beraber halk muhayyilesinden, yazılı edebiyattan ve anlatıcılardan da etkilenecek ilk hallerinden farklı bir hüviyet kazanmışlardır. Kazak Türklerine dastan kavramının bugün Kazakistan'ın da içinde bulunduğu coğrafyanın Deşt-i Kıpçak olarak adlandırıldığı zamanlarda Fars edebiyatı ve folklor örnekleriyle birlikte geldiği kabul edilmektedir. Burada Fars kültürü aracılığıyla gelmesi dastanların sadece Fars kültürüne ait unsurları barındırdığı anlamına gelmemelidir. Özellikle dinle ilgili hikâye ve kıssalar ile Bin Bir Gece Masallarının da Kazak kültüründe geçtiği ve Kazak icra geleneğine uygun olarak manzum bir biçimde icra edildikleri görülmektedir (Äwezov-İsmayılov1957: XI).

"Bu konuları işleyen akınlara da "Kiyssaşı/Kıssacı Akınlara", "Kitabî Akınlara" ya da "Dastancı" denilmiştir" (Yıldırım: 2015: 3).

Ünlü bilim adamı Borovkov "Türk Dilli Halkların Destanlarını İnceleme Meselesi" adlı çalışmasında "Eski Orta Asya toplumlarının destanlarına sonraki dönemlerde ortaya çıkmış olan kitabî edebiyatın güçlü tesirleri olduğunu söylemektedir. Bu konuyla ilgili Şokan Valihanov'da kendi zamanında yaşamış olan akınların bazılarıyla ilgili düşüncesi şöyledir: "Bu akınlara eserlerinin konularını dinî anlatılardan almaktadırlar. Onlar şimdi Seyyit Battal Hoca'nın yiğitliğini, Jüsip Pen Zilyha'nın jır hâlinde söylemektedirler. Onların hepsi kendi fantezi dünyaları, yalanları, abartıları ile tamamen

bıktırıcı eserlerdir.” Dinî tahsil almış ve bu amaca yönelik çalışan icracılar halk jırlarının toplum karşısındaki değerinden faydalanıp dinî destan, kıssa ve destanlar üzerinden halka öğüt verme amacıyla olmuşlardır. Hem akın hem de din adamı hüviyetine sahip olan kişiler, bu düşüncelerine uygun hareket ederek eski halk destanlarının bazılarında düzenlemelere gidip bu destanlara dinî öğütleri eklemişler bazen de kendileri dinî konuları dastanlaştırmışlardır. Bunlar Doğu'nun dinî kıssalarını tercüme etmiş ve Arap kıssalarını kendilerine göre anlatmışlardır. Bu kıssa ve dastanlar arasında en yaygın olanları Bozjigit, Muñdik Zarlık ve Ferşil Kız vb.lerdir (Süyünşaliyev, 1960: 7).

20.yüzyılın başında özellikle de Ekim Devriminden itibaren dinî anlatılara kötü gözle bakılmış, bu yüzden de bunları anlatan Maşhur, Makış, Nurjan, Akılbek bin Sabal, Şadi Jañgirov, Mavlekey Jumaşov(Yumaçikov), Jüsipbek Şayhislamıǵlı, Musa Molda, Makış Kaltayev, Nurjan Navşabayev gibi yazarlar hak ettikleri değeri görememişlerdir. Yine bu dönemde SSCB misyonerlik faaliyetleriyle tabii olan halkı Hristiyanlaştırıp, Hristiyan dinine uyum politikası kapsamında, halkı lisanı ve de adet-an'anelerinde ayırıp, bütün Müslüman halkın zihninden dini tarihi izleri silmeye başladı. Bu bağlamda Hristiyanlığı metheden kaynaklar Kazak diline çevrildi ve de Arap alfabesi yerine Kiril alfabesi öğretilmeye başlandı. Kazak bozkırında misyonerlik siyaseti yapan uzmanlar hazırladığı için seçilmiş oryantalistler, Hristiyan olan Türk halklarının vekilleri yönlendirildi. Bu cihette saf Rus mektepleri, öğretmenler seminerleri çoktan açılıp, yerel halk asırlar boyu faydalanıp gelmiş Arap yazısı Kiril alfabesine değiştirilerek başladı. Karışık mekteplere tahsis edilen ders kitapları, sözlükler, konuşma kılavuzları ile örnek metin kitapları misyonerlik vaktinde yazıldı ve maksadı görünüşte okutuldu. Müslüman memleketleriyle, özellikle dost Tatar aydınlarla manevî ilişki kesilip, Kazakistan'daki din önderliğinde bulunan düzeni valilik yapıları aracılığıyla idare edildi. Rahmanqul Berdibay dastanların bu dönemdeki durumunu şu şekilde dile getirir: Bu dönemde uzun yıllar boyunca din ve özellikle de İslam dini ile ilgili şeylere yasak geldiği için halkın bu destanları okumak şöyle dursun onların varlığından bile haberleri olmamıştır. Bu sebeplerden dolayı dinin hem pratikleri hem de tarihleri öğrenilmemiş ve sayısız hazine arşiv köşelerine terk edilmiştir. Bu zamanda dini kitapları toplamak değil onları ortadan kaldırmak bir gelenek haline gelmiş ve camilerin ortadan kalkmasıyla beraber orada saklanılan kitaplar da yok olmuştur (Berdibay, 2005: 332). Sovyetler Birliğinin dağılıp Kazakistan Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra toplumda olumlu yönde değişimler olmuş ve ruhanî mirasın birçoğuna halk yeniden sahip çıkarak uzun yıllar boyunca eksikliği hissedilen şeylerin yerleri doldurulmaya başlanmıştır. Bu dönemde yapılan ilmi çalışmalar neticesinde Kazak Türklerinin zengin kültür mirasının bir parçası olan dastanlar incelenmeye başlanmış ve bu şekilde “dastandıq epos” kavramı kalıplaşarak Kazak dastanları içinde yerine almıştır (Yıldırım, 2013: 127-128).

Äzibayeva (2009), Kazak Dastanlarını:

1. Köne Epos (Eski-Arkaik Destan),
2. Kahramandıq epos (Kahramanlık Destanı),
3. Ğaşıqtıq/ Romandıq Epos(Aşk Konulu Destanlar),
4. Tariyhı Epos (Tarihi Destan) ve

5. Dastandıq Epos (Dastanlık Destan) olmak üzere beş gruba ayırmış ve Dastandıq eposların ortaya çıkış zamanları ve türsel özelliklerinden yola çıkarak bu türün Kazak destanlarının diğer türlerinden daha sonra oluştuğunu ortaya koymuştur.

Kazak dastanları konusunda en kapsamlı çalışmaları yapmış olan B. Äzibayeva (1998), eserinde ise dastanları konularına göre:

1. Religizomıye (Dinî),
2. Novelliçeskiye (Hikâyelik),
3. Romaniçeskiye (Romantik/ Aşk Konulu) ve

4. Skazoçniye (Masalsı) dastanlar olmak üzere dört gruba ayırmıştır. Äzibayeva, ‘‘Kazak Dastandarı’’ adlı eserinde yukarıdaki tasnifinin dördüncü maddesini Askerî (Savaş) dastanlar olarak değiştirmiştir.

4.2. Kazak Sahası’nda Dinî Destanlar

Çarlık Rusya Dönemi’nde İlminsky’in hükümete verdiği raporlar ve raporlar neticesindeki tavsiyeler SSCB Dönemi’nde uygulanmaya konmuştur. SSCB Dönemi’nde Hristiyanlaştırma politikası nedeniyle dinî dastanlar anlatılamamış, derlenememiş hatta yazılı olanlar arşivlere terk edilmiştir. İlminsky’den sonra gelen misyonerlerin önerileri ile de Arap harfleri unutturulmuş ve de yüzlerce yıllık tarihî birikim okunamamıştır. Bu dönemde aşk konulu dastanlar ile ilgilenilmiş, din konulu dastanlarla SSCB politikası sebebiyle ilgi gösterilememiştir.

İslam dininin kadim Türkistan bozkırında geniş bir coğrafyaya yayılmasında dinî dastanların büyük etkisi olmuştur. Bunun sebebi İslam dininin yerleşmesi için yapılan faaliyetlerin son asırlarda iki şekilde yürütülmüş olmasındandır. İlki dinî yaymak isteyen kişilerin cami, medrese yaparak öğüt ve nasihat yoluyla seslenmesiyle; ikincisi de akınların (Şair/İcracı) bozkırda göçebe olarak yaşayan kişilere jır sözleri ile yani dinî dastanlar aracılığıyla seslenmesiyle olmuştur. Dinî dastanlar konuları, mazmunları, oluşum zamanları ve yayılma yolları bakımından farklılık arz etseler de bu dastanların temel amacı İslam dinini öğretmek ve onu yerleştirmektir. Bu düşünceyi gerçekleştirmek için dinî dastanlarda İslam’a uygun yaratılış düşüncesi, Kur’an-ı Kerim kıssaları, doğu ve batı toplumlarında ortak olan eski masalsı ve destansı motifler ile doğu toplumlarında görülen kahraman tipleri geniş olarak kullanılmış ve edebî hayallerle zenginleştirilmişlerdir. Kahraman tipleri maksatlı bir şekilde halk tanımına uygun bir şekilde şekillenmiştir (Yıldırım, 2015: 13-14).

Sovyetler Birliği Dönemi’ne kadar yayımlanmış olan el yazma örnekleri ele aldığı konulara göre Äzibayeva (2009) tarafından şu şekilde sınıflandırılmıştır:

1. İslam dininin temelleri ile rükünleri(Dinî hakikatler, nasihatler, yasaklar, Kur'an okumanın şartları, Allah'a kulluk etmenin kuralları vb.) övmek ve onları bozanların cezalandırılması ile ilgili dastanlar.

2. Hz. Peygamber, “Müslümanların kurtarıcısı(Mehdi)” ve “Dört Halife” ile ilgili dastanlar.

3. Müslüman kahramanlar ile enbiya-evliyaların hayatları ve onların kahramanlıklarıyla ilgili dastanlar.

4. İslam'ın yayılması ve yerleşmesi yolunda dinsizler ile mücadeleyi tasvir eden dastanlar.

Abıymanulı ise dini konularda yazan akınların özelliklerini “İslamî geleneğe uygun yetişmişler ve Rus edebiyatı ile ilişkileri yüzeyseldir.”, “Doğu edebiyatlarını iyi öğrenip, bunları eserlerinde uygulamışlar”, “Çocukluk çağlarında dinî konulu eserleri, masal-efsaneleri ve kıssa-dastanları ezberleyip, dinî ilimlerle ilgilenmişlerdir.” ve “İslamî edebiyatın örneklerini öğrenip, dinî ilimleri de tam manasıyla öğrenmişlerdir.” şeklinde açıklar.

4.3. Kazak Türklerinin Dastanların Derlenmesi ve Yayımlanması

Kazakistan'da 19.yüzyıl ve 20.yüzyılda ilk başta Çarlık Rusya daha sonra ise SSSB dağılıncaya dek oluşan Rus baskısı sırasında birçok İslamî anlatı yazıya geçirilememiş ve halk hafızası ile sözlü kültürde yaşamıştır. Bunun da en önemli sebebi Rus politikası gereği birleştirici unsur olacak bu ananelerin sansür ile engellenmesidir. Bu dönemde plânlı olarak halka Hristiyanlık dayatılmış; halkın etnik kökeni, dili, dini değerleri ve inançları hiç önemsenmemiştir. Bu dönemde birçok aydın tutuklanmış, halkı birleştirecek, millî ve dinî birliği uyandıracak eserler toplatılmıştır. Ama halk gizliden gizliye kendi örf, âdet, gelenek, göreneklerini ve dinî inançlarını yaşatmaya çalışmıştır.

Kazak folklorunda Kazakça olarak yayımlanan ilk eser aynı zamanda bir dastan olan “Seypilmalik”tir. Dastan 1807 yılında Kazan Gimnaziyasının Basımevinde Yusuf İsmayıluğlı'nın tasarrufuyla yayımlanmıştır. Bu tarihten sonra yayımlanan eserler SSCB Dönemi'ne kadar Arap ve Kiril alfabesiyle yayımlanmışlardır. Bu eserleri düzenleyen ve yayımlayanlar İslam dinini iyi bilen tahsil görmüş, çoğunluğu Kazak folkloruyla beraber Doğu edebiyatını da iyi bilen ve de akınlık ve jırşılık yeteneğine sahip kişilerdir. Bununla beraber bunlar arasında Kazakları iyi bilen Rus araştırmacılar da vardır (Avezov, 2009: 57-58).

Çarlık Rusya'nın Kazakistan'la ilgili olarak hem açık hem de gizli siyasetinin neticesi olarak Kazakistan'da basımevi açılmasına izin verilmemiştir. Millî kimliği belirleyen kültürün taşıyıcılarından olan yazı ifâde geleneğinin toplum üzerindeki etkisi rejim

tarafından iyi bilindiği için sadece 1912 yılında Semey şehrinde “Jardem” adlı bir basımevinin açılmasına izin verilmiştir. Bundan dolayı Kazakistan’da 1917 yılına kadar yani Çarlık Rusya Dönemi’nde Kazak halk edebiyatıyla ilgili yayımlanmış kitaplar Kazakistan dışında Moskova, Petersburg, Orenburg, Ombı, Taşkent ve Kazan gibi şehirlerde basılmıştır. Bunların içerisinde Kazak kitaplarının en çok yayımlandığı şehir Kazan olmuştur. Bu dönemde yayımlanan eserler özellikle Kazak araştırmacıların yayımladıkları çoğunlukla Arap alfabesiyle yazılmış eserlerdir. Çünkü Orta Asya Türk toplulukları İslamiyet’i kabul ettikten sonra Arap alfabesini kullanmaya başlamışlardır. Bundan dolayı bu dönemde yayımlanan eserler ister basılı isterse el yazmaları olsun Arap alfabesiyle yazılmışlardır. Yayımlanan eserlere bakıldığında bu eserlerin folklorun her türüyle ilgili olduğu görülür (Yıldırım, 2015: 20).

Kazak destanlarıyla ilgili yayımlara 19.yüzyılın başlarından itibaren başlanmıştır. Bu destanlardan Hz. Ali ile ilgili olanlar şunlardır:

1. “Kiyssa-i Salsal (1879): Destan Çarlık Rusya tarafından yasaklanmış, yasak kalktıktan sonra 1906 yılında tekrar basılmıştır (Babalar Sözi,2006: 293).Dastan, Babalar Sözi’nin 15.cildinde yayımlanmıştır ve 6321 mısradır” (Yıldırım, 2015: 31).

2. “Kiyssa-i Aliydiñ Sarañbaydı Jolğa Salğanı (1896): Jüsipbek Şayhislamoğlu’nın yayımladığı destan (Jumadilova, 2005: 278-279), Kiril harfleriyle ilk olarak Babalar Sözi’nin 16.cildinde yayımlanmıştır ve 500 mısradır” (Yıldırım, 2015: 36).

3. “Kiyssa-i Haziret Aliy Razı Alla Anhuvdiñ Şah Barbarğa Kul Bolıp Satılğanı: Destan, Kiril harfleriyle ilk olarak Babalar Sözi’nin 16.cildinde yayımlanmıştır ve 517 mısradır” (Jumadilova, 2005: 278-279).

4. “Haziret Âliyidin Janadil Şaharında Töbeleskeni (1899): İlk olarak Kaşafıyddin bin Şahmardan’ın yayımladığı eser, daha sonra Babalar Sözi’nin 16.cildinde yayımlanmıştır ve 404 mısradır” (Jumadilova, 2005: 279-280).

5. “Kiyssa-i Malikajdar (1910): Destanın başkahramanı Hz. Ali’dir. Babalar Sözi’nin 16.cildinde yayımlanmıştır ve 740 mısradır” (Äzibayeva, 2007: 286-287).

“Kazak Türklerinin dastanlarıyla ilgili olarak bağımsızlığını 1991 yılında kazanmış olan Kazakistan Cumhuriyeti döneminde de bazı çalışmalar yapılmıştır” (Yıldırım, 2015: 47):

1. Babalar Sözi: Bu çalışmada Kazakların daha önce yayımlanmış olan sözlü anlatı türlerinin birçok örnekleri gözden geçirilerek yeniden yayımlanmıştır. Babalar Sözi serisinin ilk dokuz cildiyle 23. ve 24. Ciltleri Hikâyelik Dastanlara, 10.-16.ciltler arası Dinî Dastanlara, 17.-22.ciltler arası ile 25.-26 ciltler Aşk Dastanlarına ayrılmıştır. Yani bu serinin ilk 26 cildi dastanlara ayrılmıştır. Bu dastanlardan büyük bir kısmı daha önce Çarlık Rusya Dönemi’nde Arap alfabesiyle yazılmış olan dastanların Kiril harflerine aktarılarak ilk defa yayımlanmasından oluşmaktadır. Dastanların bir kısmıysa el yazması olarak muhafaza edilen dastanların ilk defa yayımlanmasından oluşmaktadır.

2. Kazahskiy Destanny Epos/Kazak Destanlık Eposu (1998): Bakıtjan Äzibayeva, bu eserinde dastanları tasnif etmiş ve incelemiştir.

3. Kazak Dastandarı (2009): Bakıtjan Äzibayeva, bu çalışmasında da dastanları tasnif edip incelemiştir (Yıldırım, 2015: 48).

Yapılan bu çalışmaların amacı; “Folklor ürünleri üzerinden halka öğüt vermek”, “Okuyucuları tanınmayan folklor ürünleri hakkında bilgilendirmek”, “Maddî yararlar için halktan ürünleri derleyip yayımlamak”, “Metinleri bilimsel bir şekilde tanıtmak” ve “Eğitim çağındaki öğrenciler başta olmak üzere halkı bilinçlendirmek” şeklinde verilebilir.

4.4. Äziret Älidin Soğısı

İncelediğimiz ilk cenknâme olan “Äziret Älidin Soğısı adlı destanın söyleyeni Kıpçakbey Bağdatoğlu’dur. Metnin orijinal nüshası siyah mürekkeple Arap yazısıyla yazılıp kaydolmuş, el yazısı korunup muhafaza edilmiştir. Elyazması geçen eski zamanda yıpranıp yırtılmış, baş sayfalarda kimi sözler silinip kaybolmuştur. Bu destede saklanıp duran materyalleri Şormanogulları Aron ile Jüsip 19.yüzyılın ikinci yarısında toplamıştır” (Dr. Alibek, 2015: 415).

1706 mısradan oluşmuş ve çoğu yeri dörtlüklerle oluşturulmuştur.

Äziret Älidin Soğısı adlı destanda cömertliği ile meşhur Sadvakas (Sa’d bin Ebû Vakkâs)’ın çocukları için bir sünnet toyu tertip etmek istemesi ve bunu sırasıyla Peygambere, Hz. Ebubekir’e, Hz. Ömer’e, Hz. Osman’a ve Hz. Ali’ye arz etmesi ile olay örgüsü başlar. Hz. Ali, Sadvakas (Sa’d bin Ebû Vakkâs)’ın olayı kendine söylemesi ile üzülür çünkü ne hediye götüreceğini bilememektedir. Karısı Hz. Fatıma kocasının üzüldüğünü fark edince Hz. Ali ona üzüntüsünün sebebini söyler. Hz. Fatıma bunun üzerine sandığından cennetten gelme olan incisini çıkarıp kocasına vermek ister ama Hz. Ali bunu kabul etmez. Gece herkes yatınca Hz. Ali düğüne ganimet getirebilmek için sefere çıkar. İlk gittiği şehir olan Valiya’nın padişahı savaşmadan Müslüman olunca Hz. Ali, Äbuvlmuhsin adlı padişahın memleketine gider ama o padişahta savaşmadan Müslüman olmuştur. Bunun üzerine Hz. Ali Kakka’nın memleketine gider ama Kakka Müslüman olmaz ve cenk olur. Cenk sonunda Kakka ölür, halkı Müslüman olur. Ali elde ettiği ganimetlerle düğün için Medine’ye döner.

Jazayın nazım qılıp bir hikayat
 Ötirik –jalğanı joq, şın hikayat.
 İmam Äli taqşırđıñ bir duğası,
 Anıq söz kitaptağı bul hikayat.

Qalamdı tebirdirdim öz jağıma,
 Qalamdı tartsam, tüsedı sözım şınğa.
 Ötirik degen kisi ayta bersin,
 Bul sözdi jürgizdim özüm şınğa.

Hikayatın söyleyin Şorman Molda
 Jüredi jazılğan söz qoldan-qolğa
 Buhardan ğılım tahsil etken özi
 Köp kitap pätvası bolğan onda.

Şorman Molda kitabınıñ türin bilgen,
 Ötirigin ayırıp şının bilgen.
 Bir parsı, här jurttıñ tilin bilgen,
 Keñesin bilmeydi... munıñ retin.

Biledi bul keñesin Şorman şın dep,
 Soğadı buğan Talas salayın dep.
 Mundağı estüvimşe nazımlardı
 İylanıp ıqılasımmen...

Yazayım şiir şeklinde bir hikâye,
 Boş söz-yalan yok, gerçek hikâye.
 İmam Ali ustamın bir duası,
 Apaçık söz kitaptaki bu hikâye.

Kalemi titrettim kendi tarafıma,
 Kalemi çeksem, düşer sözüm gerçeğe.
 Yalan deneni kişi söyleyiversin,
 Bu sözü yönelttim ben doğruluğa.

Hikâyeyi söyleyen Şorman Molla,
 Yürür girer yazılan söz elden ele.
 Buhara'dan ilim tahsil etmiş özü,
 Çok kitap fetvası varmış onda.

Şorman Hoca kitabın içeriğini bilen,
 Yalanını ayırıp, gerçeğini bilen.
 Vardı her yurdun Farsça dilini bileni
 Anlaşmasını bilmiyordu ...* bu emirdir.

Biliyor bu mecliste Şorman gerçeklikle,
 Gidelim dediler onunla tartışmak için.
 Ondan işittiğim şiirleri,
 Samimiyetle inandı... **.

Nazım keñes bar meniñ qılıp qalamımda,
Qalamdı jürgizeyin amanımda.
Bar edi Saduvaqas degen jomart
Anhaziret Rasuvldıñ zamanında.

Bir küni Rasuvlqa Jomart boldı,
Jomarttı Rasuvl Alla qonaq qıldı.
Jaylanıp keñesip otırğanda,
“Ne jumısqa keldiñ?” dep javapqa aldı.

-İya, Jomart, nege keldiñ munda? – dedi,
Jumısıñnıñ jönin ayt, söyle, - dedi.
Rasuvl bir surağan soñ jönin ayttı,

Saduvaqas javabın beredi endi.

Saduvaqas ayttı: - Toyım bar, - dep,
Toy qılar bir oyım bar, - dep.
Rasuvl sonda suradı qayıra javap:
-Toyıñnıñ ne şamalı jöni bar? – dep.

-Bul toyım – balalardıñ sünde toyı,
Härkimniñ moynındağı mindet toyı.
Balamniñ sündetin ada qıluv üşin,

Şiirlerin tomarı var benim kalemimde,
Kalemimi yazarım esenliğimle,
Şimdi git Sadvakas denilen Cömert,
Hazret-i Resulun zamanına.

Bir gün Cömert Resule vardı,
Cömert’i Resulullah konaklattı.
Sonunda meclisini topladığı anda,
“Ne iş için geldin” deyip sorguya aldı.

- Evet, cömert, niye buraya geldin? – dedi,
Maksadını düzgünce anlat, söyle, - dedi.
Resul bir kez sorduktan sonra derdini
söyledi,

Sadvakas cevabı veriyor şimdi.

Sadvakas konuştu: - Toyum var,-deyip,
Toy yapacakbir düşüncem var, -deyip.
Resul tekrar sordu anlattıklarına cevap:
-Toyun durumu ne? – deyip.

-Bu toyum- çocukların sünnet toyu,
Herkesin boynundaki borçtur toyu.
Çocuğumun sünnetini yapabilmek için,

At jeter jerge habar bermek oyım.

Şaqıramın alıstan eldi, - deydi.

Jiyyamın at jetetin jerdı, - deydi.

Rasuvl ayttı: - Niyetiñ qabıl bolsın,

Äbuvbäkır Sıdıqqa ayttıñ ba bunı, - deydi.

Rasuvldın tilin Saduvaqas aldı endi,

Aytayın dep Sıdıqqa jöneldi [endi].

Äbuvbäkır Sıdıqqa jönin aytıp,

Hazireti Omarğa jäne keldi.

Sayfa 15

Barğanın haziret Omar hoş aladı,

Söylesip otırısıp hoşlanadı.

Bir-birin qurmetteytin dos jarlar,

-Ne jumısqa keldiñ? – dep suradı.

Sözine Saduvaqastıñ hoşlanqan köp,

-Bildirip aytıp jürmin dos-jarğa, - dep.

Haziret Omar ayttı Saduvaqasqa:

-Ayttıñ ba bunı Molda Osmanğa? – dep.

-Osmanğa ayttqanıñ joq munı, - deydi,

Atın gidebildiği yere haber vermektir düşüncem.

Çağırırım uzaktaki elleri, - dedi.

Gideceğim atın gittiği yere , -dedi.

Resul konuştu : -Niyetin kabul olsun,

Ebubekir Sıddık'a söyledin mi bunu,- dedi.

Resulun dilini Savdakas aldı şimdi,

Ona da söyleyeyim diye Sıddık'a yöneldi.

Ebubekir Sıddık'a derdini anlatıp,

Hazret-i Ömer'e doğru geldi.

Sayfa 15

Vardığında Hazret-i Ömer hoş karşıladı,

Oturup konuşup sohbetinden hoşlandı.

Birbirine hürmet gösteren bu dost canlar,

- Ne maksatla geldin?- deyip sordu.

Sadvakas'ın söylediği sözüne çok hoşlanıp,

-Maksadımı anlatıp dolaşıyorum dostlara, - deyip.

Hz.Ömer dedi ki Sadvakas'a:

- Söyledin mi bunları Molla Osman'a? deyip.

- Osman'a söylemedim bunları, - dedi,

Omar ayttı: - Osmanğa ayt endi, - deydi.

Olardıñ tilin alıp Saduvaqas,

Haziret Osmanğa tağı keldi [deydi].

Osmandı qurmetteydi kelgen jerden,

Saduvaqas jomarttı körgen jerden.

Amandasıp söylesip otırğan soñ,

Osman ayttı: - Keldiñ, - dep, - ne jumıspen?

Toyınıñ jönin ayttı surağan soñ,

Qaldırmay Osman neşe tındağan soñ.

-Niyetiñ qabıl bolsın, - dedi Osman,

Bul sözi köñiline unağan soñ.

Osman ayttı Saduvaqas danışpanğa:

-Toyıña jurt jiyasıñ alıstan da.

Aqıldasıp oylaytın ülken jabdıq,

Ayttıñ ba İmam Äli Arıslanğa?

Saduvaqas aytadı: - Barğanım joq,

Bu sözdi qulağına salğanım joq.

Jaña kele jatırmin bir-bir bastan,

Saduvakas söyledi: Ben gitmedim,

Ömer dedi ki: Osman'a anlat şimdi, - dedi.

Onun sözünü dinleyip Sadvakas,

Birde Hz. Osman'a geldi[dedi].

Osman'a hürmet gösterip geldiği yerden,

Sadvakas Osman'ı gördüğü yerden.

Hâl hatır sorup konuştuktan sonra,

Osman dedi ki : - Geldin,- deyip, maksat ne?

Toyunun ahvalini anlattı sorduktan sonra,

Dikkatle dinledi Osman anlatılanları sonra.

-Niyetin kabul olsun-, dedi Osman,

Bu dediği gönlünü oldukça hoş etti sonra.

Osman dedi ki Sadvakas danışmana:

Toyuna obalar toplayasın uzaktan da.

Aklından geçen düşünceler oldukça büyük,

Dedin mi bunları İmam Ali Arslan'a?

Sadvakas dedi ki: Henüz gitmedim ona,

Bu sözlerimi onun kulağının işittiği yok.

Yeni geliyorum bir baştan bir başa,

Arslan'ın anlattıklarımından haberi yok.

Osman ayttı: - Bar endi Arıslanğa,
Olar söz aytpay qalısqa ba.
Saduvaqas munan soñ tağı keldi,
Haziret Äli Arıslan danışpanğa.

Saduvaqas kelgenin Äli kördi,
Qurmetke aldı özin salıp endi.
Ekevi köp söylesip otırdı endi,
Burınğı özderiniñ qalpında endi.

“Ne jumısqa keldiñ?” dep suramadı,
“Toy qılam” dep avzına söz almadı.

Saduvaqas üyine qaytqan şaqta,
Äli Arıslan onı ertip şıǵaradı.

Ekevi de aldanğan osı sözge,
Köñlin bölgen närse joq sözden özge.
Haziret Älidiñ tüsti esine,
Şıǵarıp ortalıqqa sıqqan kezde.

Ali ayttı: - Suramappın jumısındı,

Osman dedi ki: Git şimdi Ali Arslan’a,
Öyle sözler söylemeye kaçinsana.
Sadvakas bundan sonra hemen geldi,
Hazret-i Ali Arslan’a danışmaya.

Sadvakas’ın geldiğini Ali gördü,
Hürmette kusur etmedi ona şimdi.
İkisi de çok sohbet etti oturdu şimdi,
Eski hallerinin olduğu gibi şimdi.

“Ne maksatla geldin?” deyip soru sormadı,
“Toy yapacağım” deyip ağzına söz almadı.

Sadvakas’ın evine döneceği zamanda,
Ali Arslan onu yolcu edip onunla dışarı çıktı

İkisi de inandı bu söze,
Gönlünü kıran bir şey yok sözden başka.
Hazret-i Ali’nin düştü aklına,
Onu yolcu edeceği anda.

Ali dedi ki : -Sormayı unuttum gelme maksadını,

Ayıpqa qospa meniñ bul isimdi.

Üyde otırıp suravdan umıttıppın,

Ayt endi nege keldiñ, jumısındı.

-Bar edi bir jumısım meniñ, - deydi,

Aytayın dep kelip em jöñin, - deydi.

Üyinde aytayın dep umıttıppın,

Bölinip özge sözge köñlim, - deydi.

Toy qılamın dep edim jurttı jıyıp,

At jeter jerdin jurttın jıyıp.

Jay sözbenen aldanıp manağıdan,

Esimnen şıqqan eken söytip jürüp.

Sayfa 17

Kelip em aytayın dep sağan, - deydi,

Unattı bul sözimdi babañ, - deydi.

Äbubäkir, [Omar] men Molda Osman,

Olar dağı unattı tamam, - deydi.

-Toynı quttı bolsın, - dep Äli de aytı,

Köñline bir härseni alıp aytı.

Sol aradan ayrılıp ekevi de,

Ayıplama mazur gör benim bu yaptığımı.

Evde otururken sormayı unutmuşum,

Söyle şimdi yanıma gelme maksadını.

-Benim bir maksadım var, dedi,

Söyleyim deyip geldim derde deva, - dedi.

Evinde söyleyecektim bende unuttum,

Başka sözlere kaydı gönlüm, dedi.

Toy yapacağım diye bütün obaları
toplayıp,

Atın gideceği yerlerdeki yurtları toplayıp.

Hissiyatla söylediğim sözlerin manasını,

Aklımdan çıktı şimdi anlattıklarım.

Sayfa 17

Gelip deva, isteyeyim diye sana,-dedi,

Hoşuma gitti bu sözleri babanın, -dedi.

Ebubekir, Ömer ve Molla Osman,

Onlarda hoşlandı dediklerimden şimdi tam
oldu,-dedi.

“Toyun kutlu olsun”, - deyip Ali de
konuştu,

Gönlüne düşen bir şeyi dile getirdi.

Bu arada ayrılıp ikisi de,

Öz-özünü üyine tağı ayttı.

Oyladı: “Buğan nemdi beremin, - dep,

Närse almay qalay toyğa kelemin, - dep.

Analar bir-bir toğız aparğanda,

Men ne qılıp olarğa eremin”, dep.

Saduvaqas umıttı meni, - deydi,

Kemdikke aldı meni köñli, - deydi.

[Saduva]qastıñ osı meni umıtqanı,

Närsem joq dep köñilin suvıtqanı.

Osını oylap Äli köñlin buzıp,

Üyiniñ esigine juvıqtadı.

İmam Äli özünü keldi üyine,

Öñi qaşıp, jabırqap kirdi üyine.

Bäybişe Patımanıñ közi tüsti

Kelip turğan Älidiñ bu türine.

-Taqısır, sizdiñ deniñiz sav ma, - deydi,

Köñilindi bölđiñ be bir javğa, - deydi.

Jaña üyden şıqqanda sav ediñiz,

Deneñizde bir kesel bar ma? – deydi.

Herkes kendi evine geriye döndü.

Düşündü: “Ona neyimi vereceğim”-
deyip,

Bir şey almadan bu toya gelemem, - deyip.

Analar bir bir dokuz götürdüğünde,

Ben ne yapar da onlara erişirim” deyip

Sadvakas unuttu beni,- dedi.

Bir buhrana aldı beni gönlü, - dedi.

[Sadva] kasdı neydi beni unutmasın,

Birşeyim yok deyip gönül salmasın.

Buna böyle Ali gönül koyup,

Evinin eşigine yaklaştı.

İmam Ali geldi kendi evine,

Yüzü asık, morali bozuk girdi evine.

Hanımı Fatıma'nın gözü takıldı,

Böyle gelip duran Ali'nin haline.

-Senin, sağlığın yerinde mi,- dedi,

Gönlün sanki başka bir yerde kalmış,-
dedi.

Yeni evden çıkıp sağ gittiniz,

Yoksa sağlığınızda bir sorun mu var? –
dedi.

İmam Âli ayttı: Sav denem, - dedi,
Sen bizdiñ ne nârseniñ jönin, - dedi.
Älgi Saduvaqas bir söz aytıp,
Tarıldı sonıñ üşin köñilim, - dedi.

Sayfa 18

Saduvaqas qanday söz ayttı sizge,
Aytqan sözi batıptı qattı sizge.
Öñiñiz qaşıp köñliñiz tarılğanday,
Qanday sözdiñ äseri battı sizge?

Äli ayttı: - Saduvaqas toy qıladı, dep,
Toyına köp jamağat jıyıladı, - dep.
Habar bere kelipti sonıñ üşin,
Ayttı “Toyğa barğandar sıy qılad” dep.

Toyın aytıp babama ol barıptı,
Babam dağı barğanın uyğarıptı.
Äbuvbäkir, Omar men Osmañğa aytıp,
Mağan kelip köñlinen şığarıptı.

Şığarıp salğan jerde mağan ayttı,

İmam Ali söyledi :- İyiyim, dedi,
Sen bildin yaşadığım olayı, -dedi.
Giden Sadvakas bir söz söyleyip,
Dağıldı onun için gönlüm, dedi.

Sayfa 18

Sadvakas neler anlattı size?
Söyledikleri çok mu kötü geldi size,
Neşeniz kaçmış, gönlünüz dağılmış,
Bu nasıl söz ki böyle battı size?

Ali söyledi: -Sadvakas toy yapacaktı-
deyip,
Toyuna çok cemaat toplanacak,- deyip.
Haber vermek maksadıyla gelmek için,
Dedi ki “Toya gelecekler hediye verecek”
deyip.

Toyunu söyleyip babama o yanına gitmiş,
Babamda sevinip gitmeye karar vermiş.
Ebubekir, Ömer ve Osman’a söyleyip,
Bana gelip gönlünden geçeni söyledi.

Gönlünden saldıklarını bana söyledi,

“Umutıp ketippin” dep mağan ayttı.

Soğan köñlim tarılıp kelip edim,

Kim kelip menen burın sağan ayttı?

Osınday estip keldim jöndi, - deydi,

Köñime sonan zarlıq keldi, - deydi.

Härqaysı ol toyğa sıy aparadı,

Men sonda aparamın nemdi, - deydi.

Söyledi Arıslanğa bipatima,

Qaradı öñi qaşqan sipatına.

Düniye malı jetpestey bağasına,

Bar edi basqan gavhar nekahına.

Patima ayttı: -Küyevim, -dedi, - Arıslan,

Şattandır köñlindi endi, Arıslan.

Dünye malı jetpestey bağasına,

Asıl närse bar, - dedi, - mende, Arıslan.

Sayfa 19

Äli Arıslan suradı Patimadan:

-Ne bar, - dedi, - sende sonda asıl maldan?

Javhardı sandıǵınan alıp berdi,

Quyaştıñ sağımınday jarqıldıǵan.

“Diyceklerimi unuttum” deyip bana dedi.

Ona gönlüm darılıp geldim eve,

Kim benden önce gelip sana söyledi.

Böyle duyup geldim olayları,- dedi,

Gönlüme bu yüzden darlık geldi, -dedi.

Her kim bu toya hediye götürür,

Ben oraya neyi götüreceğim şimdi,-dedi.

Söyledi Arıslan’a eş Fatıma,

Baktı rengi atmış sıfatına,

Dünya malı yetmiyor değerine,

Git şimdi Gevher nikâhlına.

Fatıma dedi ki: Kocam, -dedi- Arıslan

Ezberledim gönlünü şimdi, Arıslan

Dünya malı yetmiyor değerine,

Asıl şey var,- dedi, bende, Arıslan.

Sayfa 19

Ali Arıslan sordu Fatıma’dan:

-Ne var,- dedi,- Sende onca asıl maldan

Eski bir sandıǵı alıp verdi,

Kuş gibi hafifti bu verilen.

Javhardı qolına alıp keldi Äli
Anıqtan asılın tanıp bildi Äli.
“Basqa kisi iyelenip ala almay” dep,
Patımanıñ özine berdi Äli.

“Ujmaqtan osı jerge kelgen” degen
Jazuvı bar, Arıslan köñlin bergem eken.
Arıslanıñ köñli şattansın dep,
Patıma sonıñ üşin bergem eken.

Arıslan qayıtlı berdi, onı almadı,
Onı berüv köñline unamadı.
Bir jaqqa attanayın dep oyladı,
Sırın aytıp sırtına şığarmadı.

Oylan otır “Bir jaqqa jüreyin, dep,
Bir kâpirmen soğısqa kireyin, dep.
Kâpirdiñ özin qırıp, malın alıp,
Alıp Saduvaqasqa bereyin” dep.

Osı aqıl köñline kirip otır,
Jatatuğın mezgili juvıq otır.
Aytpasa da abaylap qalıbınan,
Patıma bul aqılın bilip otır.

İnciyi eline alıp geldi Ali,
Hemencecik anladı tanıdı bildi Ali.
“Başka kişi sahiplenip vermezdi” deyip,
Fatıma’nın kendisine verdi Ali.

“Cennetten bu yere gelen” denem
Yazısı var, Arslan’a gönlünü verem.
Arslan’ın gönlü hoş olsun deyip,
Fatıma bunun için cevheri verem.

Arslan tekrar geri verdi, onu almadı,
Onun vermesi gönlüne hoş gelmedi.
Bir tarafa doğru at süreyim deyip düşündü,
Sırrımı söyleyip sırtına çıkarmadı.

Düşünüp durur “Bir tarafa gideyim, deyip,
Bir kâfirle savaşa gireyim, deyip,
Kâfiri öldürüp, malını alarak,
Alıp Sadvakas’a vereyim” deyip.

Aklına gelen düşünce gönlüne girdi,
Düşmanın olduğu menzile gitti,
Söyleyip belli etmese de bu
düşüncesinden,
Fatıma bu fikrini bilip durdu.

Patima qalibinan bayqan otır,
Äli Arıslan tösekke jatqalı otır.
Patımanı uyıqtatıp Äli Arıslan,
Bir jaqqa tünde atanıp tartqalı otır

Sayfa 20

Hasen menen Husayın jatır uyıqtap,
Jas balalar jatpay ma äm uyıqtap.
Tösekke Äli Arıslan jatqannan soñ,
Patima qapı qaldı tağı da uyıqtap.

Tösekten Äli Arıslan tura keldi,
Olardıñ uyıqtağanın biledi endi.
Jav-jarağın asınıp üyden şığıp,
Düldüline mindi de jüre berdi.

İzdeydi Äli Arıslan kâpir javdı,
Qoyğan joq burın almay jaqın javdı.

Väliyanıñ şaharı degen bir söz,
Alıstan bir kâpirdiñ danqı bardı.

Köñline sonı alıp Äli attandı,
Väliyağa barğalı talaptandı.
Sırın Patimağa bildirmesten,

Fatıma onun hareketlerine dikkatle baktı,
Ali Arslan döşeğe yayılıp oturdu,
Fatıma'yı uyutup Ali Arslan,
Bir tarafa doğru gece at sürmeye başladı.

Sayfa 20

Hasan ile Hüseyin uyumaktaydı,
Küçük çocuklar da henüz yatmamıştı.
Döşeğe Ali Arslan yattıktan sonra,
Fatıma'da dayanamadı daldı uykuya.

Döşekten Ali Arslan doğrulup geldi,
Herkesin uyuduğunu biliyor idi.
Sessiz- sedasız evden çıkıp,
Düldülüne bindi de gidiverdi.

Arıyordu Ali Arslan kâfir düşmanı,
Duran yoktu eskiden düşmanın olduğu yerde.

Valiya'nın şehri denen bir söz,
Uzaktaki bir kâfirin namı vardı.

Aklıma onu koyup Ali atlandı,
Valiya'ya varmak için niyetlendi,
Sırrını Fatıma'ya sezdirmeden,

Payğambardan bata almay ol attandı.

Er Äli Düldüline mine tursın,

Väliyağa bet alıp jüre tursın.

Älgi uyıqtağandardı oyatayıq,

Arıslan uzaq jolğa kire tursın.

Bipatima oyanıp tura keldi,

Tösekte Arıslan joq, köredi endi.

-Tün işinde ğayıp bop qayda ketti,

Yapırım – ay, ğajayıp is munı, - dedi.

Qayda ketti Arıslan qayıp bolıp,

Qalmanı ketken jöni anıq bolıp.

Babasınan bata almay tavğa barıp,

Jürmeğey edi, - dedi, - ğarip bolıp.

Sayfa 21

Quday – a, medet ber Arıslanğa,

Arıslan ketse kerek alıs javğa.

Öziñ medet bere kör, Qadir Alla

Javmenen jalğız jürüp alısqanda.

Patima Haqtan medet suradı,

Davsımen eki bala oyanadı.

Peygamberden dua almadan atlandı.

Er Ali düldüline binip duradursun,

Valiya'yı aklına koyup yürüyedursun,

Şimdi uyuyanları uyandırırım,

Arslan'da uzak yola giredursun.

Eş Fatma uyanıp doğrulup geldi,

Döşekte Arslan yok, gördü şimdi.

-Gecenin içinde kayboldu, nereye gitti,

Yavrum-ay, sen iç bunu, -dedi.

Nereye gitti Arslan bilinmez olup,

Demedi ki gittiği yeri açıkça deyip,

Babasından dua almadan dağlara varıp,

Gitmese iyiydi, -dedi garip olup.

Sayfa 21

Tanrım, yardım et Arslan'a,

Arslan gitmiş olmalı uzak bir dağa,

Ona yardım et, Kadir Tanrım

Düşmana tek başına gidiyor uzak tarafta.

Fatima Hakk'tan merhamet istedi,

Onun sesiyle iki çocuğu uyandı.

Özi şoşıp, eki bala da,
Jıladı Patima, vanbadı.

Balalar vanbadı, köp jıladı,
Öksigin basa almadı, bek jıladı.
“Jalğız tündiñ işinde ğayıp bolıp,
Atam qayda ketti?” dep jıladı.

Patima vata almay balalardı,
Öziniñ de köñili alalandı.
“Bulardı babasına apar” dedi,
Qızmetşi känizakqa jäne bardı.

-Apar babasına barsa, - deydi,
Babam süyip aldına alsa, - deydi.
Balalar vanbadı munda otırıp,
Aldandırıp körsem de tağı, - deydi.

Aldansın, babasına barıp, - deydi,
Känizak Payğambarğa alıp keldi.
Balalardı körüp Anhazireti surap
“Jür jılap bul balalar nağıp?”, deydi.

Kün ayttı: - Ğayıp boldı Äli Arıslan,
Duşpan izdep ketipti ol alıstan.

Şaşırان iki çocukla da,
Ağladı Fatıma, uyumadı.

Çocuklar uyumadı, çok ağladı,
Kız çocuğı hiç durmadı pek ağladı,
“Yalnız başına gecenin içine karışıp,
Atam nereye gitti” deyip ağladı.

Fatıma uyutmayı başaramadı çocukları,
Kendisinin de gönlü çok bunaldı.
“Bunları babasına götür” dedi,
Hizmetçiye eşine gönderdi.

-Götür babasına, bulabilirsen, - dedi,
Babam sevip önüne koysa, -dedi.
Çocuklar uyumadı orada oturup,
Aldanırım görsem de daha,- dedi.

Yanılsın, babasına varıp,- dedi,
Hizmetçi peygambere alıp geldi.
Çocukları görünce o Hazret-i sorup
“Ağlayıp duruyor bu çocuklar ne oldu”
dedi.

Köle dedi ki: Kayboldu Ali Arslan,
Düşman aramaya gitti o uzaklardan.

Patımanıñ jılağan davsımenen,
Uyqıdan şoşınıp oyanısqan.

Sayfa 22

Bek tidi Payğambarğa küñniñ sözi,
Köñline unamadı munıñ sözi.
“Äli ğayıp boldı” dep estigen soñ,
Qamıǵıp qamkin bolıp turdı özi.

-Qay jaqqa ketti Äli tünde? – deydi.
Sır bildirmey ketipti eşkimge, - deydi.
Şapaǵatım soñǵı qiyamette, - deydi,
Älidi bir talapker izde, - deydi.

Halid attı sahaba turdı ornınan,
“Älidi izdeyin, - dep, - men soñınan”.
Payğambardan bata alıp, atqa minip,
Şıqtı bılay qaravǵa iz jolınan.

Jol boladı Düldüldiñ jürgen jeri,
Biledi munı burın körgenderi.
Halid izin qarasa, däneme joq,
Bilinip jatır biraq mingen jeri.

Fatıma'nın ağlamaklı sesiyle,
Uykudan şaşkınlıkla uyanmışlar.

Sayfa 22

Çok dokundu Peygambere kölenin sözü,
Gönlüne hoş gelmedi onun sözü.
“Ali kayboldu” denileni işittikten sonra,
Bunalıp gama düştü kendi özü.

-Ne tarafa gitti Ali gece? - dedi.
Bir şey söylemeden gitti kimseye,- dedi.
Şefaetim sonsuza kadar onun üstünde,-
dedi,
Ali'yi gönüllü biri arasın, - dedi.

Halit adlı bir sahabe kalktı yerinden,
“Sonunda Ali'yi ben ararım” dedi.
Peygamberden dua alıp, ata binerek,
Çıktı görünen izlerinin yolundan.

Yol olurdu Düldülün yürüdüğü yeri,
Bilirdi bunu gören eskileri.
Halit iz arasa, ipucu yok,
Sadece biliyordu bindiği yeri.

Düldüldiñ izin Halid taba almadı,
İzin tappay eşqayda bara almadı.
Şahardıñ aynalasın şır aynalıp,
Köz körgeñ jerden barıp oraladı.

Alıstan tüsken eken orğıp barıp,
Onan ärmen jürgeñin jolıqtı anıq.
Düldüldiñ izin Halid tavıp aldı,
Şapqanday jönelipti sırğıp barıp.

Halid tüsti Düldüldiñ izine indi,
İzi jol bop körindi közine endi.
Düldüldiñ izimennen Halid jürsin,
Söz keldi Äli erdiñ özine endi.

Sayfa 23

Äli Arıslan tünde üyden şığıp edi,
Väliyağa bet alıp jürüp edi.
“Bul toyğa kâpirden mal äkelem” dep,
Köñline osı niyet kirip edi.

Väliyanın şaharı on aylıq jol,
Olarğa tabımlaydı oñaylıq jol.
Bir tünde Äli Arıslan jetti sonda,

Düldülün izini Halit bulamadı,
İzini bulamayınca hiçbir tarafa gidemedi.
Şehrin etrafını öyle bir dolanıp,
Bilinen yerleri varıp aradı.

Uzak düşen yerlere gidip varıp,
Onun gittiği yerleri bulamadı apaçık.
Sonunda Düldülün izini Halit buldu,
İzler belli belirsiz yönelip gidiyordu.

Halit düştü Düldül’ün izine şimdi,
İzi yol olmuş gibi gözüne geldi şimdi.
Düldülün iziyle Halit yürüsün,
Söz geldi Ali erin özüne şimdi.

Sayfa 23

Ali Arslan gece evden çıkmıştı,
Valiya’yı aklına koyup yürümüşti,
“Bu toya kâfirden ganimet getireceğim”
deyip,
Gönlüne bu niyet girmişti.

Valiya’nın şehri on aylık jol,
Onlara bulunmaz kolaylıklarla bir jol,
Bir gece de Ali Arslan yetti oraya,

Özge adamğa bir jıldıq bolarlıq jol.

Bul sözdi ötirik dep senbes nadan,
Köñli jetip, köñli körmes nadan.
Quday medet qılğan soñ Arıslanğa,
Esebin on aranıñ bilmes adam.

Şaharına Äli jetti Väliyanıñ
Aldınan köz boldı bir qudıq onıñ.
Patşanıñ su alatın qudığı eken,
Suvınan Äli taharat qıldı onıñ.

Taharat aldı kelip suvdan Äli,
Pamdat namaz okuvğa turğan Äli.
Bir känizak keledi su alğalı,
Namazğa kirdi burın munan Äli.

Namazın Äli Arıslan oqıdı endi,
Bilmeydi jav jeri dep qorquvdı endi.
Bir adam türegelip, jıǵıladı,
Küñ bayğus munı körıp soşıdı endi.

Körgeñ soñ munan qorqıp sasadı küñ,
Suvğa barmay qaytadan qaşadı küñ.
Patşanıñ turatuğın mezgili emes,
Esikti tıstan kelip aşadı küñ.

Başka insan olsa bir yıl sürerdi o yol.

Bu sözü yalan deyip inanma cahil,
Gönlü yetip, gönül gözü görmeyen cahil.
Allah medet etti o Arslan'a
Bu sırrın hesabına eremez insan.

Şehrine Ali ulaşmıştı Valiya'nın,
Önünde bir anda kuyu çıktı onun.
Padişahın su aldığı kuyuymuş o,
Suyuyla Ali abdest aldı onun.

Abdest aldı gelip sudan Ali,
Sabah namazı kılmaya durdu Ali.
Bir kölegeldi kuyudan su almaya,
Namaza durdu bundan evvelce Ali.

Şimdi Ali Arslan namazda okudu,
Şimdi düşman yeri deyip korku bilmedi.
Bir adam ses çıkarıp yakınlaştı,
Şimdi bî-çare köle bunu görüp ses çıkardı.

Gördükten sonra ondan korktu şaştı köle,
Suya gidemedi tekrardangeri döndü köle.
Padişahın durakladığı yer değil,
Eşiğiyavaştan geçip açtıköle.

Uyqıdan patşa oyanıp kündi kördi,
-Mezgilsiz munda keldin nege? – deydi.
Küñ ayttı: - Sizge habar bere keldim,
Jön körmegen bir adam kördim, - deydi.

Bir batır qudıqtıñ basında tur,
Qahar qılsa şahardı basuvğa tur.
Mingen atı jılqıdan tuvğan emes,
Onı jäy bos qoyıptı, janında tur.

Patşanıñ estigen soñ qorıqtı janı,
Şaqırttı väzirlerin, minjamlardı.
Minjamlarğa: - Tez endi bal aş, - dedi,
Ne kisi eken, bilgen joq özin Äli.

Estüvşi em: - [Äbüvl]Muhsin batır bar dep,
Jalğız emes, askeri, halqı bar dep.
Onan basqa Mekke men Mädinede,
Ayttı: - Bir sıqrşınıñ dañqı bar, - dep.

Uykusudan dadişah uyanıp köleyi gördü,
-Hadsiz buraya niye geldin niye?- dedi.
Köle konuştı: - Size haber vermek için
geldim,
Durumunu bilmediğim bir adam gördüm,-
dedi.

Bir kahraman kuyunun başında durur,
Öfke kılssa kenti basarak alır.
Bindiği at yılmıdan doğmuş değil,
Onu boş koyma sakın, yanında dur.

Padişah dinledikten sonra korktu canı,
Çağırttı vezirlerini, gökbilimcilerini.
Gökbilimcilere: - Çabuk şimdi fal açın, -
dedi.
Ne adam ki, bilen yok kendini Ali.

Çare işitin:-[Äbüvl]Muhsin kahraman var
deyip,
Yalnız değil, askeri, halkı var deyip.
Ondan başka Mekke ile Medine'de,
Dedi ki: - Bir sıkımlık canı var, - deyip.

“Bir bahadür keldi” dep küñ aytıp jür,

Bilmeymin, küñiñ ne körüp jür.

Äbüvluhsin bolmasa, anav alıs,

Tabındar, onan başka kim kelip tur?

Minjam aşıp qaradı balın endi,

Paşsağa ayttı: - Azaydı halin, - dedi.

Menin aşqan balımda osı kelgen

Muhammetin joldası Äli, - dedi.

Paşa sastı Älidiñ atın bilip,

Burınnan estüvşi edi dañqın bilip.

-Kün aytadı: “Jıgılıp, turadı” dep,

Ne qılıp tur ol, bizge jaqın kelip?

Sayfa 25

Balger ayttı: - Ol bizdi şapqalı tur,

İzdegenin özimizden tapqalı tur.

Atına mine kelgen osı kisi

Qan törüp, basımızdı qaqqalı tur.

Bul kisi bizdiñ eldi qırğalı tur,

Atına mine qahar qılğalı tur.

Aldına şıǵar jalǵız adam bolmas,

“Bir kahraman geldi” diyeköle söyleyip
durur,

Bilmiyorum, köle ne görmüş olur.

Äbüvluhsin olmasa, o bize uzak,

Çabuk bulun ondan başka kim gelip durur.

Gökbilimci açıp baktı fala şimdi,

Padişaha söyledi: - Zor ahvâlin , - dedi.

Benim açıp baktığım falımda bu gelen

Muhammet’in yoldaşı Ali, - dedi.

Padişah şaşırıldı Ali’nin atını bilip,

Önceden duymuştu şöhretini bilip.

-Köle söyledi: “Geldi gelecek” deyip,

Ne yapıyor bizim bu kadar yakınımıza
gelip?

Sayfa 25

Falcı söyledi: O bizi kafaya koydu,

Aradığı kendimizde bulduğu şey.

Atına binip gelen o kişi,

Kan döküp, başımızı ayıracaktır.

Bu kişi bizim eli kıracak,

Atına binip burada öfke saçacak.

Önüne çıkan yalnız insan olmaz,

Qazir-aq keñdüniye tar bolğalı tur.

Balımda osılayşa bilinip tur.

Ol bizdiñ jurtımızğa kijinip tur,

Jatıp, turıp Qudayğa sıyınıp tur,

Jalğız-aq sonısına oylanıp tur.

Patşa ayttı: - Buğan neşik qayla, - deydi.

Väzirler, buğan aqıldı sayla, - deydi.

Balger ayttı: -Soğısıp ala almaysıñ,

Öziñ qor bolmasındı oyla, - deydi.

Qor bolmaysıñ jönine jürsen, - deydi,

Timeydi öz dinine kirseñ, - deydi.

Meniñ tilimdi almasañ, qırılasıñ

Soğıs qıl, jeñerindi bilseñ, - deydi.

Patşa ayttı: - Kim ekenin bileyik, - dep,

Anıqtap äbden özin köreyik, - dep.

Väzirlerdiñ bäri de uyğarıstı:

-Äli bolsa, dinine kireyik, - dep.

Özin munda ordağa şaqırayıq,

Bärimiz bir orında otırayıq.

Eger de osı kelgen Äli bolsa,

Şimdi- güzel geniş dünyayı dar edecek.

Falımda bu şekilde bilinip durur,

O bizim yurdumuza şimdi girip durur.

Yatıp kalkıp Allaha sığınıp durur,

Sadece etrafında ak atı olup durur.

Padişah dedi : - Buna bir çare eyle, - dedi,

Vezirler, bunun için akıl yürütün, - dedi.

Falcı dedi: Dövüşte onu yenemezsin,

Kendin kör olup hâkir olmayasın, - dedi.

Hâkir değılsen, huyuna gitsen, - dedi

Dokunmadan onun kendi dinine girsen, - dedi.

Benim dediğimi yapmazsan, kırılasın,

Harp eyle, kazanmayı biliyorsan, - dedi.

Padişah dedi: Kim olduğunu biliyoruz, - deyip,

Açıqça hepsini kendinde görelim, - deyip.

Vezirlerin hepsi de ağız birliğıyle:

-Ali olsa, dinine girelim, - deyip.

Kendini burada saraya çağıralım,

Hepimiz bir yerde oturalım.

Eğer de bu gelen Ali olsa,

Öziniñ aytqan sözün jaqtırayıq.

Onun söylediği sözü tartışalım.

Sayfa 26

Sayfa 26

Munimen soğıspayıq, tınış turayıq,
Äskerdi qırıldırma urıstırmaıyq.
Urısqañmen şamamız kele almasa,
Beker qorlıq körgendeı is qılmaıyq.

Bu sebeple savaşımayalım, sakin duralım,
Askeri vuruşturmayalım kıldırmaıyalım.
Savaşımaya gücümüz yetmese,
Kötü günleri görecek iş yapmaıyalım.

Bul sözdi väzirlerdiñ bäri unattı,
Paşañıñ özi de bek unattı.
Väzir men paşa sözün kim buzadı,
Otırğan jamağattar tağı unattı.

Bu sözü vezirlerin hepsi beğendi,
Padişahın kendisi de çok beğendi.
Vezir ile padişah sözüne kim uymayacak,
Oturana cemaatler daha da beğendi.

Habarğa jiberemiz kimdi? – deydi,
Şaharğa bir aydahar endi, - deydi.
Közi üyrenip sıtınan körip qaytqan,
Jibereyik älgı kündi, - deydi.

- Kimle haber göndereceğiz? – dedi,
Şehri bir arayın şimdi, - dedi.
Göz gören sırtından korkmayan biri lâzım,
Gönderelim geçen günkü köleyi, dedi.

Küñ qorıqpasa, tağı da barıp körsin,
Özin munda şaqırıp alıp kelsin.
Qahar qılmaıy ordağa kelse batır,
Bärimizdiñ közimiz anıq körsin.

Köle korkmasa, dahada varıp gelsin,
Kendisi buraya çağırıp alıp gelsin.
Öfkelenmeyip saraya gelse kahraman,
Hepimizin niyetini açıkça görsün.

Äveli däm bereyik, kelse, - deydi,
Biz bergen dämimizdi jese, - deydi.

Evvela yemek verelim, gelse, - dedi,
Bizim verdiğimiz yemeğimizi yese, - dedi.

Sonan soñ özin Haqqa tapsırayıq,

Artınan bizdi duşpan körse, - deydi.

“Şaqırıp kel” dep kündi jiberedi,

Älgi körgen jerge küñ keledi.

Namaz oqıp bolıp, besin oqıp

Manağı ornında tur, bul köredi.

Körgeñ soñ küñ aqırın jürüp keldi,

Jüre-jüre jaqındap, juvıq keldi.

“Qasına qalay barıp söylesem” dep,

Beyşara qattı qorqınış qılıp keldi.

Sayfa 27

Qorıqsa dağı qasına jaqın keldi,

-Äy, baluvan, biz ğarip, paqır, - dedi.

Meniñ kelgen jumısım qasındağı,

Paţsa seni qonaqqa şaqıradı endi.

Paţsa sizge barğan soñ sıy qıladı,

Öziñizge jıǵılıp kişiredi.

Jöniñizdi surasıp bilgennen soñ,

Ondan sonra kendisini Hakk’a teslim edelim,

Bunca yaptıǵımızdan sonra bizi duşman görse, - dedi.

“Çağırıp gel” diyerek köleyi gönderdi,

Eskiden gördüğü yere köle geldi.

Namaz kılıp dua okuyarak

Biraz önceki bu yerinde durup gördü.

Gördükten sonra köle bağırap yavaşça geldi,

Gide gide yaklaşıp, yakına geldi.

“Yanına nasıl gidip söylesem” diyerek,

Zavallı çok korku kılıp geldi.

Sayfa 27

Korksa dahi yanına yakın geldi,

“Hey, pehlivan, biz garip, fakiriz, - dedi.

Benim buraya gelmemdeki amaç,

Padişah seni konağa çağırıldı şimdi.

Padişah varırsanız size çok saygı kılardı,

Kendinize bir hürmetle bunu ilettiler.

Vaziyetinizi soruşturup anladıktan sonra,

Öziñmen intımağın bir qıladı.

Patşa seni şaqıradı ordasına,

“Qonaqqa kelsin, - dedi, -öz qasına.”

Ne deseñiz boladı sonımenen,

Jöniñizdi suraydı söz basında.

Patşağa şaqırğan soñ Äli keldi,

Küñniñ aytqan sözine nanıp endi.

Düldüldiñ qulağına Äli Arıslan

Sıbırlap ayttı javap tağı da endi.

-Patşağa men baramın kirip, - deydi,

Tında dıbısımdı bilip, - deydi.

Üyge kirip duşpanmen soğıs qılsam.

Oñtaylanıp turğaysıñ juvıq, - deydi.

Esikte tur juvıqtaq jaqın barıp,

Qulağındı salıp tur davsım tanıp.

Eger de men kâpirge tutqın bolsam,

Babama jet, bögelmey basıñdı.

Berik bolıp tur öziñe-öziñ, - deydi,

Kâpirde bolsın eki köziñ, - deydi.

Qapıda qolğa tüsip qalmağaysıñ,

Kendisinin geleceğiniz güvene almak istedi.

Padişah seni çağırıyor sarayına,

“Konağa gelsin, - dedi, kendi yakınım.”

Şimdi artık siz ne deseniz o olur,

Öncelikle amacınızı soruyor sözün başında.

Padişaha çağırıdıktan sonra Ali geldi,

Kölenin söylediği söze inandı şimdi.

Düldül'ün kulağına Ali Arslan

Usulca fısıldadı bir şeyler şimdi.

- Ben girip padişaha gideceğim, - dedi,

Dinle sözlerimi bilip, - dedi.

Eve girip düşman ile savaş kılsam,

Sözüm şimdi iyi dinle artık, - dedi.

Kapıya gidip yaklaşarak yakın dur.

Kulağımı koyup sesini duyarak dur.

Eğer ben de kâfire esir olsam,

Tereddüt etmeden başını alıp babama var.

Sağlam olup dur kendiliğinden, - dedi,

Kâfirden olsun iki gözün, - dedi.

İstemedenden askere düşüp kalmayasın,

Osı meniñ tapsırğan sözim, deydi.

Bu benim teslim ettiğim sözüm, - dedi.

Sayfa 28

Sayfa 28

Bögelmey qayt, tutqın bolıp qalsam qolda,

Durmadan geri dönüp esir kalırsam
orduda,

Babama habar jetkiz, barsañ onda.

Babama haber iletin, gidip oraya.

Patimağa tağı da ayt sälemimdi,

Fatıma'ya dahi de söyle selamımı,

Jetersin, bir-eki dem alsañ onda.

Gidersen bir-iki soluk alırsan orada.

Hasen men Husayınıma ayt, qamıqpasın,

Hasan ile Hüseyin'ime söyle,
hüzünlenmesin,

Atam javda qaldı dep jabıqpasın.

Babam düşmanda kaldı diyerek üzülmesin.

Pendege härne qılsa Quday ämiri,

Tanrı herkes için amir kılsa,

Tağdırdan is boladı, anıq nansın.

İş kaderden oldu, kesin inansın.

Osı sözdi tapsırdı Düldüline,

Bu sözü teslim etti Düldül'üne,

Aqıldasqan sekildi bir-birine.

Akıl danıştılar sanki birbirlerine.

Düldülin tısqa qoyıp Äli Arıslan,

Düldül'ü dışarıya koyup Ali Arslan,

Tura kelip patşanıñ kirdi üyine.

Gelerek padişahın girdi evine.

Patşağa kirip keldi Äli Arıslan,

Padişaha girip geldi Ali Arslan,

Suraydı kâpir halqı qamalasqan.

Sordu kâfir halkı oraya toplaşan.

Esikten kirgen şaqta közi kördi,

Kapıdan girdiği zamanda gözü görmüştü,

Qamalap tolıp otır tamam duşpan.

Toplaşıp oturuyor bütün düşman.

Arıslan duşpan bar dep eske almadı,

Arslan burası hep düşman diye düşünmedi,

Otırğan kâpirlerge köz salmadı.

Er Älidiñ ızğarlı Tüsin körüp,

Patşada qorıqqannan es qalmadı.

Orın saylap qoyıptı taqsır erge,

Kürsi ornatqan joqarı, jaqsı jerge.

Tüsiniñ suvıǵınan jäne qorqıp,

Zäredey es qalmaptı kâpirlerde.

Otırğan soñ aldına tamaq qoydı,

Jemis salıp bir jarım tabaq qoydı.

Özimiz timey, bizge qahar qılsa,

Dämge tapsırayıq dep arnap qoydı.

Sayfa 29

Äli Arıslan dem aldı tağamınan,

Aldına äkep qoyğan tabağınan.

Janniñ bäre titirep qorqıp otır,

Älidiñ ızğarlanıp qaravınan.

Patşa sonda jön surap: - Kimsiñ? – deydi,

Bul bolısta qay taraptan jürsiñ? – deydi.

Atıñ kim, qay jurttıñ adamısıñ,

Aytıñ jurttım estip bilsin, - deydi.

Oturan kâfirlere bile bakmadı.

Kahraman Ali'nin kuvvetli görünüşünü
görüp,

Padişahta ürpermeyle akıl kalmadı.

Oturacak yer verdi bütün erlere,

Kürsü gibi yüksekçe güzel bir yerde.

Bu kez de namının görünüşünden korkan,

Küçücük akıl kalmadı kâfirlerde.

Oturduktan sonra önüne yemek koydu,

Meyve koyup bir buçuk tabak koydu.

Kendisi dokunmadı, bize öfke kılssa

Bütün yemeklerin hepsi önüne koydu.

Sayfa 29

Ali Arslan tat aldı yemeğinden,

Önünde konmuş duran tabağından.

İnsanların hepsi korkup titreyerek oturdu,

Ali'nin göz ucuyla bakışından.

Padişah sonrameseleyi sorup: - Kimsin? –
dedi,

Bu tarafa ne yandan geldin? – dedi.

Adın ne, hangi yurdun adamısın,

Söyleyin, yurdum işitip bilsin, - dedi.

-Atım- Äli, Allanıñ Arısladı,
Jeñip aldım qasımdı, jav duşpandı.
Mañımdağı kâpirdiñ bärin qırıp,
Duşpandı izdep şıqtım alıstağı.

Muhammet – Haq Payğambar, babam,
deydi,
Beredi ruşsat bata mağan, - deydi.
Miñ million bolsa da, kâpir – javdıñ
Bastarın da qağarmın, şabam, - deydi.

Qaharıma uşırıp qorlıq körme,
Dinime kirgen kâpir qalar, - deydi.
Dinime kirgen kâpirge raqım qılıp,
Sonımen dos-jar adam bolam, - deydi.

Haq dinge kirgen adam süyikti bop,
Babam şapağat qıladı soğan, - deydi.
Dinime kirmegenge oyran salıp,
Özin qırıp, maldarın alam, - deydi.

Büldirip is qılamın jaman,- deydi,
Salamın söytip aqırzaman, - deydi.
Äy, patşa, sen de mağan tez javap ber,
Aytıldı meniñ sözüm tamam, - deydi.
Väliya şaharı kâpir dep estip,
Quday-a izdep keldim sağan, - deydi.

- Adım - Ali, Allah'ın Arslanı,
Yenip aldım kazandım, düşman olanları.
Yakınımdaki kâfirlerin hepsini kırıp,
Düşmanı aramaya çıktım uzaktaki.

Muhammet – Hakk Peygamber, babam, -
dedi,
Dua edip rıza verdi bana, - dedi.
Bin milyon olsa da, kâfir - düşmanı
Başlarını mızrağa takarım, - dedi.

Öfkeme rastlayıp eziyet görme,
Dinime giren kâfirler olacak, - dedi.
Dinime giren kâfire merhamet kılıp,
Öylelikle dost ve yâr insan olurum, - dedi.

Hak dine giren adam değerli olup,
Babam merhamet kıldı ona, - dedi.
Dinime girmeyene ölüm salıp,
Kendini kırıp, mallarını alayım, - dedi.

Tahrip edip işi kılayım kötü, - dedi,
Selamımı söyleyip ahir zamana, - dedi.
Ey, padişah, sen de bana çabuk cevap ver,
Denildi benim sözüm tamam, - dedi.
Valiya kenti kâfir diyerek duyup,
Tanrıma, sığınp geldim sana, dedi.

Osılay meniñ, patşa jönim, - deydi,
Jumısım osı kelgen meniñ – deydi.
Dos bolamısıñ duşpan bolamısıñ,
Soradı qay jaǵına köñlin, - deydi.

Patşa ayttı: - Qıram deysiñ jav-duşpandı,
Jeñip aldım deysiñ köp duşpandı.
Äskerdi beker-tekke bülindirip
Jeñem dep soǵısam ba Arıslandı.

Diniñniñ asıldıǵın bilem, - deydi,
Öziñ aytqan jöniñe jürem, - deydi.
Meniñ aytqan sözimdi qabıldasañ,
İman üyret, diniñe kirem, - deydi.

Patşaǵa iman üyretti, dinge kirdi,
Patşanıñ halqı dinge birge kirdi.

Dinge kirip Musılman boldı bäre,
Äliden İslam dinin üyrendi endi.

Dinge kirip Musılman bolǵan bäre,
İslam dinin üyretti İmam Äli.
Şirkevlerin buzdırıp, mäsjid salıp,

Böyle benim, padişah meselem, - dedi,
Bu niyetle buraya geldim ben, - dedi.
Dost mu olacaksın, düşman mı kalacaksın
Hangi tarafa meyl eder gönlün, - dedi.

Padişah dedi: - Kırarım dersin tüm
düşmanı,
Yenip aldım dersinçokça düşmanı.
Askerdi beyhude boşuna bozulup,
Yeneyim diyerek harp eden Arslan mı?

Dininin gerçekliklerini biliyorum, - dedi,
Kendinizin söylediǵitarafa giderim, - dedi.
Benim söylediǵım sözümü kabul etsen,
İman öǵret, dinine gireyim, - dedi.

Padişaha iman öǵretti, dine girdi,
Padişahın halkı da onunla beraber dine
girdi.

Dine girip Müslüman oldu hepsi,
Ali'den İslam dinini öǵrendi şimdi.

Kiliselere bozdurup, mescit inşa ettirip,
İslam dinini öǵretti İmam Ali.
Dine girip Müslüman olan hepsi,

Bir jıl sonda aldanıp turğan Äli.

Bir jılday din tüzetip aldanadı,

İslam dinin bilip jurt aňgaradı.

Bir jıldan soň patşadan ruqsat alıp,

İmam Äli jürüvge qamdanadı.

Patşa ayttı: - Jürseñ asıl bul beremiz,

Öziñizge asıl bul sıy beremiz.

Payğambarğa tapsır dep sälemdi,

Layıqtap jäne sıy jiberemiz.

Sayfa 31

Äli ayttı: - Jöni bolmas onıñ, - deydi,

Almağam Musılmannıñ malın, - deydi.

Meniñ izdep şıqqanım kâpir malı,

Bul jaqta kâpir bar ma tağı? – deydi.

Patşa ayttı: - Diniñe kirdi meniñ halqım,

Bul jaqta kâpir bolmas endi jaqın.

Äbüvlmuhsin degen bir batır bar dep,

Alıstan evtüvşi edim sonıñ dañqın.

Bir yıl orada oyalanıp durdu Ali.

Bir yıla yakın din öğretip oyalandı,

İslam dinini yurdun bildiğini fark etti.

Bir yıl sonra, padişahın izin alarak,

İmam Ali gitmeye hazırlandı.

Padişah dedi: - gitmeye niyetliysen para verimiz,

Kendinize değerli bu armağanı verimiz.

Peygamber'e teslim et diyerek selâmı,

Uygun hâle getirip armağanla gönderimiz.

Sayfa 31

Ali söyledi: - Doğru olmaz bu, - dedi,

Almayım Müslüman'ın malını, - dedi.

Benim arayıp çıktığım kâfir malı,

Bu tarafta kâfir var mı daha? – dedi.

Padişah söyledi: Benim halkım dinine girdi,

Bu tarafa yakın kâfir olmaz şimdi.

Äbüvlmuhsin denen bir kahraman var diyerek,

Uzaktan işitmiş idim bunun şöhretini.

Ol özi jurttan asqan batır, - deydi,

Onıñ dini bul künde batıl, - deydi.

Özi patşa betine jan kelmegen,

Qanşa halıqtı meñgerip jatır, - deydi.

Onan basqa kâpir joq bul mañayda,

Suvıt jürseñ, jetersiñ bir on ayda.

Äskeri qumırsqadan köp, - deydi, - onıñ

Barğanmenen bola ma oğan qayla.

-Men oğan baram, - deydi İmam Äli,

Qay jaqta dep patşadan suraydı onı.

On aylıq jer degeniñ qıyın emes,

İzdeymin bolsa dağı onan äri.

Patşa ayttı: - Olay bolsa, qamdanayıq,

Äsker jıyıp, jav-jaraq sayılanayıq.

Ne bolsa da sizbenen bir köreyik,

Javğa jalğız jiberip jay qalmayıq.

-Jalğız-aq jürem, - deydi Äli Arıslan,

Köp äsker izdey almas meni alıstan.

Alladan medet surap attanayın,

Köp bolıp ne qıladı mağan duşpan.

O öyle ki namı yurttan yurda aşmış
kahraman, - dedi,

Onun dini bu günde batıl, - dedi.

Kendisi padişaha fayda vermeyen,

Ne kadar eziyet edip durur, - dedi.

Ondan başka kâfir yok bu etrafta,

Hızlıca gitsen, yetişirsinbir on ayda.

Onun ordusu karıncalardan fazla, - dedi,

Gittiğinde olurlar mı onunla?

-Ben ona gideyim, - dedi İmam Ali,

Hangi tarafta diyerek padişaktan onu
sorardı.

Hedeflenen on aylık yer zor değil

Bulurum olsa da o kadar askeri.

Padişah söyledi: - Böyle olsa, hazırlanalım.

Ordu toplayıp, silahları kuşanalım.

Ne olursa olsun sizinle biz de görelim,

Düşmana yalnız yollayıp geride
kalmayalım.

-Yalnızca gideyim, - dedi Ali Arslan,

Çok asker arayamam ben uzaktan.

Tanrı'dan yardım dileyip atlanayım,

Çok olsa da ne yapar bana düşman.

Patşa “Men de barayın” dep aytadı,

Älige söz qayırip köp aytadı.

“Äsker jıyıp, saylanıp barayıq” dep,

Ara tilep layıqtı jön aytadı.

Äli Arıslan osı sözge qaramadı,

Patşanıñ äskerin jäne almadı.

Jönin surap jöneldi jalğız özi,

Patşa talaptansa da bara almadı.

Düldülge qamşı basıp jürdi Äli,

Bir kâpirdiñ habarın bildi Äli.

Patşadan äsker almay jalğız özi,

Tävekel kemesine mindi Äli.

Pamdat oqıp jöneldi Väliyadan,

Tilektesi bolıp qaldı jıyılğan jan.

Aqşamniñ vaqtında bir äsker kördi,

Ötirik dep tağı aytap munı nadan.

İmam Äliniñ Arıslanı,

Oğan teñ bola almaydı jav duşpanı.

Mingen atı-ujmaqtañ şıqqan Düldül,

Padişah “Ben de geleyim” diyerek
söyledi,

Ali’ye çok sözler söyledi.

“Ordu toplayıp silahlanıp gidelim”
diyerek,

Zaman dileyip doğruca yön söyledi.

Ali Arslan bu söze aldırmaı,

Padişah ve ordusunu yanına almadı.

Gideceği yeri sorup yöneldi yalnız kendi,

Padişah ısrar etse de onunla varamadı.

Düldül’üne mahmuzlayıp yürüdü Ali,

Bir kâfirin varlığını bildi Ali.

Padişahdan asker almadan sadece kendisi,

Tevekkül gemisine bindi Ali.

Sabah dua okuyup yöneldi Valiya’dan,

Gönülleri bir olup kaldı ağlayan can.

Akşamın vaktinde bir asker gördü,

Çok yalan söyler şimdi bu cahil bana.

İmam Ali Arslan’ı

Ona denk olamaz bütün düşmanları.

Bindiği atı – cennetten çıkan Düldül,

Ayağınıñ astında alısqanı.

Qıysapsız bölek-bölek şatır tikken,
Bir kök şatır eñ şekte jaqın tikken.
Aldındağı şatırğa tuvra jürdi,
Jolavşy jolıqpay ma aqır şetten.

Sırtına kök şatırđıñ tuvra keldi,
Heş nârseden qorqınış qılmay keldi.
Bir adam öleñ aytıp, jır jırlaydı,
Şatırğa jaqın kelip tındadı endi.

Sayfa 33

Äbüvlmuhsin patşanıñ şatırı eken,
Seyilde jürgen öñşeñ batır eken.
Arqasın sıypattırıp qatınına,
Şatırda Äbüvlmuhsin jatır eken.

Aldında birev otır öleñ aytıp,
Dombırasın tartadı bir jön aytıp.
Batır onıñ öleñin tındap jatır,
Estiñiz, otır eken ne dep aytıp.

Ölenşi er Älidi madaqtaydı,
Rasuvldıñ sipatın anıqtaydı.

Ayağının altında tüm uzak menzilleri.

Hesapsız parça parça çadır diken,
Bir gök çadır en uzağa yakın diken.
Önündeki çadıra doğru yürüdü,
Yabancıyla karşılaşır mı bu çadırdı duran.

Gök çadırın arkasına doğru geldi,
Hiçbir şeyden korkmadan öylece geldi.
Bir adam şarkı söyleyip saz çalıyordu,
Çadıra yakınlaşıp dinledi şimdi.

Sayfa 33

Äbüvlmuhsin padişahın çadırıydı bu,
Dolaşırken dikkatli bir kahramandı bu.
Eşine sırtını okşatarak
Çadırdı yatan Äbüvlmuhsin'di bu.

Önünde birileri oturup şiir söyleyip,
Dombırasını çalıp bir söz söyleip.
Kahraman onun şiirini dinliyip durur,
Dinleyiniz, bu oturanlar ne söyleyip durur.

Ozan kahraman Ali'yi övüyordu,
Resul'ün sıfatlarını anıyordu.

Bul sözdi Äbüvlmuhsin tındap jatır,
Öleñşi de maqtavğa jalıqpaydı.

Aytadı İslamniñ tilin maqtap,
Rasuvldiñ payğambarlık türin maqtap.
İmam Äli taqsırdı köp aytadı,
Erlerdiñ birinen soñ birin maqtap.

Öleñşi dombırasın tartıp otır,
Er Älidi köp maqtap aytıp otır.
Arıslan munı estip tından turdı,
Batırğa vayımdı artıp otır.

Söyledi batır: - Javap ber zamanda,
Ol özi bar ma, - dedi, - bul zamanda.
Öleñşi artığıraq jāne aytadı.
Batırdı javap surap tındağanda.

-Mekke men Mādine – onıñ jeri – deydi,
Dünyede bolmaydı onıñ teñi, - deydi.
Adamzattan aldına jan şıqpaydı,
Şıdamas soğısuvğa peri, - deydi.

Sayfa 34

Batır ayttı: - Bir erdi nesin maqtadıñ,

Bu sözü Äbüvlmuhsin işidip durur,
Ozan da yorulmadan övmekteydi.

İslam'ın dilini söyleyip övmüş,
Resul'ün peygamberliğini övmüş.
İmam Ali efendiyi çokça söyledi,
Yiğitliğinin birini bitirip birini övmüş.

Ozan dombırasını çalıp durur,
Kahraman Ali'yi çok övüp söyleyip durur.
Arslan bunu işitip dinleyip durdu,
Kahramana üzüntüsü artarak durur.

Söyledi kahraman: - Cevap ver zamanda,
Öyle bir kişi var mı, - dedi, - bu zamanda.
Ozan fazlası ile söyledi,
Kahramanın sorduğu soruyu dinleyende.

-Mekke ve Medine - onun yeri, - dedi,
Dünyada olmadı onun eşidi, - dedi.
İnsanların önüne böyle insan çıkmaz,
Sabırla savaşısan sanki bir peri, - dedi.

Sayfa 34

Kahraman söyledi: - Bir erin neyini övdün,

Ölşevsiz teñi joq dep tım maqtadıñ.
Meniñ teñim bar ma edi bul zamanda,
Sen onan meni nege az maqtadıñ.

Sonda ayttı: - Joq sizden asar, - deydi,
Biraq bizdiñ dinimiz naşar, - deydi.
Payğambardı jaratqan nurdan Quday,
Dininiñ asıldıǵı basar, - deydi.

-Alıs eken, men oǵan barar edim,
Mıqtı bolsa, alısıp qarar edim.
Mekke men Mädinege kim jetedi,
Men barsam, onıñ jayın tabar edim.

Jaqın bolsa, men onı körer edim,
Küşim jetse, alısıp jeñer edim.
Eger de menen küşi artıq bolsa,
Iqılas qoyıp dinine ener edim.

Seniñ aytqan söziñe nanam, - deydi,
Ol erdi teñgeresiñ maǵan, - deydi.
Mekke men Mädinege jetetin
Jaqın emes, qalayşa baram? – deydi.

-Soǵısıp jeñe almaysız onı barıp,
Mekkeniñ kim biledi jönin anıq.

Sayısız eşiti yok diyerek pek çok övdün.
Benim eşitim var mı idi bu zamanda,
Sen beni nedenondan az övdün?

O da söyledi: - Yok sizden büyük - dedi,
Ancak bizim dinimiz kötü, - dedi.
Peygamberi yaratan nurdan Tanrı,
Dinini kıymetli üstün kılmış, - dedi.

- Uzak olmasa, ben ona gider idim,
Kuvvetli olsa, kuvvetini gider idim.
Mekke ile Medine'ye kim ulaşacak,
Ben gidersem, onun yerini bulur idim.

Yakın olsa, ben onu görür idim,
Gücüm yetse, gücünü görür idim.
Eğer ki benden gücü fazla olsa,
Gayret edip dinine girer idim.

Senin söylediğin sözüne inanayım, - dedi,
O kahramanı iyice anlatasın bana, - dedi.
Mekke ile Medine'ye gideyim
Yakın değil, nasıl gideyim? – dedi.

-Savaşmakla yenemezsin oraya gidip,
Mekke'nin yönünü kesin olarak kim bilip.

Ol erdiñ özi munda keledi, - deydi,
Dinine enem deseñ, köñliñe alıp.

-Sen onıñ keletinin bildiñ qaydan,
Qaydan habar tabadı bizdiñ jaydan?
Öletuğın mezgiliñ juvıqtadı,
Ötirik aytıp bul sözge tidiñ qaydan?

Sayfa 35

-Quday artıq jaratqan şın er, - deydi,
Iqılas qoysañ onı biler, - deydi.
Üş qabat ayğay salıp şaqırısañ,
Qazir osı sağatta keler, - deydi.

-Köneyin aytqanıña aqın, - deydi,
Aytqanıñ kelmese, öldiñ hām, - deydi.
“İmam Äli Arıslan, jıldam kel” dep,
Üş qabat ayğay salıp şaqırdı endi.

Äli Arıslan estip tur munıñ bärin,
Tıstan tıñdap turğan türin onıñ.
Äbüvlmuhsin ayğaylap şaqırğan soñ,
Keledi esigine jürip onıñ.

O kahramanın kendi buraya geleydi, -
diyor,

Dinine gireyim desen, dostun olacak.

-Sen onun geleceğini bilirsin nereden,
Nasıl haberi oldu bizim taraftan?
Ölüp gelse düşman dolu mezilden,
Yalan konuşup bu sözü ettin neden?

Sayfa 35

Gerçek eri yaratan mükemmel Tanrı, -
dedi,
İyi niyet göstersen onu bilir, - dedi.
Üç kat daha güçlü seslensen,
Şimdi bu saatte gelir, - dedi.

Görmüş geçirmiş ozan söyledi, - dedi,
Dediğim olmazsa bil ki öldün sen, - dedi.
“İmam Ali Arslan tez gel” deyip,
Üç kat daha bağırip çağırdı şimdi.

Bunun hepsini Ali Arslan işitiyor,
Onun dışarıdan gelen sesini dinliyor.
Äbüvlmuhsin yüksek sesle çağırdıktan
sonra,
Onun kapısına gitmek istiyor.

Şatırınıñ esigi aşıq edi,
Aşıq turğan esikke jaqın keldi.
Äbüvlmuhsin esikke közin salıp,
Köredi kelip turğan taqsırdı endi.

Ornınan Äbüvlmuhsin kördi turıp,

Äli Arıslan esikke keldi juvıq
Özi körgeñ jan emes burın jüzin,

Bir batır kelip tur reñi suvıq.

Körgeñ soñ Äbüvlmuhsin seskenedi,
Söylesip jöñin surap tekseredi.
-Tanımaytın qay jerdiñ adamısıñ,
Ruqsatsız kirip keldiñ işke, - dedi.

Äli ayttı: - Tanımaysıñ meni, - deydi,
Men izdep kelip turmın seni, - deydi.
Atım – Äli, Allanıñ Arıslanı,
Mekke menen Mädine – jerim, - deydi.

Sayfa 36

Muhammet haq payğambar – babam, -
deydi,

Çadırının kapısı açık idi,
Açık duran kapıya yakın geldi.
Äbüvlmuhsin kapıya gözünü dikip,
Gördü gelip duran onu şimdi.

Oturduğı yerden Äbüvlmuhsin görüp
durdu,

Ali Arslan kapıya gelip yaklaşmış.
Kendisinin eskiden gördüğü yüz değildi
bu,
Soğuk görünüşlü bir kahraman geliyormuş.

Gördükten sonra Äbüvlmuhsin sendeledi,
Söylediği sözleri şöyle bir düşündü.
-Tanımadım seni ne tarafın insanısın
İzinsiz girip geldin içeriye, - dedi.

Ali söyledi: Tanımıyorsun beni, - dedi,
Ben seni aramaya geliyorum, - dedi.
Adım – Ali, Allah'ın Arıslanı,
Mekke ile Medine – yerim, - dedi.

Sayfa 36

Muhammet Hakk peygamber, babam, dedi,

Abzalı Payğambardıñ tamam, - deydi.

Babamñ tilegimen Täñirim özi

“Arıslan” dep at bergen mağan, - deydi.

Jüremiñ kâpirlerdi dinge salıp,

Alıstan kâpir bolsa izdep barıp.

Dinge enbegen kâpirdi hälak qılıp,

Qıramın onı da bir jöñge salıp.

Bul sözün Äbüvlmuhsin tıñdadı endi,

Kelip tur Äli Arıslan qırğalı endi.

-Seniñ jeriñ alıstan at jetpesteı,

Sen kimdi izdep keldiñ munda? – dedi.

-Meniñ izdep kelgenim sen, - dep ayttı,

Jeriñ alıs degeniñ jöñ, - dep ayttı.

Öziñ meni ayğaylap şaqırğan soñ,

Sol üşin kelip turmın men, - dep ayttı.

Şaqırdıñ atımdı atap öziñ, - deydi,

Özimniñ de izdeytin kezim, - deydi.

“Äli kelse, dinine enem” degen,

Estildi qulağıma söziñ, - deydi.

Peygamberlerin sonuncusu, en üstünü - dedi.

Babamın kendi dileğiyle Tanrı'm

“Arıslan” diyerek at veren bana, - dedi.

Kâfirleri dine çağırmağa gideyim,

Uzaktan kâfir olsa arayıp gideyim.

Dine girmeyen kâfiri helak edip,

Öldüreyim onu da bir yöne gideyim.

Bu sözü Äbüvlmuhsin işitti şimdi,

Geliyor Ali Arıslan kırarak şimdi,

-Senin yerin at gelemeyecek kadar uzakta,

Sen kimi aramaya geldin buraya? – dedi.

Ben arayıp gelenim seni, - diyerek söyledi,

Yerin uzak dediğin doğru, - diyerek söyledi.

Sonra kendin beni çağırınca konuştum,

Onun için gelip dururum, diyerek söyledi.

Çağırdın adımdı bizzat kendin, dedi,

Benim aradığım buydu, - dedi.

“Ali gelse, dinine girsem” dedin,

Kulağımla sözünü işittim, - dedi.

Men keldim, endi öziñ bil muniñ soñın,

Jumısıñniñ abayla oñın – solın.

Qapelimde qolğa alıp soğısqa enseñ,

Jetpeydi qaruvıma bir kün qolıñ.

Esitti Äli sözün Äbüvlmuhsin

Esitip uğıp otır bärin Muhsin.

Ayğaplap şaqırğanda kelip qaldı,

Endi munan buzılıp nağıp şıqsın.

Sayfa 37

-Ras, men şakırğanda keldiñ, - deydi,

Alısın bilem özim jerdıñ, - deydi.

Endi mağan tolassız iman üyret,

Diniñniñ haqtıǵına sendim, - deydi.

Halıqtı habar berip bilgizedi,

Öziniñ jönimenen jürgizedi.

İmam Äli taqsırdan din üyrenip,

Halqınıñ bärin dinge engizedi.

-Men daǵı jurttan asqan batır edim,

Mağan tendes jan joq dep jatır edim.

Şaqırğan saǵatımda kelip tursıñ,

Ben geldim, şimdi kendin bil sonunu
bunun,

Hareketlerine dikkat et bundan sonra.

Belimdekini elime alıp savaşa girsem,

Yetmez benim silahıma senin kolun.

Äbüvlmuhsin Ali'nin sözünü işitti,

Muhsin tümünü işitip anlayarak oturdu.

Seslenip çağırıldığında gelip kalmış,

Şimdi bu olaydan o nasıl çıkmış?

Sayfa 37

Doğru, ben çağırınca geldin, - dedi,

Uzaklıǵını biliyorum özünün yerinin, -
dedi.

Şimdi bana aralıksız olarak imanü öğret,

Dininin haklılıǵına inandım, - dedi.

Halka haber verip bilgilendirdi,

Kendi niyetiyle onları teşvik etti.

İmam Ali Efendi'den din öğrenip,

Halkının hepsini dine girdirmişti.

-Ben ki yurtları aşan kahraman idim,

Bana eşit can yok der dururdum.

Çağırıldığım vakitte gelip dursan,

Men seniñ erligiñnen ğapıl edim.

Ben senin kahramanlığından gaflet içindeyim.

Men jaña körip turmın seni – deydi,
Sendey bolmas erlerdiñ köbi, - deydi.
Tilek qılıp suraymın munı öziñnen,
Armanıma bir jetkiz meni, - deydi.

Ben seni yeni görüyorum, - dedi,
Erlerin çoğu senin gibi olmaz, dedi.
Diliyorum muradımı şimdi özünden,
Beni maksadıma ulaştır, - dedi.

Ekevmiz küreseyik bel ustasıp,
Köreyik sınamaqqa tik ustasıp.
Meni jıqsañ, diniñe jurtım ensin,
Bir medet tilegimdi ber, bir ustasıp.

Bel tutalım ikimiz güreşip,
Görelim sınyalım dik durup.
Beni yıksan, dinine yurdum girsin,
Bir medet dileğimi bir kerelik verip.

Äli ayttı: - Olay bolsa qamdan, - deydi,

Ali söyledi: Böylede olsa hazırlanın, - dedi,

Küşinđi jina boyıña äbden, - deydi.
Musılman bolam deseñ küreseyik,
Bolmasın vağdanda jalğan, - deydi.

Gücünü tamamen vücudunda topla, - dedi.
Müslüman olayım desen güreşelim,
Sözünde yalan olmasın, - dedi.

Ekevi küresüvge qamdanıptı,
Qayıstı vağda qılıp janjal isti.
Taqsır Äli, Allanıñ Arıslanı,
Äbüvluhsin batır da – baluvan küşti.

İkisi güreşmeye hazırlanmıştı,
Ettiği andı tekrar ikrar etti.
Efendi Ali, Allah'ın Arslan'ı,
Äbüvluhsin kahraman da – güreşçi güçlüydü.

Küresti bel ustayı qolma-qoltıq,
Jav-jaraq almadı nayza, miltıq.
Ekevi baluvandarşa küresüvge
Bir-birin berik ustadı qolma-qoltıq.

Äbüvluhsin Älige söz aytadı:

-Burın qaruv qılıñız, - dep aytadı.

Jıqsam da, jıqpasam da Musılmanmın,
Bul küres ... *boladı.

Äli ayttı: - Sen garuv qıl burın, - deydi,

Belgisiz sağan meniñ sıırım, - deydi.

Men qozğalsam, sen mağan jığılasıñ

Köñliñnen ketpes arman-muñıñ, - deydi.

Sonda Muhsin Älige qaruv qıldı,

Qaldırmay qaruvıñıñ bärin qıldı.

Jıqpasa da Älige qolı battı,

Taqısır Äli küşiniñ barın bildi.

Älige kezek keldi munan soñıra,

Küşin ek qolına jigan sonnda.

Güreştiler bel tutup, omuz omuza,
Hiçbir silah değmedi ellerine.
İkisi pehlivanca güreştiler,
Bir birini tuttular koltuk koltuğa.

Äbüvluhsin Ali'ye söz söyledi:

Önceden silahla savaşırdım, - diyerek
söyledi.

Yıksam da yıkılsam da Müslüman'ım
Bu güreş... ..* oldu.

Ali söyledi: - Sen silahlandın eskiden, -
dedi,

Sana benim bilinmeyen sıırım yok, - dedi.

Ben yensem, sen bana katılacaksın,

Gönlündenki zor emel gerçekleşmez, -
dedi.

O zaman Muhsin Ali'ye silah çekti,

Olan bütün silahları kendinde topladı.

Yıkmasa da Ali'ye eli kaldırmış,

Efendi Ali'nin onun gücünü biliyordu.

Oracıkta iman edip rengi geldi,

Arslan kayalar gibiymiş ona kalsa.

Köterip jerge qoydı balalarşa,
Endi sözden jıǵatın şama qanşa.
Sol jerde İmam aytıp reñi kirdi,
Arıslan qırǵalı tur onan qalsa.

Arıslan şatırǵa túsiredi,
Kurmettep, köñli senip keşiredi.
Iqılaspen dinge enip, Musılman bop,
İslam dinin üyrenip túsiredi.

Musılman qıldı Äli halıqtı sonda,
Dinge kirdi bir halıqtıñ bäre sonda.

Sayfa 39

Şirkevlerin buzdırıp, mäsjid salıp,
İmam Äli turadı taǵı sonda.

Bir jıl jatıp Äli sonda din üyretti,
İslam dinin anıqtap, mänin üyretti.
Haq dinge halıqtın bärin köndiktirip,
Älidiñ qaytatuǵın küni jetti.

Üyretti bir jıl jatıp dindi Äli,
Qaytqalı dayarlandı endi Äli.
Äbüvlmuhsin patşaǵa javap qılıp

Bundan sonra Ali'ye bir şevk geldi,
Sonra gücünü iki eline topladı.
Kaldırıp yere attı onu çocuk gibi,
Şimdi sözünü tutacak yiğit nerede.

Arslan çadıra giriyordu,
Onurlandırıp, gönlü inanıp affetti.
Samimiyetle dine girip Müslüman olup,
İslam dinin öğrenip iyice anladı.

O zaman Ali halkı Müslüman yaptı,
O zaman halkın tümü dine girdi.

Sayfa 39

Kiliselere bozdurup, mescit yaptırdı,
İmam Ali biraz daha durdu orada.

O zaman Ali bir yıla yakın din öğretti,
İslam dininin anlamını açıklayıp öğretti.
Halkın tümünün gönlüne Hakk dinisokup,
Ali'nin geri döneceği gün geldi yetti.

Ali bir yıl kalarak dini öğretti,
Geri dönüşü hazırlanıyordu Ali.
“Vedalaşıp yola çıkayım ” dedi Ali.

“Attanam amandasıp” dedi Äli.

Qimaydı Muhsin, sözün tındasadı,
İnanamadı Muhsin sözünü duysa da,
Qayta javap aytıp, sonda mundasadı.
-Qaytamın deseñ ruqsat, taqsır, - deydi,
Arıslan turmağan soñ, bu jalinadı.
-Qaytamın deseñ, bizden sıy al, - deydi,

Payğambarğa bir bölek sıy bereyik,
Amanat qılıp sizden jibereyik.
Äskermenen özimiz jäne barıp,
Rasuvldıñ didarın biz köreyik.

İmam Äli ayttı: - Sıy almaymın, - dep,
Jerime tuvra qaytıp barmaymın, - dep.
Meniñ izdep şıqqanım –kâfir malı,
Bir aytqan vağdamnan taymanmın, - dep.

Käpirdiñ şaharın izdep baram, - deydi,
Soğısıp, malın tartıp alam, - deydi.
Bul jaqta öziñ bilgen kâfir bar ma,
Soniñ jöniñ aytıp ber mağan, - deydi.

Äbüvlmuhsin padişaha söyleyip,

Altın, kumis, gavhardan bolar, - deydi.
Tekrardan dedi Ali gitmek niyetini.
-Geri dönmem için müsaade et bana, -dedi,
Arslan iyice gitmeye niyetlendi.
“Geri döneceğim desen bizden bir hediye
al,- dedi.

Altın, gümüş, cevher çok – dedi.

Peygambere bir parça hediye verelim,
Emanet edip sizinle gönderelim.
Askerimle kendim yine gidip,
Resulün didarını biz görelim.

İmam Ali konuştu: Hediye almam, -deyip,
Direk durduğum yere gitmeyeceğim,
deyip.
Benim aramaya çıktığım,- kâfir malı,
Bu ettiğim yeminden dönmeyeceğim, -
deyip.

Kâfirin şehrini gideceğim arayıp,- dedi,
Savaşıp, mallarını alayım,- dedi.
Bu tarafta senin bildiğin kâfir var mı?
Onların yerini söyleyiver bana,- dedi.

-Käpir joq, - deydi Muhsin, meniñ bilgen,
Diniñe meniñ barşa elim kirgen.
Estimin bir patşanıñ alıs da dañqın,
Adam joq onıñ munda jönin bilgen.

Bir zalım, atı – Qaqqa patşa, - deydi,
Jan qutilmas qaharına olsa, - deydi.
Aynala qannan dariya qorğanı bar,
Adam odan öte almas barsa, - deydi.

Ol özi “Täñirmin” dep duğa qılğan,
Qan dariya aynalası bäri qorğan.
İstegen bäri sum dep esitemin,

Bädbaht osınday bir zalım bolğan.

Onan basqa käpir joq munda, - deydi,
Baram dep oğan ümit qılma, - deydi.
Älgidey kăpirdi estigen soñ,
Äli Arıslan sırğıp turmadı endi.

-Baramın, mağan onıñ jönin silte,

.....*

Men oğan estigen soñ barmay qaytsam,

-Kâfir yok,- dedi Muhsin- benim bildiğim,
Dinine benim büyüñ elim girdi.
İşittim bir padişahın uzaktan namını,
İnsan yok onun ne tarafta olduğunu bilen.

Bir zalım, adı –Kakka Padişah, -dedi,
Can kurtulmaz öfkesine kapılsan, -dedi.
Etrafı kan deryası durduğı yer var,
İnsan oradan öte geçe bilmez,- dedi.

O özü “Tanrıyım” deyip adlanan,
Kan deryası hep etrafında hep duran.
İşittiğimden beri şeytan odur diye
düşünüyorum,

Bedbaht bir zalimdir olan.

Ondan başka kâfir yok burada, -dedi,

Varayım diye sakın ona niyetlenme,- dedi.

Bu kâfiri işittikten sonra,

Ali Arslan orada durmadı şimdi.

Gideceğim ben onun olduğu yere,

.....*

Ben onu duyduktan sonra gitmesem
dönsem,

Özimniñ erligime bolar şilte.

Kendimin erliğine olur şüphe.

-Olay bolsa barayıq, äsker jıyıp,
Jav-jaraq dayarlayıq saspay jıyıp.
Qan daryası bar deydi ber jağında,
Biz oğan jetkizeyik bastap jüpir.

-Öyleyse gidelim, asker toplayıp,
Silahlanıp hazırlanalım adam bulup.
Kan deryası var dediler her tarafında,
Biz ona ulaşalım baştan gidip.

-Äy, Muhsin, mağan äsker jıma, - deydi,
Äsker ne qıladı qandı suvğa, - deydi.
Allağa men jüreyin tävekel dep,
Tilegimdi tilep tur munda, - deydi.

-Ey, Muhsin, bana asker toplama, -dedi,
Asker ne yapacak kanlı suda, -dedi.
Allah'la birlikte yürüyüp, tevekkül edip,
Dileğimi dileyip dur burada, -dedi.

Sayfa 41

Sayfa 41

-Qaqqanı bola almas jeñip, - deydi,
Bolarım öziñizge serik, - deydi.

Kakka'nı yenmek mümkün değil, -dedi,
Olurum senin yanına yoldaş, -dedi.

Bul baratın isim meniñ, - deydi,
Qalmasın onıñ üşin köñliñ, - deydi.
Seriktiñ keregi joq bul saparda,
Anıqtap, sitle biraq jönin, - deydi.

Oraya gitmek benim işim,- dedi.
Kalmasın onun için gönlün, -dedi.
Yoldaşın gereği yok bu seferde,
Açıkça anlat bana yerini, - dedi.

Äbüvlmuhsin siltedi sonda jönin,
Anıqtap ayttı tamam tura jolin.
Arıslan Serik almay jüredi dep,
Öziniñ soğan toqtav qılğan köñlin.

Äbüvlmuhsin açıkça anlattı yönü,
İyice açıkladı doğru yolu,
Arıslan yoldaş alamadan yürüyecek deyip,
Kendisinin onda kaldı gönlü.

Äbüvluhsin Älidi jolğa saldı,
Özin Äli ertpedi, onda qaldı.
“Osı jolıñ üstinde qan darıyası”
Dep aytıp, bilgeninşe oñğa saldı.

-Jol eki ayırıladı barıp-barıp,
Oñ jolğa tús, tizgindi anıq salıp.
Sol jolğa abaylamay túsip ketpe,
Köz qılar bir nârsere alıp barıp.

Oñğa tússeñ, aldında qan darıyası,
Sıqırmen qılıp qoyğan bar qaylası.
Tüstik jerden tartadı lebimenen,
Qan darıya şaharınıñ aynalası.

Sıqırmen darıya qılıp salğan qandı,
Qan darıyası jibermes ärmes jandı.
Qan darıyası tartadı tüstik jerden,
Jaqındap mañayına barğan jandı.

Jolınıñ mänisi bar bara qalsañ,
Kellersiñ munda qayıtıp, bara almasañ.
Qan darıyanıñ ar jağı-qaqqa kâpir,
Zalımniñ sıqırınan aman qalsañ.

Äbüvluhsin Ali’yi yola saldı,
Kendisi Ali’yle gitmedi, orada kaldı.
“Bu yolun üstünde kan deryası”
Deyip söyleyerek, bildiğince ona saldı.

-Yol ikiye ayrılacak gidip-gidip,
Sağ tarafa git, dizginini bırakıp.
O yolda sakın dikkatsizce gitme,
Yapar herhangi bir şey alıp varıp.

Sağ tarafa gitsen önünde kan deryası,
Sihirle yapıp koyduğı var bir oyunu.
Düştüğü yerden kalkıyor dudağıyla,
Kan deryası şehrinde dolaşmakta.

Sihirle derya kılıp salmış kanı,
Kan deryası göndermez erle canı,
Kan deryası tutar düşeceğın yerden,
Yakınlaşıp çevresine varan canı.

Yolunun bir anlamı var gidebilsen,
Gelirsın onu da bulamazsan,
Kan deryasının öbür tarafı - Kakka kâfir,
Zalimin zulmünden aman kalsan.

Äbüvluhsin jolinnıñ mänin ayttı,
Sol jerde amandasıp, özi qayttı.
Munan keyin manağı öleñşi kep,
Arıslanğa az javap jönin ayttı.

-Joldas almay barasız onda, - deydi,

Beyğam qapıl bolmañız jolda, - deydi.

Tüsimde bul soğısqa kirip edim,

Biz dağı barsañ kerek soñıra, - deydi.

Tüsimde Rasuvldı körüp edim,

İmam aytıp, dinine enip edim.

Namazdiger, aqşamnıñ arasında,

Äli keler degende senip edim.

Äbüvluhsin batırğa eleñ aytıp,

Sonıñ üşin habardı berip edim.

Taqırdıñ mağan aytqan sağıatında

Şatırdıñ esigine kelip ediñ.

Eger de şaqırğanda sen kelmeseñ,

Sonda men ajal jetpey elip edim.

Hak dinniñ quvatına sengen üşin,

Vaqda qılıp, ölimge könip edim.

Batırdıñ esigine kelgen şaqta,

Äbüvluhsin yolu böyle anlattı,
O yerde vedalaşıp, kendi döndü.
Bundan sonra sözü ozan aldı,
Arslan'a az sözle derdini anlattı.

-Yoldaş almadan gidiyorsunuz oraya, -
dedi,

Tedbirsiz davranmayınız yolda, -dedi.

Düşümde bu savaşa girmiştim,

Bizimde gelmemiz gerek sonra,- dedi.

Düşümde Resulü görmüş idim,

İman edip, dinine girmiş idim.

İkindiyle akşamın arasında,

Ali geliyor dediklerinde inanmış idim.

Äbüvluhsin kahramana türkü söyleyip,

Onun için haberi vermiş idim.

Efendinin bana söylediği vakitte,

Çadırın eşiğine gelmiş idin.

Eğer de çağrıldığında sen gelmesen,

Sonrasında beni ecel çağırmış ölmüş idim.

Hakk dinin kuvvetine inandığım için,

Yemin edip ölüme alıştım.

Kahramanın kapısına geldiğin zamanda,

Tolıqsıp qorğasınday erip edim.
Tüsimniñ biri kelmese, biri keler,
Osı qaqqâ kâpirdi jeñip ediñ.
Meniñ körgen tüsimde qılış şawıp,
Qan dariyasın jol salıp berip ediñ.
Köp äskerdiñ işinde birge jürüp,
Kâpirden olja maldı terip edim

Tüsimniñ osı arası kele almay tur.
Köp äsker qasıñızğa ere almay tur.
Qaqqanıñ şaharına birge barıp,
Ne sebep sonı közim köre almay tur.

Sayfa 43

Jalğız jürüp barasız endi öziñiz,
Äsker kerek qılmağay bul keziñiz.
Qaytqanda Mädinege meni ala qayt,
Köñilde bolsın, taqsır, bul sözimiz.

Ğaşıpın didarına Payğambarдын,
Tüsimde Payğambardan habarlandım.
Payğambarдын didarın kürüv üşin,
Armanı qalmas edi barğandardıñ.

Tamamen kusurlu bir adam idim.
Düşümün biri çıkmasa diğeri çıkardı,
Bu Kakka kâfiri yenmiş idin.
Benim gördüğüm düşte kılıç çekip,
Kan deryasında yol salıp bölmüş idin.
Çokça askerin içinde tek yürüyüp,
Kâfirden ganimet malı almış idin.

Düşümün bu arası çıkmayabilir,
Çok askeri yanınıza almıyorsunuz.
Kakkanın şehrine birlikte varmayı,
Ne sebeple onu gözüm almıyor.

Sayfa 43

Yalnız yürüyüp gidiyorsunuz şimdi
özünüz,
Askere gerek görmüyor bu anınız.
Dönerken beni Medine'ye beni al dön,
Efendim gönlünde olsun, senin bu
sözümüz.

Aşığım didarına peygamberin,
Düşümde peygamberden haber aldım.
Peygamberin didarını görmek için,
Hedefi olmaz şimdi gitmelerimin.

Bildi endi tös körgeñin mun[ıñ] Äli,
Dostıqqa sınadı onı İmam Äli.
Sol arada söylesip amandasıp,
Jöneldi İmam Äli onan arı.

Düldülmen Äli Arıslan jöneledi,
Jönelgen soñ nege endi bögeledi.
Äbüvımuhsin anıqtap jönin aytıp,
Eki jol arasına bul keledi.

Eki jol arasına keldi Äli,
Anıqtap surap alğan jöñdi Äli.
Jol üstinde otır bir saqaldı adam,
Qasına jaqın kelip bildi Äli.

Jol üstinde aqsaqal adam otır,
Älidiñ jolın tosıp qarap otır.
Qarasa, qıyapatı tävir adam,
Qolında täsbih tartıp, sanap otır.

Söyledi Arıslanğa körgeñ jerden,
“Esen keldiñ be, - dep, jav-duşpanğa.”

İmam Äli tañ qaldı ol adamğa,
Suramay jönin bilip tanışqanğa.

Bildi şimdi düş gördüğün onun Ali,
Dostlukla sınadı onu İmam Ali.
O arada konuşup vedalaşıp,
Ondan uzaklaştı İmam Ali.

Düldülüyle Ali Arslan yöneldi,
Yöneldikten sonra niye şimdi kalakaldı.
Äbüvımuhsin açıkça sözünü söyleyip,
İki yolun arasına bu geldi.

İki yol arasına geldi Ali,
Açıkça sorup almıştı yönü Ali.
Yolun üstünde oturur bir sakallı adam,
Yanına yaklaşıncı bildi Ali.

Yolun üstünde aksakal bir adam durur,
Ali'nin yoldan gelişine bakıp durur.
Baksa, kıyafeti düzgün bir adam,
Elindeki tespahi çekip, sayıp durur.

Söyledi Arslan'a gördüğü yerden,
“Esen geldin mi,- deyip – düşman yerine.”

İmam Ali şaşırıldı bu adama,
Soramadı eskiden tanışıp tanışmadığına.

Äli ayttı: - Qalay bildiñ meni? – deydi,
Men burın körgenim joq seni, - deydi.
Aydalada otırsıñ jalğız öziñ,
Jöniñdi ayt, munda qaydan keldin? –
deydi.

-Haq Tağala jiberdi meni, - deydi,
Kelip, tosıp otırmın seni, - deydi.
Seniñ üşin kelgen men periştemin,
Qaqqanıñ siltegele jöniñ, - deydi.

İmam Äli iylandı bul sözine,
Bir jaqsı adam körinip tur közine.
“Qaqqanıñ jolı qaysı?” dep suradı,
Uqtırğan Äbüvlmuhsin jöndi özine.

-Joldı aytqan Äbüvlmuhsin mağan, - deydi,
Onıñ aytqan jolımen baram, - deydi.
Sen tağı da özin bilgenindi ayt,
Qay ras aytqanıña baram, - deydi.

Aqsaqal adam sonda jol körsetti,
Bılayğı teris joldı oñ körsetti.
Äbüvlmuhsin uqtırğan burın aytıp,
Ol adam mınav oñ dep sol körsetti.

Ali konuştı: - Nasıl bildin beni? – dedi,
Ben daha önce hiç görmedim seni, - dedi.
Buralarda durursun yalnız özün,
Maksadını söyle, buraya nerden geldin? –
dedi.

-Hak Teâlâ gönderdi beni, - dedi,
Gelip, oturmuş bekleyorum seni, -dedi.
Ben senin için gelen bir meleğim,
Kakka'nın oyunlarla dolu yolu,- dedi.

İmam Ali inandı bu sözlere,
İyi bir adam görünüdü o gözüne.
“Kakka'nın yolu hangisi” diyerek sordu,
Öğretmişti Äbüvlmuhsin kendisine.

-Yolu söyledi Äbüvlmuhsin bana, -dedi,
Onun söylediği yoldan gideceğim –dedi.
Sen daha da kendi bildiğini söyle,
Hangisi doğru söylediğine varayım, -dedi.

Aksakal adam o zaman yol gösterdi,
Eski ters yolu doğru gösterdi.
Äbüvlmuhsin eskiden anlattığını,
O adam bu doğru yol deyip gösterdi.

Bul sözge Äli Arıslan nanar emes,
Onıñ aytqan jolımen barar emes.
Sonda dağı beyğam tur bir vayımsız,
Köñline eş nährseni alar emes.

Äli ayttı: - Äbüvlmuhsin jol siltegen,
Qaqqa jolı mınav- ol siltegen.
Onıñ aytqan jolımen jürem, - dedi,
Teris ketetin jaman jol-sen siltegen.

Sayfa 45

Äbüvlmuhsin bilmeydi joldıñ jönin,
İlanbay tur ma mağan seniñ köñliñ.
Äbüvlmuhsin teris jolın oñ degen soñ,
Jöniñe silteyin dep keldim seniñ.

Qudayıñ buyrığimen keldim munda
Men sağan körsetkeli joldı tuvga.
Äbüvlmuhsin bilmeydi eş nährseni,
Onıñ sözün qoyarsıñ, - dedi, - şınğa.

Men-perişte, sağan jol ayta kelgen,
Quday mağan buyırdı, ‘‘Bayqa’’ degen.

Bu söze Ali Arslan inanmış değıl,
Onun anlattığı yoldan gidecek değıl.
Sonunda biran kayğısız davrandı,
Gönlüne hiçbir şeyi alacak değıl.

Ali dedi ki : - Äbüvlmuhsin yolu gösterdi,
Kakka'nın yolu burası,- o gösterdi.
Onun gösterdiği yoldan yürüyeceğim, -
dedi,
Ters gidecek kötü bir yolu- sen gösterdin.

Sayfa 45

Äbüvlmuhsin bilmiyor yolun doğrusunu,
İnanmıyor mu hala senin bana gönlün.
Äbüvlmuhsin ters yolu doğru dedikten
sonra,
Doğrusunu göstereceğim deyip geldim
sana.

Tanrı'nın emriyle geldim buraya,
Ben sana gösterdiğim yolu doğruca.
Äbüvlmuhsin bilmiyor hiçbir şeyi,
Onun sözünü boşver,- dedi, benimki
doğruca.

Ben- melek, sana yol göstermeye gelen,
Allah bana emretti iyi bak diye.

Teris jolğa tüsip ketip reniş körseñ,
Endi oralıp men sağan qayta kelmen.

Bul sözge Arıslan iylanadı,
“Periştemin men” degenge şın nanadı.
Bir istiñ sebebi kez boluv üşin
Eş nârseni peridey qılmağanı.

Arıslan sol esepten sınamadı,
Aqırı qalay bolar dep qaramadı.
Qalay kelip otırğan perişte dep,
Köñline onıñ jönin jäne almadı.

Äginiñ sözine nandı Äli,
Muhsinniñ aytqan sözi qaldı bäri.
Onıñ aytqan jolımen jürüp ketip,
Bir ülken biyik tavğa bardı Äli.

İbilis eken malğun jolda turğan,
Älidi aldap jibergen ol anturğan.
Ol tavdan şahar salıp, meken qılğan
Käpir zängi bar eken sonda turğan.

Sayfa 46

İbilis jolın tosıp turğan eken,

Ters yolda gitmeye karar versen,
Şimdi gidip ben sana geri gelmem.

Bu söze Ali Arslan inandı,
“Ben meleğim” sözünü gerçek sandı.
Bir işin hakkını verebilmek için,
Hiçbir şeyi periden istemedi.

Arslan bu hesaptan test edildi,
Sonu nasıl olur diye hiç bakmadı,
Nasıl gelip oturur bu melek deyip,
Gönlüne onun dediklerini yine almadı.

Şimdi sözüne inandı Ali,
Muhsin dediği söz kaldı beri,
Onun anlattığı yoldan yürüyüp gidip,
Bir büyük dağa vardı Ali.

İblis denen mel’ûn yolda durmuş,
Ali’yi aldatıp gönderen oymuş.
O dağda şehir kurup mekân salmış,
Kâfir Zengi orada dururmuş.

Sayfa 46

İblis yoluna çıkıp duruyor imiş,

Arıslanğa duşpandıq qılğan eken.
“Zängilerge tutılsa kutılmas” dep,
Azğırıp sonıñ üşin buğran eken.

Arıslan eş nârseni teksermedi,
“Osı meni bastamas teriske” dedi.
Qıyapatın qarasa tävir adam,
Ol jerde tekserüvdi eskermedi.

Ol adam ayttı: - Sağan keldim qastap,
Sen jalğız jürme, - deydi, - meni tastap.
Arıslan bir jürüvge ruqsat qıldı,
Öziniñ aytqan jolımen jürdi bastap.

Toqtattı jarım jolğa kelgennen soñ,
Aldında bir biyikti körgennen soñ.
Sonda turup tağı da söz aytadı,
Arıslan aqlına ergenen soñ.

Arıslanı toqtatıp söz aytadı,
Buğan aqlı kerek dep köp aytadı:
-Osı arada toqtañız sabır qılıp,
Habar bilip keleyik, - dep aytadı.

Arıslan bul sözine jäne köndi,
Köñli senip, iylandı buğan endi.

Arslan’a düşmanlık ediyor imiş.
“Zengilere” tutulsa kurtulmaz deyip,
Yolunu onun için değıştirmiş.

Arslan hiçbir şeye dikkat etmedi,
“O yeri kontrol etmeyi düşünme” dedi.
Kıyafetine baksa bir düzgün adam,
Anlattığı yolla yürüdü baştan.

O adam söyledi: “Sana geldim kasıtlı,
Sen yalnız gitme, - dedi, - beni terk etti.
Arslan tek yürümeye izin vermiş,
Kendinin söylediği yolda gitti.

Durdurdu bir yarım yola geldikten sonra,
Önünde bir yükseklik gördükten sonra,
Sonunda durup daha da söz söyledi,
Arslan aklına erdikten sonra.

Arslan’ı durdurdu söz söyleyip,
Buna akıl gerek deyip çok söyleyip:
-Bu arada durunuz sabır kılıp,
Haber verip gelelim, -diye söyleyip.

Bu sözüyle Arslan ikna oldu,
Gönlü inanıp, inancı buna geldi.

Osı jürgen ibilis malğun eken,
Tavda jatqan zängige habar verdi.

Bardı da zängilerge habar berdi,
Zängini soğısuvğa dayar qıldı.
Zängini kütindirip, jıyıp qoyıp,
Arıslanğa malğun jäne keldi.

Sayfa 47

-Bir tavda avır asker jatır, - deydi,
Eş nârseden pâruvaysız ğapıl, - deydi.

Qaqqanıñ askeriniñ bir bölige
Seyilde jürgen öñşeñ batır, - deydi.

İmam Äli bul sözge nanadı endi,
İbilis bastap ertip baradı endi.
Jetip kelse, qısapsız zängi kâpir
Aldıman şıǵıp saladı endi.

Arıslan ibilisti bildi sonda,
Zängige qattı qahar qıldı sonda.
Qayratı boyğa tüsip, tike şıǵıp,
Maydanğa Äli Arıslan kirdi sonda.

Buradan girsen İblis'in mekânıymış,
Dağda yatan Zengi'ye habar verdi.

Vardı da Zengiler'e habar verdi,
Zengi'yi savaşmaya ikna etti.
Zengi'yi güçlendirip, toplayıp koyup,
Arslan'a melun yine geldi.

Sayfa 47

“Bir dağda ağır asker var, -dedi,
Hiçbir şeyden bî-haber pervasız gafil,-
dedi.

Kakka'nın askerinin bir bölüğü
Önlerinde yürüyen kahraman var, -dedi.

İmam Ali bu söze inandı şimdi,
İblis aceleyle hemen vardı şimdi.
Yetip gelse, sayısız Zengi kâfir,
Önünden çıkıp salacak şimdi.

Arslan İblisi bildi sonunda,
Zengir'e çok öfkelendi sonunda,
Sancağını direğe asıp, dikip çıktı,
Meydana Ali Arslan girdi sonunda.

Zaňginiň ot şıgadı avzınan,
Ümiti bar Älidi japıruvdan.
Seskendi körip zaňgi onıñnan.
Taqısırğa ot timeydi jalğızınan,

Birevi qarama-qarsı kele almadı,
Arıslanniň javabın bere almadı.
Topıraqtan köp zaňgi jabılsa da,
İmam Äli taqsırdı jeñe almadı.

Osılayşa toğız kün urıs saldı,
Qısapsız köp zaňgini qırıp saldı.
Aş arıslan köp qoyğa kirgendey bop,
Zaňgige Äli Arıslan bülük saldı.

Zaňgiler endi urıstan basıladı,
Qırıla berse büytip tavsıladı.
“Qalğanımız diniñe kiremiz” dep,
Ayağına jıǵılıp bas uradı.

Sayfa 48

Zaňgiler imam aytıp kirdi dinge,
Jıyılıp şaharına jürdi birge.
Medrese, mäsjid salıp, din üyretip,
Köndirdi bir jıl jatıp munı dinge.

Zengi'nin alev çıkıyor ağızından,
Ümidi var Ali'yi yeneceğinden.
Bir tek kendisine alev bile değmiyor
Sarsıldı görüp Zengi onu da.

Biri karşısına çıkamıyordu,
Arslan'ın cevabını veremiyordu.
Topraktan çok Zengi bulunsa da,
İmam Ali'nin kendisini yenemiyordu.

Böylelikle dokuz gün savaş sürdü,
Hesapsız çok Zengi'yi kırdı geçirdi.
Aç Arslan çokça koyunu yedikten sonra,
Zengi'ye Ali Arslan üstün geldi.

Zengiler şimdi savaşa başladı,
Kırılıverse tekrar bitiverdi,
“Kalanımız dinine gireceğiz” deyip,
Ayağına toplanıp başını eğdi.

Sayfa 48

Zengiler iman edip girdi dine,
Toplanıp şehirlerine girdiler birlikte.
Medrese, mescit yapıp din öğretip,
Öğretti bir yıl durup burada dini.

Bir jıldan soñ jürüvge qamdanadı,
Qaqqanı izdemek bop saylanadı.
Zäñgiler jolınıñ jönin aytıp,
Jav-jarağın dayarlap qamdanadı.

Jürüvge ruqsatın berdi zäñgi,
Jıyısılıp aldına keldi zäñgi.
-Sizge sıy ğıp beremiz qazına-mülük,
Kereginşe al bizden, - dedi zäñgi.

-[Almaymın] Musılmanniñ malın, - deydi,
Musılman boldıñ bärin tamam, - deydi.
Qaqqa zalım kâpirdiñ jönin silte,
Şaharın qıram barıp onıñ, - deydi.

-On ayşılıq jol, - deydi, - munan qaqqa,
Ol zalımniñ şaharı mınav jaqta.
Qan darıyası bar, - deydi, - bir jağında,
Biz şığıp körgenim joq ol tarapqa.

Zäñgilerdin sıy qılğan malın almay,

Zäñgiler ermek boldı jäne qalмай.

Jönin surap aldı da jürüp ketti,

Bir yıldan sonra geri dönmeye niyetlendi,
Kakka'nı arayıp bulmaya niyetlendi,
Zengiler gideceği yolu söyleyip,
Dost ve yârlarla vedalaşıp ayrılığa
hazırlandı.

Gitmesine izin verdi Zengi,
Toplaşıp önüne geldi Zengi.
-Size hediye yığıp vermektir- muradımız,
Ne kadar gerekiyorsa al bizden - dedi
Zengi.

-[Alamam] Müslümanın malını, - dedi,
Müslüman oldunuz artıkhepiniz, - dedi.
Kakka zalım kâfirin tarafına gidip,
Şehrini kıracağım varıp onun, -dedi.

-On aylık yol, - dedi, - buradan Kakka,
O zalimin şehri bu tarafta.
Kan deryası var, - dedi, bir tarafında,
Bizim seni göndermeye niyetimiz yok o
tarafa.

Zengilerin hediye edip verdiği malı
almayıp,

Zengiler gel kal dedi, gene kalmayıp.

Gideceği yeri sordu da yürüyüp gitti,

Serik, joldas qasına tağı da almay.

Jöneldi Qaqqanı izdep endi Äli,
Anıqtap surap alğan jöndi Äli.
Tüstik jerden sıqırı tarta almadı,
Qan dariyaniñ qasına keldi Äli.

Sayfa 49

Qan dariyaniñ qasına kelip turdı,
Ar jağına köz salıp körip turdı.
Düdüline sekirtti, köz jetpeydi,
“Bu qalay?” dep köñilin bölip turdı.

Sol şaqta qulağına bir ün keldi,
Oylanıp birazıraq turıp edi.
-Öziñ- şer, Qudaniñ Arıslanı,
Aqılın nege tappaysıñ munıñ? – deydi.

Ujmaqtan şıqqan Düldül-mingen atıñ,
Zulpıqar qolında tur jäne seniñ.
Quday artıq jaratqañ, şer Arıslan,
Dünyede ölşevi joq öz quvatıñ.

Jay turmay buğan aqıl tap, - dep ayttı,

Asker, yoldaş yanına da daha almayıp.

Yöneldi Kakka'nı aramaya şimdi Ali,
Açıkça sorup öğrendi şimdi yönü Ali.
Düştüğü yerden büyüyü bozup alamadı,
Kan deryasının yanına geldi Ali.

Sayfa 49

Kan deryasının yanına gelip durdu,
Öbür tarafına doğru bakıp görüp durdu.
Düldülünü mahmuzladı, gözün görmediği
hızla,
“Bu nasıl?” deyip içinden geçirdi.

O tarafta kulağına bir ses geldi,
Düşündü biraz uzak yerden gelmiş idi,
Özün- Allah'ın Arslan'ı.
Aklını niye bulmuyorsun bunun? -dedi.

Cennet çıkan Düldül- bindiğın atın,
Zülfikar elinde durur ya senin.
Allah layığıyla yaratan Şer Arslan'ı,
Dünyada ölmeye yok kuvvetin.

Öyle durma burada aklını bul, -diye
söyledi,

Qulaq sal, bul sözdi baq, dep ayttı.
Siqırın qaytaratın äfsün oqıp,
Zulpıqarmen darıyanı şap, - dep ayttı.

Bul sözdi Äli Arıslan añdadı endi,
Köñlinde şäk-şübhä qalmadı endi.
Qudayğa jalbarınıp äfsün oqıp,
Zulpıqardı silteci darıyağa endi.

Qan dariyası bölindi eki basqa.
Eki basqa bölünip ketti bosqa,
Äli Arıslan Allanıñ ämirimen,
Qan dariyasın osılay etti basqa.

Sol şaqta Qaqqa käpir munı bildi,
-Qan dariyadan jol salğan bu kim? – dedi.
Bir batır qaharlanıp kele jatır,
Qazir munda jetedi bugün, - dedi.

Sayfa 50

Aldınan şıǵadı onıñ eki jüz er,
“Kim eken, - dedi, - munıñ kelgenin kör.”
Haziret Älidiñ aldınan qarısı şıqtı,
Ärqaysı yüz kisilik öñşeñ erler.

Kulak ver, bu söze bak,- deyip söyledi,
Sihri geri çevirirsın efsun okuyup,
Zülfikar’la deryasına dal,-deyip söyledi.

Bu sözü Ali Arslan belledi şimdi,
Gönlünde hiçbir şüphe kalmadı şimdi.
Allah’a yalvarıp efsun okuyup,
Zülfikar’ı sıyırıp deryaya indi.

Kan deryası bölünde iki başa,
İki başa bölünüp gitti boşa.
Ali Arslan Allah’ın emriyle,
Kan deryasının böyle etti başka.

O tarafta Kakka kâfir bunu bildi,
-Kan deryasında yol açan bu kim?- dedi.
Bir kahraman öfkeyle gelmekte,
Şimdi buna yeter tek bir gün ,-dedi.

Sayfa 50

Önünden çıktı onun iki yüz er,
“Kimmiş, -dedi,- böyle gelen kör”
Hazret-i Ali’nin önüne çıktı,
Her biri yüz kişiye bedel erlerdi.

Darıyadan ötip edi İmam Äli,
Qan darıyanıñ sıqırın buzğan Äli.
Bar eken alıs baylav sıqırlardı,
Bögelmey, buzıp ötti munan Äli.

Eki jüz er Älidi kördi kelip,
Qasına jaqındasıp kördi kelip,
-Alıs boylav sıqırdıñ bärin buzıp,
Sen kimsiñ, - deydi, - munda jürgen kelip?

-Oyınşı, jahan kezgen menmin, - dedi,
Oyınşı, atım – Qışmaş ermin, - dedi.
Osı jaqta Qaqqa patşa bar degen soñ,
Aldına oynağalı keldim, - dedi.

Patşağa biz aytayıq barıp, - deydi,
Özindi ertip barayıq alıp, - deydi.
Oyınıñdı körermiz patşa aldında,
Darıyadan ötip keldiñ nağıp? – deydi.

-Darıyadan käpir salıp öttim, - deydi,
Önerim jetip, ötip kettim, - deydi.
Özderiñ körip tursıñ ötkenimdi,
Minekiy, şaharıña jettim, - deydi.

Deryadan geçti gitti İmam Ali,
Kan deryasını sıyırıp bozan Ali.
Varmış uzakta daha da sihirleri,
Onları da, bozup geçti oradan Ali,

İki yüz er Ali'yi gördü gelip,
Yanına yaklaşıp gördü gelip.
-Yaptıkları sihirlerin hepsini bozup,
Sen kimsin, -dedi, buraya yürüyüp geldin?

-Oyuncu, şehir gezen benim,- dedi.
Oyuncu, adım- Kışmaş erim, -dedi.
Bu tarafta Kakka padişah var dedikleri
anda,
Önüme oynamaya geldim, -dedi.

-Padişaha biz söyleyelim varıp –dedi.
Seni de alıp gidelim,- dedi.
Oyunlarını görürüz padişahın önünde,
Deryadan nasıl geçip geldin, -dedi.

Deryadan köprü salıp geçtim, -dedi,
Sanatıma yetip, geçip gittim- dedi.
Kendiniz de gördünüz geçtiği mi,
İşte şehrinize geldim,- dedi.

Batırlar er ekenin bayqadı endi,
Şaharğa ertip alıp qaytadı endi.
Erlerdñ birneşesi habar berip,
Paşağa otırıp barıp aytadı endi.

Sayfa 51

Paşa ayttı: - Olay bolsa kelsin, - deydi.
Ertip äkel, şaharğa ensin, - deydi.
Köşeni aralatıp äkeliñder,
Şahardıñ tamaşasın körsin, - deydi.

Aldınan kelip munda habarlattı,
Paşanıñ buyrığın tamamlattı.
Eki yüz paşanıñ buyrığimen
Şahardıñ köşelerin aralattı.

Arıslanı şaharğa kirgizedi,
Köşeni aralatıp jürgizedi.
Är köşede ornatqan sıqırı bar,
Solarğa Arıslanı kirgizedi.

Baylağan arıstan, qabılan ayu, jolbarıs,
Är türlü hayvanattar, bəri joldas.
Ot janğan är köşede jan ötpestay,
Adamda oğan qılar qaruv bolmas.

Batırlar er olduğunu anladı şimdi,
Şehre alıp getirdiler şimdi.
Erlerin bir kaçı haber verip,
Padişaha varıp söyledi şimdi.

Sayfa 51

Padişah konuştu:- Öyleyse gelsin, -dedi.
Hemen getirin, şehre girsin,- dedi.
Sokakları dolaştırıp getirin,
Şehrin güzelliğini görsün,-dedi.

Hemen gelip bunu haber verdi,
Padişahın buyruğunu tamam etti.
Padişahın iki yüz buyruğuyla
Şehrin sokaklarını dolaştırdı.

Arslan'ı şehre soktular,
Caddeleri dolaşıp yürüdü.
Her köşede yaptıkları bir sihir var,
Onlar Arslan'ı girdirdi.

Arslan, kaplan, pars, ayı besledi,
Her türlü hayvanların tümü yoldaştı.
Ateş yanınca her sokakta can gitmiş,
İnsanlar o ateşe karışmadı.

Şahardıñ tamaşası onan artıq,
Eş tamaşa bolar ma munan artıq.
Bu köşede jat jürgen adam bolsa,
Ornatqan siqırları alar tartıp.

Älidi aralatqan onıñ üşin,
Duşpan bolsa sonda hälak boluv üşin.
Siqırmenen baylağan maqluvqattar
Buğısıp jattı, basın qoruv üşin.

Şahardıñ jan körmegen zinattarı,
Asıl tastan ornatqan qımbat bäri.
İmam Äli aralap jürgen şaqta,
Köşede janıp turğan sonda otarı.

Sayfa 52

Bir köşeniñ tusına Äli keldi,
Älige batırlardıñ bäri keldi.
Terezeniñ tübinen ötkeninde,
Paşanıñ jalğız qızı onı kördi.

Älidi körip üyden şığadı qız,
Qol kuvsırıp, tağzım qıladı qız.
-İmam Äli, Allanıñ Arıslanı,

Şehrin ilginçliğı bundan da fazla,
Başka güzellik var mı bundan fazla,
Bu köşede yürüyüp giden insan olsa,
İnceleyebilir her sihri alıp kaldırıp.

Ali'de inceledi onun için,
Düşmansa eğer sonunda helak olacağı için.
Sihirle bağlanan mahlûkatlar,
Bilmeden davrandı, başını görmek için.

Şehrin can görmeyen yapıları,
Hakiki taştan yapılmış pahalı hepsi.
İmam Ali dolaşıp yürüdüğü anda,
Köşelerde yanıp duran alevleri.

Sayfa 52

Bir köşenin başına Ali geldi,
Ali'ye yanına kahramanların hepsi geldi.
Pencerenin önünden geçerken,
Padişahın tek kızı onu gördü.

Ali'yi görüp evden çıktı kız,
El kavuşturup, saygı gösterdi kız.
-İmam Ali, Allah'ın Arslan'ı,

Esen-sav keldin be? – dep suradı söz.

Qızbenen amandasıp turdı Arıslan,

Patşa qızı ekenin bildi Arıslan

Qız ayttı: - Sarayğa enip, qonaq bol, - dep,

Qızğa erip sarayına kirdi Arıslan.

Javhar tabaqpenen qız tağam berdi,

Arıslan javap ayttı oğan endi:

-Meni qaydan bildiñ? – dep surağanda,

-Tüsimde ayan berdi babañ, - dedi.

Tağamğa qolın sozdı munan äri,

Tätti jemis aldına qoyğandardı.

Saraydıñ naqışında jazuv kördi,

Musılmanşa tamınan oyğan bäri.

Bu şahardı periler salğan eken,

Süleyman zamanınan qalğan eken.

Sol künde Süleymenge qarağan[şahar],

Käpirler ne bolıp qalğan eken.

Süleymeniñ köñline kelgen sonda,

Şahardıñ zinatlığın körgen sonda.

Bu sıqıldı şaharğa iye bolıp,

Sıhhatli sağlıklı mı geldin? – deyip sordu sözü.

Kız ile selamlaşıp durdu Arslan,

Padişah kızı olduğunu biliyordu Arslan.

Kız söyledi: - Saraya girip, konuk ol, - dedi,

Kızı takip edip sarayına girdi Arslan.

Kız altın tabak ile yiyecek verdi,

Arslan ona şöyle dedi şimdi:

-Beni nasıl bildin? – deyip sorunca,

-Baban görünüşünü açıkça verdi, - dedi.

Yemeği kendi eliyle yaptı hepsini,

Tatlı yemişleri önüne koyanları,

Sarayın nakışlarında yazı gördü,

Müslüman olduğu belli idi yazan kişi.

Bu şehri melekler inşa etmişti,

Süleyman zamanından kalmıştı.

O günlerde Süleyman'abakan[şehre]

Kâfirler yönetici olup kalmıştı.

Süleyman'ın gönlüne gelen bunlar,

Şehrin yapılarında gördüğü bunlar,

Bu sihirleri şehre yapıp,

Musılman turar ma edi degen sonda.

Müslüman durur mu şimdi bunlar.

Sayfa 53

Sayfa 53

Sol şaqta Süleymenge peri kelgen,
“Käpir iye boladı munda, - degen.
Sol künde käpir iye bolsa dağı,
Musılmanğa qaladı soñıra, - degen.

O zamanda Süleyman’a melek gelmiş,
“Burada kâfir yönetici olacak, - demiş.
O günde kâfir yönetici olsa dahi,
Sonra Müslüman’a geçecek, - demiş.

Äldeneşe patşadan qalar, - degen.
Zamanniñ aqırına barar, - degen.
Muhammetiñ joldası Äli kelip,
Qaqqanıñ zamanında alar, - degen.

Her şey padişahdan kalır, -demiş
Zamanın akışına bırak,- demiş,
Muhammedin yoldaşı Ali gelip,
Kakka’nın zamanında alır, -demiş.

Qaqqa käpir padişa bolar, - degen,
Şaharğa iye bolıp turar, - degen.
İmam Äli arıslan sonda kelip,
Qaqqanıñ askerlerin qırar, - degen.

Kakka kâfir padişah olur, -demiş.
Şehre ne olur durur, bilmem -demiş,
İmam Ali Arslan o anda gelip,
Kakka’nın askerlerini öldürür, - demiş.

Musılman bolar, - degen, - qalğandarı,
Sol bolar Musılmannıñ alğandarı.’’
Osılay vahi kelgen zamanında,
Süleymen öz qolimen jazğan onı.

Müslüman olur, - demiş, - kalanları,
Böyle olurdu Müslümanların aldıkları.
Böylece vahiy gelen zamanda,
Süleyman kendi eliyle bunu yazdı.

Tastağı sözdi kördi İmam Äli,
Süleymen patşanıñ sızğandarı.

Taştaki sözü gördü İmam Ali,
Süleyman padişahdan kalanları.

“Musılmannıñ nekahında bolam” degen,
Esitti jäne bir söz qızdan Äli.

Söyledi Älige tüs körgenin qız,
Tüsinde sol kün engenin qız.
Tüsindegi körgenin bayan qılıp,
Aytadı öz atasın jeñgenin qız.

Qızdıñ sözün esitip uqtı Äli,
Bul sözdi köñiline tuttı Äli.
Tastağı jazuvlardı jäne körip,
Qızbenen amandasıp şıqtı Äli.

Sayfa 54

Eki jüz erge Äli qosıldı,
Olar tıstan Älidi tosıp aldı.
Paţşadan biraz keñes tağı estiñiz,
Toqtata turayıq azıraқ osıladı.

Ol patşa Arıslanı bilüvşi edi,
Köñline qattı qorqınış kirüvşi edi.
Özim-tänirim dep turğan ulıq patşa,
Uyalıp kisige aytpay jürüvşi edi.

Sol üşin dariya salğan siqırmenen,

“Müslümanın nikâhında olayım” diyen,
İşitti bir söz qızdan Ali.

Söyledi Ali’ye düş gördüğünü kız,
Düşünde o günün geleceğini kız.
Düşündeki gördüğü ortaya çıkıp,
Söyledi öz atasına niyetini kız.

Kızın sözünü işitip anladı Ali,
Bu söze gönlüyle bağlandı Ali.
Taştaki yazıları görüp,
Kız ile vedalaşıp çıktı Ali.

Sayfa 54

İki yüz ere Ali katıldı,
Onlar dıştan Ali’yi gelip aldı.
Padişah’ın birazdan divanı olacak,
Duraklatalım biraz bunları.

O padişah Arslan’ı biliyor idi,
Gönlüne aşırı bir korku girmiş idi,
“Ben Tanrıyım” diyen ulu padişah,
Çekinerek gelen adama söyleyemedi.

Onun için derya yapmış sihirle,

Darıya jüzin qan qılğan bir türmenen.

Şahardıñ köşesiniñ bəri sigır,

Eşkimniñ habarı joq bul sırmnenen.

Jamnun degen batırğa sırın aytqan,

Bul sırdı bugün emes, burın aytqan.

“Älidiñ basın kesip alıp kelseñ,

Qız berem” dep, vağda alıp aytqan.

Jamnun Älidi izdep ketken eken,

Arada neşe jıldar ötken eken.

Şahardı Äli aralap jürgen kezde,

Jamnun batır oralıp kelgen eken.

Jamnun batır saparğa barıp kelgen,

Bir erdiñ basın kesip alıp kelgen.

Ol bastı patşa körüp aldına alıp,

Duşpanımnıñ bası dep anıq bilgen.

Patşanıñ kuvanışı suvday tasqan,

Körgeñ jan bəri qorıqtı tavday bastan.

“Bir duşpanım bar edi, öltirdim” dep,

Şaharğa jariya qılıp munı şaşqan.

Derya yüzüp kan doldurmuş bu
hapishaneye,

Şehrin her köşesi adeta sihir,

Kimsenin haberi yok bu sihirden.

Jamnun denen kahramana sırrını söyledi,

Bu sırrı bugün değıl, önceleri söyledi.

“Ali’nin başını kesip alıp gelsen,

Kız vereyim” deyip söz verip söyledi.

Jamnun Ali’yi arıyor imiş,

Arada nice yıllar geçip gitmiş.

Şehri Ali gezip gördüğü anda,

Jamnun Kahraman geri gelmiş imiş.

Cesur Jamnun sefere varıp gelmiş,

Bir erin başını kesip almış.

O baştaki padişahı görüp önüne alıp,

Düşmanımın başı deyip açıkça bilmiş.

Padişahın sevinci su gibi çoşkundu,

Önceden gören canlar hep dağ kadar ürktü.

“Bir düşmanım vardı öldürdüm” demiş,

Şehirde ilân edip bunu yaydı.

Şaharğa bul habardı jayadı tez,
Är jerge habarşılar baradı tez.
Älidi eritken eki jüz batırlarğa,
Köşede şapqınşılar boladı kez.

-Bir er batır bar eken Äli degen,
Patşanıñ qorqadı eken janı degen.
Jamnun batır jerine izdep barıp,
Öltirip keldi bugün, äne, degen.

Habarşı jürgen jurtın şaqırğalı,
Şaqırğan soñ jiyıldı batırları.
Tıstan surap patşadan ruqsat alıp,
Erlermen birge kirdi taqsır Äli.

Patşa bastı aldına alıp otır,
Väzirler, jurt-jamağat, bäri de otır.
Ülkendigi adamnıñ kevdesindey,
Jurttıñ bäri tamaşa qılıp otır.

Hazireti Äli kördi patşa,
Körgeñ soñ jön suraydı endi patşa.
-Tanımaymın, qay jerdiñ adamısıñ,
Bu jerde nege keldiñ? – dedi patşa.

Şehre bu haber yayıldı tez,
Her yere haberciler gitti tez,
Ali'ye nezaret eden iki yüz kahramansa,
Köşelerde sapkınlar oldu gitti.

-Bir er kahraman var imiş Ali denen,
Padişahın korktuğu canı imiş.
Cesur Jamnun yerini bulup gelip,
Öldürüp geldi bugün, burada imiş.

Ulak giderek yurdu çağırdı,
Çağırdı sonra toplanan kahramanları.
Dışarıdan sorup padişahın izin alarak,
Kahramanlarla birlikte girdi Efendi Ali.

Padişah en önde oturup durur,
Vezirler, yurttaşlar hepsi de oturup durur.
Yüksekteki insanların göğüsleri kabarık,
Yurdun hepsi eğlence düzenleyip durur.

Hazret-i Ali'yi gördü padişah,
Gördükten sonra ahvalini sordu padişah.
-Tanımıyorum, nerenin adamısın,
Bu yere niye geldin? –dedi padişah.

İmam Âli patşağa berdi javap,
Maqtanıp otır patşa, kördi qarap.
-Önerpaz, jahan kezgen oynışımın,
Erligimnen jüremın, - dedi, - eldi aralap.

Önerpaz oynışımın el qıdırğan,
Önerime senbesem, men qıdırman.
Atım-Qışmaş, oynışı batırmın, - dep,
Bul sözdi jalğan ayttı endi buğan.

Sayfa 56

Patşa sonda: - Söziñe sendim, - deydi,
Deneñde belgisi bar erdiñ, - deydi.
Sıqırmenen bekitken qan darıyasın
Qalayşa ötip munda keldiñ? – deydi.

-Jerdiñ jolsızın qıdırıp el izdeymin,
Özimdey önerpazdı men izdeymin.

Bir sıqrğa önerim jete almasa,
Ävre bolıp beker nege izdeymin.

Ötip keldim, önerim jetkennen soñ,

İmam Ali padişaha cevap verdi,
Sevinip duruyor padişah baktı görüp.
-Sanatçılar, dünyayı gezen dansçılar-
oyuncular,
Erligimle geliyorum, -dedi, ülkeyi gezip.

Ülkeyi gezen sanatkâr oyuncuydum,
Sanatıma inanmazsam, ben gezmeyeceğim.
Adım – Kışmaş, oyuncu kahramanım,
demiş,
Şimdi bu yalan sözü onlara söyledi.

Sayfa 56

O zaman padişah: Sözüne inandım, - dedi,
Erin vücudunda işaret vardı,- dedi.
Sihirle yptığı kan deryasının,
Buraya nasıl geçip geldin? – dedi.

-Yeri yolu gezip el ararım,
Benim gibi sanatçıyı ben neredeymiş
ararım,
Bir sihre sanatım yetmese,
Kendimi bugünlerde niye arayayım.

Geçip geldim, sanatım yettikten sonra,

Ne söz bar, buzıp ötip ketkennen soñ

Önerimniñ barlığın körmeymisiñ,

Qan dariyadan jol salıp ötkennen soñ.

Paşa ayttı: - Bilmey misin bir batırdı,

Erligimen köp jerdi ol kezedi.

Muhammetniñ joldası – Äli degen,

Öltirip keldi sol batır Äli.

Äli ayttı: - Men sonimen teñdes, - deydi,

Öltirdim degeniñ ol emes, - deydi.

Quday ağan at bergen Arıslan dep,

Bir kisiniñ şaması kelmes, - deydi.

Paşa ayttı Arıslanğa: - Sen de deysiñ,

Jamnunniñ öltirgeni özge deysiñ.

Jamnun batır munıña aşuvlansa,

Sonda öziñ qorlıq körip ölmeymisiñ?

Munı aytıp, paşa basın aldı aldına,

Körsetip Arıslanniñ saldı aldına.

Zor adamniñ bası eken jan körmegen,

Bas jattı ortalıqta aldarında.

Söze ne gerek var, bozup geçip gittikten sonra.

Sanatımın hepsini görmez misin,

Kan deryasından yol açıp geçtikten sonra.

Padişah dedi: Bilmez misin bir kahramanı?

Erlikle çok yerde o gezdi durdu.

Muhammed'in yoldaşı –Ali denen,

Öldürüp geldi o kahraman Ali'yi.

Ali konuştu: -Ben orasını bilmem, -dedi,

Öldürdüm dediği o değil, -dedi.

Allah ona ad vermiş Arslan deyip,

Bir kişinin gücü yetmez, -dedi.

Padişah Arslan'a söyledi: Sen ne dersin,

Jamnun'un öldürdüğüne başkaca dersin.

Cesur Jamnun buna öfkelense,

Sonunda özün kötülük görüp ölmez misin?

Bunu söyleyip, padişah başını önüne aldı,

Gösterdi Arslan'ın saldı önüne.

Dev insanın başıymış can görmeyen

Baş yattı ortalıkta önlerine.

Osını alıp keldi Jamnun , - deydi,
Jahanda tendesi joq onıñ, - deydi.
Jamnun batırmenen maydan qurıp,
Oynarğa keler me eken halıñ, - deydi.

Älidiñ basın kesken Jamnun baluvan,
Jamnunniñ oyını bar aluvan-aluvan.
Maydan jasap, toy qılam jurttı jıyıp,
Oyınğa qorıqpay kirseñ baluvandardan.

-Duşpanıñdı muqatqan toyıñ bolsa,
Munday toyğa kez kelip, jolım bolsa,
Men nege baluvandardan qorınayın,
Quday dep şıqqanım, oyın bolsa.

Munan soñ patşa jurttın jıydıradı,
Jar salğızıp, baraban urğızadı.
Saharağa jıyılıp maydan tüzep,
Patşa özine munara qurdıradı.

Maydanğa jurttı jıyılıp şığa tursın,

Jamnun bunu alıp geldi, - dedi,
Dünyada dengi yok onun, - dedi.
Jamnun kahramanla savaş alanı kurup,
Oyunlara gelecek halin var mı senin? –
dedi.

Güreşçi Jamnun Ali'nin başını almak
istedi,
Var Jamnun'un türlü türlü oyunları.
Savaş alanı kurup, düğün kılıp yurdu
toplayıp,
Oyuna girmek için oyunculardan
korkmadı.

-Düşmanının bir yerde toyu olsa,
Öyle toya denk gelip, yolum düşse,
Ben niye pehlivanlardan çekineyim,
Allah deyip çıkan düşüncem olsa.

O andan sonra padişah yurdunu ayağa
kaldırdı,
Boruları çaldırıp, davulları vurdurdu.
Seherlerde birikip, meydanda toplanıp,
Padişah kendine Kule kurdurdu.

Meydanda yurt toplanıp çıka dursun,

Paşa münarasın qura tursın.
Älidi izdep şıqqan Halid qayda,
Bu söz endi osılay tura tursın.

Äli Arıslan tünde üyden şığıp edi,
Halid batır izimen quvıp edi.
Halidtiñ atı arıdı orta jolda,
Kün-tüni damıl almay jürrip edi.

Halidtiñ atı arıdı ara jolda,
Oğan qalay aqıldı tabar jolda.
Arığan attı Halid arqalap ap,
Toqtamay jüre berdi jäne jolğa.

Sayfa 58

Arığan atın Halid arqaladı,
Aldında ne bar, ne joq bayqamadı.
Üyinen şıqqanında jıl ötkende,
Valiyanıñ şaharına taqadadı.

Şaharğa at arqalap Halid keldi,
Tamaşa qılıp onı halıq kördi.
“At arqalap jürgen bir bahadır” dep,
Paşasınıñ aldına alıp keldi.

Padişah kulesini kura dursun.
Ali’yi arayıp duran Halit neredede,
Bu sözü şimdi böyle dura dursun.

Ali Arslan gece evden çıkmış idi,
Kahraman Halit onun izini bulmuş idi.
Halit’in atı güçsüz düştü yolun yarısında,
Gece gündüz dinlenmeden yürümüş idi.

Halit’in atı güçsüz düştü ara yolda,
Onu nasıl bir akılla döndürür yola.
Güçsüz düşen atı Halit dinlendirdikten
sonra,
Durmadı gidiverdi kalan yola.

Sayfa 58

Güçsüz düşen atı Halit dinlendirdi,
Önünde ne var ne yok hiç dikkat etmedi,
Evinden ıkalı yıl gelmiş geçmiş,
Evliya’nın şehrinde durakladı.

Şehre at sırtında Halit geldi,
Eğlenceler düzenleyen halk onu gördü.
“At sırtında giden bir bahadır” deyip,
Padişahın önüne alıp geldi.

Patşa munan jön-joldar suradı endi,
Javap tıñdap jamağat turadı endi.
Öziniñ qalay jürgen jönin aytıp,
Patşağa Halid bayan qıladı endi.

Äveli Payğambardı madaqtadı,
Tögilip tamamdadı, jalıqpadı.
Älidi izdep şıqqan jönin aytıp,
İzimenen kelgenin anıqtadı.

Bunı estip ornınan turdı patşa,
Älidiñ serigi dep bildi patşa.
“Taqsırdı süygen köziñ osı ma?” dep,
Tura kelip betinen süydi patşa.

Halidke jabıladı janniñ bäri,
Betin, qolın süyisip qoldı bäri.
Astına kürsi qoyıp otırğızıp,
Halidti sıy-qurmetke aldı bäri.

Patşa buğan Älidiñ jayın ayttı,
Özin dinge sağlanın bärin ayttı.

Äbüvlmuhsin batırdı izdep ketken,
Halidke bul habarın tağı ayttı.

Padişah ondan yol-yordam sordu şimdi,
Cevaplarını dinleyip cemaat oturdu şimdi.
Kendisinin hangi hâllerde nasıl geldiğini
söyleyip,
Padişah’a Halit beyan etti şimdi.

Evvela Peygamberi övdü,
Sonra övgüsünü bir bir tamamladı.
Ali’yi aramak maksadını söyleyip
Onun izinden geldiğini açıkladı.

Kalktı yerinden bunu duyan padişah,
Ali’nin yoldaşı deyip bildi padişah,
“Onu seven gözün bu mu? “ deyip
Doğru gelip alnından öptü padişah.

Halit’i sevdi saydı canların hepsi,
Yüzünü, kolunu öpüp kaldı hepsi.
Altına sandalye koyup oturtup,
Halit’e bin bir hediyeyle hürmete gösterdi
hepsi.

Padişah ona Ali’nin durumunu anlattı,
Kendisine dine nasıl soktuğunu, hepsini
anlattı,

Äbüvlmuhsin kahramanı arayıp giden,
Halit’e bu haberi verdi de anlattı.

Halidtiñ köñli buğan ornıǵadı,
Musılman şaharına joliǵadı.
Atı arıp, jüdep-jadap kelip edi,
Özine kelip sonda tınıǵadı.

Tınıǵıp, sonda özine keldi Halid,
Patşaǵa javap ayttı endi Halid.
-Arıslanı izdeymin, - dedi Halid,
Suradı jüretuǵın jöndi Halid.

Patşa ayttı: - Äsker jıyıp jüreyik, - dep,
Arıslanıñ habarın bileyik, - dep.
Äbüvluhsin şaharına biz de barıp,
Tize qosıp soǵısqa kireyik, - dep.

Köp äsker şıqtı jolǵa Halidke erip,
Halidte jürdi birge halıqqa erip.
Äbüvluhsin batırdıñ şaharına
Jaqındap keldi tüsip*

Äbüvluhsin batırǵa saldı habar,
Äskerden Äbüvluhsin aldı habar.
“İmam Äli taqsırdıñ äskerimiz”

Halit'in gönlü buna biraz burkuldu,
Müslüman şehrine uğradı,
Atı yorgun, bitmiş-tükenmiş gelmiş idi,
Kendi de gelip sonunda geldi durdu.

O zaman dinlenip kendine geldi Halit,
Şimdi padişaha cevap söyledi Halit.
-Arslanı aradım, dedi Halit,
Sual etti gidedurduǵu yönü Halit.

Padişah söyledi: - Asker toplayıp
gidelim, dedi,
Arslan'ın haberini öǵrenelim, - dedi.
Abüvluhsin şehrine biz de gidip,
Toplayıp birleştirep savaşa girelim, - dedi.

Çok asker çıktı yola Halit'e katılıp,
Halit'te yürüdü halkla birlik olup.
Äbüvluhsin kahramanın şehrine
Yakınına gelip düşüp..... *

Äbüvluhsin kahramana haber verdi,
Äbüvluhsin askerden haber aldı.
“İmam Ali Efendi'nin ordusuyuz”

Dep, jazğan osılayşa berdi habar.

Äbüvlmuhsin aldınan özi şıqtı,
“Musılman biz” dep jazğan sözün uqtı.
Amandasıp körısip Musılmandar
Biz jerden ıqılastarı tüzuv şıqtı.

Otırdı bir-birinen jön surasıp,
Oturdular birlikte hâl hatır sorup,
Arıslanıñ habarın köp surasıp.
Bäri de dinge engen Musılmandar,

Sayfa 60

Aytıstı Arıslan kelgen jayın,
Musılman dinin qabıl körgen jayın.
Ekevi de söyledi bir-birine,
İmam aytıp, dinine engen jayın.

Halidti aytın, körsetip sol arada,
Jäne ayttı Älidi izdep jürgen jayın.
Bir-birine aytıstı ekevi de,
Ärqaysı öz-öziniñ bilgen jayın.

Äbüvlmuhsin ornınan türegeldi,
Halidtiñ jöniñ estip, biledi endi.

Deyip, yazıyła bu şekilde haber verdi.

Äbüvlmuhsin önüne kendi çıktı,
“Müslümanız” deyip yazan sözüanladı.
Müslümanlar selamlaşıp görüşünce,
Bir yerden iyi niyetleriyle çıktı.

Bilisti birin-biri bek surasıp.
Arslan’ın haberini çok sorup.
Hepside dine girerek Müslümanlar,
Birbirlerini tanıdılar çok sorup.

Sayfa 60

Konuşuldu Arslan’ın geldiği hâlleri,
Müslüman dininin kabul gördüğü hâller.
İkisi de söyleyerek birbirine,
İmam söyleyip dinine girdiği hâller.

Halit’i konuşup, gösterip o arada,
Sonra konuşuldu Ali’yi araması,
Birbirleriyle konuştu her ikisi de,
Hepsi de kendilerini bildiği halde.

Äbüvlmuhsin yerinde ayağa kalktı,
Halit’in hâlini işitip şimdi bildi.

Türegelip körisip Halidpenen,
Quşaptap beti-közin süyedi endi.

Munan keyin Älidiñ jönin ayttı,
Alıstan izdep ketken elin ayttı.
Sıqırmen qannan dariya ornattırğan,
Qaqqañ qaylasınıñ köbin ayttı.

-Sonı izdep ketti İmam Äli, - dedi,
Habar joq sonan beri Äli, - dedi.
Neşe kün munda jatıp qonaq bolıp,
Birigip Jürmek boldı tağı da endi.

Birigip sapar jürdi eki äsker,
Qaqqañ izdep bäri ketti äsker.
Qanşa zaman jol jürüp qonıp tüsti,
Qan dariyağa juvıqtap jetti äsker.

Äsker kelip dariyağa juvıqtadı,
Jaylanıp qonıp tüsip, juvıq bardı.
Arıslanıñ habarın jäne estiñiz,
Bul söz endi osılay turıp qaldı.

Sayfa 61

Käpir halqı jıyılıp şıǵıp edi,

Ayağa kalkıp Halit ile görüşmüş,
Şimdi kucaklayıp yüzünü gözünü öptü.

Bundan sonra Ali'nin durumunu söyledi,
Uzaktan arayarak gittiği ülkeyi söyledi.
Sihirle kan deryası yapan,
Kakka'nın yaptıklarının çoğunu söyledi.

-Onu aramaya gitti İmam Ali, - dedi,
Haber yok ondan beri,- dedi.
Nice gün burada yatıp bize konak olup,
Daha da size katılıp gitmek lazım şimdi.

Birleşip sefere gittiiki ordu,
Kakka'nı aramaya gittitüm ordu.
Kaç zaman yol gidip inip yerleşti,
Kan deryasına yakın varıp gittiordu.

Asker gelip deryaya yakınlaştı,
Yavaşlayıp attan inip, sessizce vardı.
Arslan'ın haberini işitiniz,
Bu sözü şimdi şöyle durup kaldı.

Sayfa 61

Kâfir halkı toplanıp çıkıyordu,

Saharağa munara qurıp edi.

İmam Äli taqsırmən oynaqalı,

Jamnun batır meydanda turıp edi.

Patşa şığıp otırdı munarağa,

Jamnun batır oñaşa tur dalada.

-Qışmaş barıp Jammunmen oynasın, - dep,

Patşa buyırıq qıldı sol arada.

Jamnunğa Düldülmenen Äli keldi,

Älidi jıyılğan jurt bəri kördi.

-Ötirik Arıslanı öltirdim dep,

Qayda barıp keldiñ señ, zalım? – dedi.

Jamnun ayttı: - Älige barıp keldim,

Musılmanğa qayğını salıp keldim.

Ötirik dep sen mağan nege aytasıñ,

Öltirip basın kesip alıp keldim.

-Äli degen Arıslan – men, dep ayttı,

Mağan qaşan jolıqtıñ sen? – dep ayttı.

Şaharıña qırğalı kelip turmın,

Meniñ ne qılğanımdı kör, - dep ayttı.

-Maqtanba, urıp seni kul qıların,

Sahraya kule inşa ettirmişti.

İmam Ali Efendi hareket edeli,

Cesur Jamnun meydanda duruyordu.

Padişah çıkıp oturdukuleye,

Kahraman Jamnun yalnızdıbozkırda.

Kışmaş gidip Jamnun ile eglensin, - deyip,

Buyruk kıldı padişah o arada.

Jamnun'adoğru Düldül ile Ali geldi,

Ali'yi toplaşan yurdun hepsi gördü.

-Arslan'ı öldürdüm diye yalan söyleyip,

Nerde varıp geldin sen, zalım?- dedi.

Jamnun söyledi: Ali'ye gidip geldim,

Müslümanlarakaygı salıp geldim

Sen bana neden yalan söylüyorsun deyip,

Öldürüp başını kesip alarak geldim.

-Ali denen Arslan - ben, - diye söyledi,

Benimle ne zaman karşılaştın? – diye söyledi.

Şehrine yenice kez gelip durdum,

Benim ne yaptığımı gör, diye söyledi.

-Övünme, vurup seni kül edeceğim,

Un qılıp süyegindi sındırmamın.
Sen tügil Äliñdi öltirgenmin,
Ekeviñniñ esinde bir qalarmin.

Jamnun batır osılay lañ uradı,
“Seni de öltirem” dep şart qıladı.
Arıslan qaharı tüsip ketip,
Zulpıqarın qolğa alıp aqıradı.

Sayfa 62

Aqırdı Äli Arıslan aşuvlanıp,
Jamnunğa: - Tastayın, - dep, - basıñ alıp.
Jer menen kök jañgırıqtı ayğayman,
Halidke estildi davsı barıp.

Qaqqanıñ esi sonda avıp turdı,
Esi avıp jurttamaşa qılıp turdı.
Jamnunğa qaharlanıp qattı aqırğan,
Esi avıp, aqılınan tanıp turdı.

Özgege kürkiregen kün sekildi,
Kürkiregen kümminen bir sekildi.
Attanıp äsker savlap jürisedi,
Darıyanıñ jağasına kelisedi.

Un ufak edip kafanı kıracağım.
Sen kimsin ki ben Ali’yi öldürmüşüm,
İkinizinde aklında bir kalacağım.

Cesur Jamnun böylece korkutmaya çalıştı,
“Seni de öldüreyim” diye şart kıldı.
Arıslan’ın öfkesidoruğa çıkıp,
Zülfikar’ını eline alıp bağırdı.

Sayfa 62

Ali Arıslan sinirlenip bağırdı,
Jamnun’a: - Bırakalım, - deyip, -başını
aldı.
Yer ile gök yüksek sesle yankılandı,
Halit’te gidip şüpheşiz işitti.

O zaman Kakka’nın aklı başına geliyordu,
Neşelenip bütün yurtta şölenler kurdu.
Sonunda Jamnun’a çok öfkelenen,
Kişinin kim olduğunu tanıyıp kaldı.

Gök gürültüsü bugün başkaca sanki
Gögün gürlemesi güneşle bir sanki
Atlanıp asker toplayıp yürüse,
Deryanın bir yakasına anca geldi.

Jetip kelse qan dariya jol bop jatır,
Düldüldiñ izin körip bilisedi.

Darıyadan ötti jürip endi bular,
Qaqqa zalım jerine keldi bular.
Ekpindep qattı jürip kele jatır,
Jıyılğan köp äskerdi kördi bular.

Äli davısı Rasuvlğa jäne jetken,
“Jetker” dep jelge Quday ämir etken.
Süyinşi surattırıp Patimadan,
Payğambar habar berip mağlum etken.

Arıslan bir maydanğa endi, - degen,
Soğısqa duşpan javıp jendi, - degen.

Qaharlanıp meydanda aqırıp tur,
Davısı qulağıma keldi” degen.

Quvanış qıldı munı bäre sonda,
Arıslan meydanda tur barıp onda.
Älgi qaharlanğan boyımenen
Siltedi zulpıqarın Jamnunğa.

Yetip gelse kan deryasına baksa bir yol,
Düldül’ün izini o yolda gördü bildi.

Deryadan geçti yürüyüp şimdi bunlar,
Kakka zalimin yerine geldi bunlar,
Hızlıca yürüyüp gelip dururlar,
Yıyılan çokça askeri gördü bunlar.

Ali’nin sesi Resul’e bile geldi,
“Yetiş” deyip rüzgâra Allah emir verdi.
Sevgili evlatları Fatıma’ya,
Peygamber haber verip malum etmiş.

“Şimdi Arslan bir meydanda”, - dedi,
Yağmur gibi düşmanı savaşıp yendi, -
dedi.

Öfkelenip meydanda kükreyip durur,
Sesi kulağıma geldi, - dedi.

Sevindi bu habere hepsi sonunda,
Arslan meydanda duruyor sonunda.
Şimdi öfkelenip boynuna,
Sapladı Zülfikar’ı Jamnun’a.

Özi burın kâpirge urğızatın,
Sonan soñ kezek alıp turğızatın.
Jeñip alğan mezgilde dinge engizip,
İmam ayıp, Musılman bolğızatın.

Arıslan kezek berip tura almadı,
Aşuv jeñip, köñline munı almadı.
Zulpıqarın siltedi Jamnunğa,
Maqtanğan javabına şıdamadı.

Jäbireyilge buyırıq qıldı Quday:
-Kezek bersin kâpirge burınğıday.
Zulpıqardı qolınan tüsir jerge,
Denesine tigizbey burdır bılay.

“Qolınan tüsir, - dep, - zulpıqardı”,
Jäbireyil sol mezgilde jetip bardı.
Arıslan zulpıqardı siltegenşe,
Jäbireyil sınaşağın türip qoldı.

Zulpıqar qoldan tüsip jerde battı,
Quday pärmän qılmasa nege battı?
Jäbireyil zulpıqardı tartıp aldı,
Qarañız Arıslanğa bergen baqtı.

Kendisi eskiden kâfire vuran,
Sonunda buradakileri de alıp duran,
Yenip almış menzilindekileri dine sokup,
İman edip, Müslümanlığı kabul ettiren.

Arslan ara verip duramıyordu,
Öfkesini yenip, gönlüne bunu almadı.
Zülfikar'ın Jamnun'a yöneltti,
Kibir dolu sözlerine dayanamadı.

Tanrı Cebrail'e buyruk kıldı:
-Kâfir üstüne seferi artık tamamlandı.
Zülfikar'ını elinden indirsin yere,
Dokunmasın bundan sonra hiçbirini.

“Elinden bırak, - deyip, - Zülfikar'ı”,
Cebrail o zamanda gidip vardı.
Arslan Zülfikar'ı yöneltince,
Cebrail anındagelip kaldı.

Zülfikar elden inip yere battı,
Tanrı ferman kılmadıysa niçin battı?
Cebrail Zülfikar'ı kendisine çekip aldı,
Arslan'a bakarak kaldı.

Zulpıqar jerge batqan ekpinimen,
Siltevdin qattısınıñ onimenen,
Kök ögizge zararıñ tiyer deydi,
Ekpinmen jerge tüsken selkilinen.

Zulpıqardı jibermey tartıp alğan,
Äli Arıslan qolına qayıp alğan.
-Käpirdin kezegin ber äveli, - dep,
Uqtırdı Haq pärmenin aytıp äbden.

Sayfa 64

Jamnunğa “Sen ur” dep aytqalı tur,
Bırınğı retine qayıtqalı tur.
Äveli kezek berip Jamnunğa,
Sonan soñ zulpıqarmen şapqalı tur.

Sol mezigilde artınan tozañ şıqtı,
Jerdin jüzin qaptağan bir şañ şıqtı.
Sap tartıp tura qaldı tuv köterip,
Musılmannın belgisi sonan şıqtı.

Tuv köterip, köp äsker kelip turdı,
Bulardı Äli Arıslan körip turdı.
“Sen ur” dep Jamnunğa aytqanıña
Äskerdi körip köñil bölip turdı.

Zülfikar sesle yere hızlıca battı,
Savurduğı şeyler onun ile.
Gökyüzüne bile zararı olur dedi,
Hızlıca düşen hâli ile yer sarsıldı.

Zülfikar’ı düşürmeden tutup alan,
Ali Arslan eline tekrar alan.
-Evvel kâfirin ver sırasını, - deyip,
Tamamen Hak fermanın söyleyip anlayan.

Sayfa 64

Jamnun’a “Sen vur” deyip söylüyordu,
Evvelki şekle geri dönüyordu.
Evvel sıra vermişJamnun’a,
Ondan sonra Zülfikar ile dayanıyordu.

O zamanda arkasında toz çıktı,
Yerin üstünü kaplayan toz çıktı.
Sancağı kaldırıp ayakta kaldı direnerek,
Müslümanların kuvveti oradan çıktı.

Sancağı kaldırdı, tüm ordu geliyordu,
Bunları Ali Arslan görüyordu.
“Sen vur” deyip Jamnun’a söyleyince,
Ordusuna bakıp gönlü hoş oldu.

Älidi kördi Halid maydandağı,
Armanı köp artında qalğandağı.
Körgeñ soñ Arıslanı sabır qılmay,
Halid batır qasına barğan tağı.

Köristi Arıslanğa Halid barıp,
Atınan tüsti Halid şavıp barıp.
Kelip turğan äskeriniñ jönin ayttı,
Bilindi Arıslanğa anıqtalıp.

Äskerge taqsır Äli özi keldi,
Aytqalı turğan qazır sözün kördi.
Väliyanıñ patşası tağı da bar,
Kelgen Äbüvluhsin közi kördi.

Köristi olarmenen İmam Äli,
Bäri jolda Musılman qılğandarı.
Eki patşa kelipti äskerimen,
Körisip, amandasıp turğan bäri.

Sayfa 65

Arttan äsker keldi, tağı da bir qol,
Olardıñ izdegeni bäri bir jol.
Onı körse Musılman bolğan zäñgi,
Davsın estip Älidi izdegen sol.

Ali'yi gördü Halit meydandaki,
Hayalleriyle çok eskide kalanları.
Arslan'ı gördükten sonra sabır kılmamış,
Kahraman Halit onun yanına gittidahi.

Görüştü Arslan'la Halit varıp,
Atından indi Halit durup varıp,
Birlikte geldiği askerin halini anlattı,
Olanlar açıkça Arslan'ca bilinip.

Efendi Ali kendi orduya geldi,
Şimdi söyleyeceği sözü gördü.
Valiya'nın padişahı dahi var,
Gelen Abüvluhsin'i gözü gördü.

İmam Ali onlarla görüştü,
Tümünü de yolda Müslüman etti.
İki padişah da ordusuyla gelince,
Orada duranlarla görüşüp selamladı.

Sayfa 65

Arkasından daha bir ordu asker geldi,
Onların tümü bir yol arıyordu.
Ona baksa kim diye Müslüman olan
Zengi,Sesini işitip o Ali'yi aradı.

Oğan dağı kristi taqsır Äli,
Jalđız kelip kp äsker taptı Äli.
Onıñ da qulağına estilipti,
Manağı Jamnunđa aqırđanı.

Arıslan olarđa ayttı öz mänisin,
Jamnunnıñ tirik qılđan isin.
tirik aytıp kelgen Jamnun,
Jekpe-jekke Şığıp turđan isin.

Äbüvlmuhsin Älige kelip ayttı,
Qattı soğıs boluvın körip ayttı.
-Jekpe-jekke buğan men barayın, - dep.
ziniñ quvatına seni ayttı.

-Sabır qıl, Äbüvlmuhsin batır, - deydi,
İste Őala qılmayıq đapıl, - deydi.
Menen qorqıp maydanđa kelmedi dep,
Maqtanar knli sip käpir, - deydi.

zim barıp siyegin sındırarım,
Sındırıp süyeklerin kül qılarım.
Menimenden maydanđa Şığıp turđan,
Äveli munıñ isin tındırarım.

Onunla dagrŐtefendi Ali,
Yalnız tüm ordu geliyordu Ali.
Onun da kulağına ŐittirmiŐ,
Jamnun'a kkremesinin manasını.

Arslan onlara anlattı kendi durumunu,
Jamnun'un söylediği yalanları.
Yalan söyleyip gelen Jamnun'la,
Teke teke çıkıp durduğunu.

Äbüvlmuhsin Ali'ye gelip söyledi,
Büyük bir savaş gördüğünü söyledi.
-Bu sırada ben düelloya gideyim, - deyip,
Kendisinin kuvvetine inandığını söyledi.

-Kahraman Äbüvlmuhsin, sabır kıl, - dedi,
İŐlerimizde erken davranmayalım, - dedi.
Benim için korkup meydana gelmedi
deyip,
Kibirlenir bu kâfirin gnl, - dedi.

Kendim gidip kemiğini kırarım,
Kemiklerini kırarak kül ederim.
Benimle meydana çıkanları,
nce ben bir dinlerim.

Munan soñ köp kâpirmen urısarmız,
Kezekpen maydanğa şıǵısmız.
Köp kâpir ekevmizge jetkilikti,
İñǵayına qaratsa turısmız.

Sayfa 66

Bul sözben Äbüvımuhsin bögeledi,
Äli Arıslan maydanğa jöneledi.
Manaǵı Jamnun batır ornında tur,
Älidi qayıp kelgen bul köredi.

-Sen kettiñ manaǵıdan qayla? – deydi,
Bar eken öziñde köp qayda, - deydi.

Artıñda jıyılǵan mınaviñ kim,
Bara ma bayalǵalı qanǵa, - deydi.

-Äskerim artımdaǵı kelgen, - deydi,
Älimin, köp kâpirdi jeñgen, - deydi.
Äveli kezek berip urǵızamın,
Qaruv qıl, kelip maǵan bermen, - deydi.

Aqırıp ayǵay salıp keldi Jamnun,
Maydandaǵı Älidi kördi Jamnun.
-Maǵan tendes keletin öziñ kimsiñ,

Bundan sonra çok kâfirle savaşırsız,
Sırayla meydana çıkarız.
Çok kâfir var ikimizi de yeter,
Rahat rahat hepsini karşılarız.

Sayfa 66

Bu sözler Äbüvımuhsin'iduraksattı,
Ali Arslan meydana yöneldi.
Cesur Jamnun önceki yerinde durup,
Geri dönüp gelen bu Ali'yi gördü.

-Sen biraz önce nereye gittin? – dedi,
Var herhâlde senin elinde çokça kazma, -
dedi.

Kim bu ardında toplananlar?
Gelirler mi seninle kana boyanmaya? –
dedi.

Arkamdan gelen ordumdur, - dedi,
Çok kâfiri yenen Ali'yim, - dedi.
Sana vakit verip savaşıyorum,
Silahını al, gelip bana verme, - dedi.

Kızıp bağırarak geldi Jamnun,
Meydandaki Ali'yi gördü Jamnun.
-Sen kimsin bana denk geliyorsun,

Bir urup köl qılayın, - dedi Jamnun.

Munı aytıp Jamnun batır qaruv etti,

Älidi kürzimenen salıp ötti.

Atınıñ epkinimen ağıp ötip,

Älige qayta oralıp tağı jetti.

-Nağılıp tiri qaldın ölmey? – deydi,

Qılıştı qolına alıp sermedi endi.

Äli Arıslan qılışın qayıra qağıp,

-Umtılma, kezegimdi bermey, - deydi.

-Ur meni, kezek berip turam, - deydi,

Men de seni kezekpen uram, - deydi.

Jalğız urıp özindi öltirem de,

Äskeriñdi sonan soñ qıram, - deydi.

Sayfa 67

Äli ayttı: - Musılman bol endi, - deydi,

Maqtanıp aytpa beker sözdi, - deydi.

Aytqanıma könbeseñ tez ölersiñ,

Ajalıñniñ vaqtı keldi, - deydi.

-Men Musılman bolamın neni körüp,

Bir vuruşta göl kılayım , - dedi Jamnun.

Bunu söyleyip Jamnun kahraman hamle yaptı,

Ali'ye gürzüyle yere düştü.

Atının ipine tutunup tekrar kalkıp

Ali'ye tekrar yönelip gitti.

-Ne yaptın da diri kaldın ölmeyip?- dedi.

Kılıcı eline alıp salladı şimdi.

Ali Arslan kılıcı boşa çıkarıp,

-Yapma, hamle sıramı bak vermiyorum, - dedi.

Vur beni, hamle şansını veriyorum, - dedi,

Ben de sırayla vuracağım sana, - dedi.

Önce seni vurup öldürreyim de,

Ondan sonra ordunu öldüreyim, - dedi.

Sayfa 67

Ali söyledi: - Şimdi Müslüman ol, - dedi,

Boşuna anlatma bu kibirli sözleri, - dedi.

Dediğime gelmezsen çabucak ölürsün,

Ecelinin vakiti geldi, - dedi.

-Ben Müslüman olsam ne olacak,

Qayrat-küşim tasıp tur jāne kelip.
Musılman bol dep mağan nege aytasıñ,
Qalğalı tursıñ qazir öziñ ölip.

Arıslan aşuvlandı mına sözge,
Käpir artıq maqtanış qılğan kezde.
Jamnunğa siltedi zulpıqarın,
At üstinde maqtanıp turğan kezde.

Zulpıqar Jamnundi jarıp ötti,
Özin jarıp atınan ağıp ötti.
Jamnun batır bölindi eki basqa,
Käpirdiñ jahannamğa janı ketti.

Aqırdı qaharlanıp endi Äli,
Batırdı basqa eki böldi Äli.
-Atım- Äli, Qudaydıñ Arıslanı,
Käpirler, maydanğa şıq! – dedi Äli.

Bul sözdi estip turdı Qaqqa patşa,
Biyik jerde otırğan taqta patşa.
“Osınıñ Äli ekeni şın şıǵar” dep,
Moynın burıp qaradı halayıqqa.

-Bir baluvan barsın, - dedi, - jekpe-jekke,
Uylıǵıp turma, - dedi, - beker-tekke.

Gayretim gücüm detaşıyor gelip gör.
Müslüman ol diye bana boşuna diyorsun,
Kalan söz dursun şimdi sen öl.

Arslan sinirlendi bu söze,
Kâfir çok fazla kibirlenince.
Jamnun’a yöneltti Zülfikar’ı,
At üstünde durduǵu anda kibirlenince.

Zülfikar Jamnun’u yarıp geçti,
Kendi atıyla ilerletip yarıp geçti.
Cesur Jamnun bölündü iki tarafa,
Kâfirin kendi cehenneme gitti.

Ali şimdi öfkelenip bağırdı,
Ali kahramanı ikiye ayırdı.
-Adım – Ali, Allah’ın Arslanı,
Ali, Kâfirler meydana çıkin! – dedi.

Bu sözü işitiyordu Kakka Padişah,
Yüksekçe yerdeki tahta oturan padişah.
“Bunun Ali olduǵu gerçek olabilir ” dedi,
Boynunu büküp baktı insanlara.

-Bir pehlivan varsın, - dedi, -teke teke,
Uyuşuk durma, - dedi – teke tekke.

Bälen batır barsın dep ataqtamay,
Bu sözdi tegis aytıp turdı köpke.

Sayfa 68

Baruvğa jalğız adam bata almadı,

Patşağa jalğız javap ayta almadı.

Jamnunğa qılğanın körgenen soñ,

Batırlar bəri javap qaytarmadı.

Patşanıñ özi dağı qaviptenedi,

Qaviptenip qorıqqaninan saqtanadı.

Jav-jarağın osınıp, atın baptap,

Munarasın jıyğızıp attanadı.

Patşa munan keyin ämir kıldı,

Jekpe-jekke barar jan joğın bildi.

-Jekpe-jekke barğanındı tiri qoymas,

Jabıla at qoyındar bərin, - dedi.

Käpirler bəri bir jol at qoyadı,

Patşanıñ ämirin tutuv şart boladı.

Musılmannıñ äskeri munı körip,

Olar dağı jabıla lap qoyadı.

Belen kahraman varsın diye söyleyip,
Bu sözü tekrar tekrar açık açık söyledi.

Sayfa 68

Kahramanın yalnız meydana çıkmaya gücü
yetmedi,

Padişah'a da bir cevap veremedi.

Jamnun'a yapılanı gördükten sonra,

Kahramanların hiçbiri bir cevap veremedi.

Padişahın kendisi dahi çekindi,

Çekinip korkusunu sakladı.

Düşmanları çoğalıp adı kötüleyince,

Kulesinden inip atına bindi.

Padişah bundan sonra emir kıldı,

Teke tek çıkacak bir can olmadığını
biliyordu.

-Teke tek varanı diri koymaz,

Birlikte ata binin hepiniz, - dedi.

Kâfirlerin hepsi birer bire ata bindi,

Padişahın emrini tutmak artık şarttı.

Müslüman'ın ordusu bunu görerek,

Onlar dahi atlarıyla ileri atılıyordu.

Soğısqa Äbüvluhsin, Äli kirdi,
Musılmannıñ äskeri bäri kirdi.
Ärqaysı jüz kisilik baluvandar,
Zäñgiler san jetpeytin tağı kirdi.

Käpirdi Äli Arıslan araladı,
Eki jaqtan qılışpen sabaladı.
Ürikken qoyday qaşadı kez kelgeni,
Mañına biri bettep bara almadı.

Salıp jüz Äbüvluhsin jäne qırğın,
Halidtiñ jürgen jeri, o da qırğın.
Zäñgilerdiñ betine keler jan joq,
Olar sala bastadı jaman qırğın.

Sayfa 69

Käpirler esebi joq qırıladı,
Köñilderi qaytısp torıǵadı.
Söytip jürgen mezgilde İmam Äli
Qaqqa zalım patşaǵa jolıǵadı.

Qaqqanı kelip tuttı İmam Äli,
“Musılman bol” dep ügit qılǵan Äli.
İmam aytıp, Musılman bolmaǵan soñ,

Savaşa Abüvluhsin, Ali girdi,
Müslüman’ın ordusunun tümü girdi.
Her biri yüz kişilik pehlivanlardı,
Zengiler ve daha sayısız kimseler girdi.

Ali Arslan kâfire daldı geçti,
İki taraftan kılıcını salladı.
Ürken bir koyunduçok düşman geleni,
Hiçbiri bir taraf gidemedi.

Äbüvluhsin yine amansızca gidiyordu,
Halit’in gittiği yer de amansızdı.
Gelen zengilerin yüzünde can yok,
Onlar çetin zamanda başlıyorlardı.

Sayfa 69

Kâfirlerin hesabı yok kırılanı,
Gönülleri dağıtılıp, parçalandı.
Bu şekilde yürüyor menzilinde İmam Ali,
Kakka adlı zalım padişahı aradı.

Kakka’nı gelip tuttu İmam Ali,
“Müslüman ol” deyip bir şans daha verdi
Ali.
İman etmeyip, Müslüman olmadıktan
sonra,

Şabadı zulpıqarmen munan äri.

Biçti Zülfikar'la bu eri.

Patşası öldi, kâpirdiñ tuvı qulap,

Padişahı öldü, kâfirin sancağı düşüp,

Qinamay tez öltirdi munı biraq.

Fakat korkuları hızlıca ölmelerine oldu sebep.

Qalğandarı “Musılman bolamız” dep,

Geri kalanlar “Müslüman oluyoruz” deyip,

Arıslanıñ aldında turdı jılap.

Arslan'ın önünde durdular ağlayıp.

Arıslan qabıl kördi jılağanın,

Arslan gördü ağladıklarını,

Berdi, endi özderiniñ surağanın.

Verdi şimdi onların istediklerini.

-İmam aytıp, Musılman bolındar, - dep,

-İman edip, Müslüman olun, -deyip,

Bärin dinge kirgizip jıyadı onıñ.

Onların hepsini dine kabul etti.

Musılman boldı halıqtıñ barşaları,

Müslüman oldu halkın tamamı,

Qırılıp ölip qaldı qanşaları.

Kırılıp öldü geri kalanları.

Äli Arıslan buyırdı: - Bilep tur, - dep,

Ali Arslan buyurdu: - İdare et, - deyip,

Äbüvlmuhsin boldı onıñ patşaları.

Äbüvlmuhsin onların oldupadişahı.

Köp äsker jıyılğan malın aldı,

Çok asker yığılan mallardan aldı,

Oylasıp olja maldı bäri de aldı.

Toplanan onca malı hepsi de aldı.

Patşa men Jamnun qazınasın,

Padişahla Jamnun'un hazinesinden,

Ävelgi vağdasimen Äli de aldı.

Evvelki sözüyle Ali'de aldı.

Qaytıstı amandasıp endi äsker,

Geri döndü vedalaşıp şimdi asker,

Öz-öziniñ jerine keldi äsker.

Hepsi artık özüne döndü asker.

“Payğambardıñ didarın körmek üşin,
Biz dağı erip jüreyik” dedi äsker.

Sayfa 70

Äli ayttı: - Mağan erip jüre almassıñ,

Düldüldiñ jürisine ere almassıñ.

Meniñ onda asıǵıs jumısım bar,

Bir jönelsem qaramdı köre almassıñ.

Sizder mağan ruqsattı beriñizder,

Jumısım bar degenge seniñizder.

Jol-jaraǵın jabdıqtap saylap alıp,

Özderiñiz, jaylanıp keliñizder.

-Senemiz söziñizge nanıp, - deydi,

Bul aytqan javabıñız anıq, - deydi.

Halid bizge başşı bop birge jürsin,

Köreyik Payğambardı barıp, - deydi.

Jöneldi amandasıp İmam Äli

Bögelip toqtamaydı onan äri.

“Biz dağı Payğambarğa baramız” dep,

Halidti alıp qaldı munda bäri.

“Peygamberin didarını görmek için,
Biz daha da seninle yürüyelim” dedi asker.

Sayfa 70

Ali dedi ki : -Benimle birlikte
gelemezsiniz,

Düldül'ün yürüyüşüne yetişemezsiniz.

Benim orada acele işim var,

Bir yönelsem gölgemi göremezsiniz.

Sizler bana şimdi müsaade ediniz,

İşim var dediğime inanınız,

Yollardaki düşmanlara dikkat edip,

Sizler yavaşça geliniz.

-Sözünüze inanıp güveniyoruz, - dediler,

Bu verdiğiniz cevap açıklayıcı, - dediler.

Halit bize önder olsun birlikte gidelim,

Gidip Peygamberi görelim, - dediler.

Yöneldi vedalaşıp İmam Ali,

Bundan sonra durmaz artık onun eri,

“Biz artık peygambere gidiyoruz” deyip,

Halit'i alıkoydu askerlerin hepsi.

Şıqqalı tört jıl üyden bolğan Äli,
Tört jılday bir saparda jürgen Äli.
Munan soñ biraz künde jetip kelip,
Öziniñ şaharına kelgen Äli.

Köristi babasına Äli kelip,
Patima, Hasen, Husayın tağı kelip.
Habarın estigen soñ jıyılısıp,
Köristi şahar halqı bäri kelip.

Söyledi Äli Arıslan jürgen jönin,
Tört patşa halqı dinge kirgen jönin.
Halidtiñ keyin qalğan jayın ayttı,
Başqı qılıp baramız degen jönin.

Sayfa 71

Musılman bolğan halıqtın adamdar.
Keledi Halidpenen tamam bäri.
-Jomart toyı ötti me? – dep suradı,
Sündetke otırdı ma balaları?
-Balalar jeti jasqa jetip qaldı,
Seniñ uzap ketken soñ joliñ, - dedi.
Rasuvl ayttı: -Bola ma ğajap, - dedi,

Çıkalı dört yıl oldu evden Ali,
Dört yıldan beri seferde Ali.
Bundan sonra az bir vakitte yetip gelip,
Kendi şehrine geldi Ali.

Görüştü ecdadına Ali gelip,
Fatima, Hasan, Hüseyin dahi gelip.
Haberi işittikten sonra toplanıp,
Görüştü şehir halkının tümü gelip.

Anlattı Ali Arslan başından geçenleri,
Dört padişahın halkını dine soktuğu halleri,
Halit'in niye kaldığını anlattı,
Önder kılıp geleceğiz dediklerini.

Sayfa 71

Müslüman olan halkın insanları,
Geldi Halit ile birlikte tamamı,
-Cömert'in toyu oldu mu? –diye sordu,
Sünnetini oldu mu çocukları?
-Çocuklar yedi yaşına gelip kaldı,
Senin uzayıp giden yolunun sonrasında, -
dedi.
Resul konuştu: - Olur mu acep, - dedi

Toy toqtadı Älige qarap, - dedi.

Uş jastan jeti jasqa sündet vaqıtı,

Älidiñ keşigvi sebep, - dedi.

Munan soñ Saduvaqas toyın qıldı,

Neşe kün tamaşalı oyun qıldı.

At jeter jerdiñ halqın muqım jiyıp,

Aş-arıqtıñ bärin de toyındırdı.

Bul toyğa şahar halqı sıy apardı,

Ärqaysı layıqtap bul apardı.

Qaqqanıñ Jamnunmen qazınasın,

Äli Arıslan sıy üşin mumı apardı.

Saduvaqas toy qıldı jıyılğanğa

Är türlü sıy kez boldı buyırğanğa.

Munan soñ toy tarqadı tamam bolıp

Razı boldı halayıq sıy qılğanğa.

Artınan bir jıldan soñ äsker keldi,

Halidti başşı bol dep tastap edi.

Bulardı ertip esen-sav Halid keldi,

Äskermen Väliyadan patşa keldi.

Äskermen Äbüvlmuhsin jāne keldi,

Musılman bəri savap taba keldi.

Toyu durdurdu Ali'ye bakıp, -dedi.

Üç yaştan yedi yaşa kadar sünnetin vaktı,

Ali'nin gecikmesi sebep, - dedi.

Bundan sonra Saduvaqas düğün yaptı,

Nice gün eğlenceli oyunlar oynattı.

Atın gidebildiği yerin halkını toplayıp,

Aşıyla suyuyla tümünü de doyardı.

Bu toya şehir halkı hediye götürdü,

Hepsi de ona layık pul götürdü.

Kakka'nın Jamnun ile hazinesi,

Ali Arslan hediye için onu götürdü.

Sadvakas toy yaptı gelenlere,

Her türlü hediye verildi buyur edene.

Ondan sonra toy bitip tamam olup,

Mutlu oldu insanlar hediye sunduklarına.

Ardından bir yıl geçti ve askerler geldi,

Halit'i önder ol deyip bırakmış idi.

Onları sağ salım getiren Halit geldi,

Askerleriyle Valiya'dan padişahta geldi.

Äbüvlmuhsin de ordusuyla geldi,

Müslümanların tümü sevap almaya geldi.

Payğambarmen körisip amandasıp,
Olardı sıy-qurmetke aladı endi.

Jatıp-jatıp qaytısı kelgen äsker,
Aşıq bop Payğambardı körgen äsker.
Payğambardan bata alıp qaytıp ketti,
Haq dinge ıqılasın bergen äsker.

Jerine jäne qaytıp äsker bargan,
Mehnat, reniş körmey aman bargan.
Haziret Älidiñ bir soğısı,
Osılayşa aqırı tamamlanğan.

Şorman biltebayuğlı munı jazğan,
Basqa kisi joq eken burın jazğan,
Qıpşaqbay hikayattı estüvinşe,
Nasırdan nazım keñes qılıp jazğan.

Ayıpqa qospa meni, tındavşı,
Şormanğa aytsın ayıp qılğan kisi.
Şormannıñ aytqan sözün sätti jazğan,
Joq şıǵar nazımşınıñ buzğan jeri.

Buzılsa qata bolıp qalğan şıǵar,

Peygamber ile görüşüp selamlaştı,
Şimdi onlara hürmetle yaklaştı.

Dinlenip dinlenip tekrar gelen asker,
Äşık olup peygamberi gören asker.
Peygamberden dua alıp geriye dönüp gitti,
Hak dine ihlâsını veren asker.

Yerine yenice dönüp asker varan,
Zorluk, sıkıntı görmeden sağ salım varan.
Hazret-i Ali'nin bir savaşı,
İşte böyle tamamlanan.

Şorman Biltebayoğlu bunu yazan,
Başka kişi yokmuş öncesinde yazan,
Kıpçakbay'dan hikâyeyi işitince,
Düz yazıdan şiir şekline aktarıp yazan.

Ayıplama beni, dinleyici,
Şorman'a söylesin ayıp diyen kişi.
Şorman söylediği sözü düzgün yazan,
Yoktur şairin bozduğu yeri.

Bozursa hata olup elbet çıkar,

Nazımş1 estigenin jazğan şığar.
Estigenin aytqannan jazıp alğan,
Qıpşaqbaydıñ sözderi jalğan[şığar].

Kitaptan hikayatın Şorman körgen,
Nazımla dep qağazın mağan bergen.
Hikayatta qıssa bop jürgen söz köp,
Ayıptı jürgizesiñ odan neden.

Sayfa 73

Men jazdım Şorman aytqan tilin alıp,
Közimnen körgenim joq munı jazıp.
Meniñ jazğanımnan qata bolsa,
Qalğan jerin tüzeñiz bilip alıp.

...*Nazım nege sızasıñ dep,
Nasır sözdi nazımğa buzasıñ dep,
Üş sözdi üylestirip on şığarıp,
Neşe söz arasına tığasın dep.

Özimniñ qatamdı tüzetkenin,
Bilmegen jönimdi aytıp üyretkenin
Şariğat hükiminşe дәlel berip,
Bildirmek kerek qata kün ötkenin.

Şair işittiğini yazar,
İşittiğini söyleyenden yazıp alan,
Kıpçakbay'ın sözleri yalan [çıkabilir].

Kitaptan hikâyeyi Şorman gören,
Şiire çevir deyip kâğıdını bana veren.
Hikâye de kıssa çok, söz çok,
Eksiksiz yapacaksın onları neden?

Sayfa 73

Ben yazdım Şorman'ın isteğini alıp,
Gözümle gördüğüm yok bunu yazıp.
Benim yazdığımda hata olsa,
Kalan yerini düzeltiniz bilim alıp.

...* neden nazım çiziyorsun deyip,
Nesri nazma çevirip bozuyorsun deyip,
Üç sözü parçalayıp on çıkarıp,
Nice sözün arasına gizleyeceksin deyip.

Benim hatamı düzeltenin,
Bilmediğim tarafını anlatıp öğretenin.
Şeriat hükmünde delil verip,
Bildirmek gerek yanlış gün geçirenin.

Bar ŝıĝar jetpegen soñ bilmegenim
Bir ädet nazım jazıp üyrenenim.
Nazımnan nahi qılıp tıysa birev,
Jön bolmas tüzü jolĝa jürmegenim.

Sıylap jazĝan söz emes bir adamĝa,
Bahis qılıp jazbaymın munı adamĝa.
Obal, savap ekenin ayıra almay,
Nazım jazıp beremin suraĝanĝa.

Olar nazım sözge köp qaraydı,
Köñilin anıq berip, bek qaraydı.
... ..** sebebi bar,
Qızıĝıp qıssa oqıyıq dep qaraydı.

Vardır elbet bilgime yetmeyenim,
Bir adet şiir yazıp öğrenme isteĝim.
ŝiirden vazgeçip uzaklaşsa biri,
Doĝru olmaz bu yolda yürüme isteĝim.

Hediye edip yazdığım söz deĝil bir insana,
Bahse girip de yazmadım bunu bir insana.
Günah, sevap denilenleri ayıramadan,
şiir yazıp veririm soranlara.

Onlar şiir gibi sözlere çok bakardı,
Gönlünü açıkça anlatıp, ilgi duyardı.
.....**sebebi var,
Hoşuma giden bir kıssa okuduk deyip
görürdü.

4.5. Üşbuq Qıssa Zeñgir Jühüd

İncelediğimiz ikinci cenknâme olan “Üşbuq Qıssa Zeñgir Jühüd” adlı destanın “orijinal nüshası Muhtar Avezov Adebıyat Jane Öner (Edebıyat ve Sanat) Enstitüsü”nde bulunmakta olup daha önce hiç yayımlanmamıştır ve ilk defa Babalar Sözi’nin 10.cilinde yayımlanmıştır. Yazma ŝıĝıs Kazakistan’da yaşayan halk edebiyatı derleyicisi Savıtbekov’dan alınmıştır.” (Yıldırım, 2015: 30). 883 mısradan oluşmuş destanın oluşturulmasında genellikle dörtlüklerden faydalanılmıştır. Bu destan Zeñgir adlı Yahudî bir padişahın korkusuzca yaptığı savaşları, fethettiği şehirleri yakıp yıkması, halka eziyet etmesi ile başlar. Sonrasında Zengir’in kızı Zeynep rüyasında ilk olarak Cebrail’i görür ve Cebrail’in eline Kur’an-ı Kerim vermesi sonucu Müslüman olur. Rüyanın devamında ise Zeynep Hz. Ali’nin oĝlu Hz. Hasan’ı görür, ona âşık olur ve hem ağlayarak hem de peygamberler ile meleklerin ismini sayarak Hz. Hasan’dan yardım ister. Zeynep’in rüya neticesi Müslüman olduğunu ve Hz. Hasan’a âşık olduğunu öğrenen Zeñgir, kızı Zeynep’e türlü eziyet ve

işkenceler eder ve öfkesine yenik düşerek büyük bir ordu toplayıp Medine'ye doğru yola çıkar. Medine yakınlarında iki ordu karşılıklı saf tutarlar ve düellolar başlar. Müslüman ordusu adına sırasıyla Hz. Ömer, Musa Rıza ve Hasan kâfirlerle düelloya dururlar. Bunların arkasından ise Hz. Ali Cebrail'in Allah'tan getirdiği emir ile peygamberin duasını alarak meydana çıkar ve kâfirlere ölüm sağlar. Bunun üzerine Zeñgir, Hz. Ali'ye ‘‘Halkımla birlikte Müslüman olacağım yalnız bana mühlet ver’’ der. Ama bu sözünde durmayarak gece vakti kaçar. Bunu öğrenen Hz. Ali öfkelenerek kâfirlerle cenge durur ve kâfir halk bunun neticesinde Müslüman olur. Savaş dönüşü Medine'de Cebrail'in Allah'tan getirdiği emirle Hz. Hasan ve Zeynep evlendirilir ve destan burada sona erer.

Sayfa 333

Jaratqan Pärwardigar pana bolğan,
Sol nurdan jaratılğan din musılman.
Hazireti Murtaza, Şahimardan
Ne qılsa här isine tawbe qılğan.

Käpirde bir patşa bar zeñgir attı,
Kelbeti pendede joq saltanattı.
Ğaliy attı paluvandı körmedim dep,
Düniyenñ tört burışimen soğıs qıptı.

Rüstem Dastan olardan arman qalğan,
Zeñgirge azap qılıp heş bolmağan.
Hazireti Jäbireyil jetip kelip
Qudayñ qudiretimen berdi habar:
‘‘Sonan keyin hazireti Ğaliy şığıp,
Bu käpirdi sol alar endi’’, deydi.

Sayfa 333

Yaratan Tanrı (Perverdigar) sığınak olan,
O nurdan Müslümanlık diniyaratılan.
Hz. Mürteza, Şah-ı Merdan,
Yaptığı her iş için tövbe eden.

Kâfirde bir padişah var Zengir adlı,
Görünüşü, başka bir kimsede yok saltanattı.
Ali adlı pehlivanı görmedim deyip,
Dünyanın dört köşesinde savaştı.

Rüstem, Destan onların hayali kalan,
Zengir'e hiç eziyet edemeyen.
Hz. Cebrail yetişip gelerek,
Tanrı'nın kudretiyle verdi haber:
‘‘Ondan sonra Hz. Ali çıkıp,
Şimdi bu kâfiri o yener’’, dedi.

Toğız jüz miñ şaqırım bar kalaları,
Üş jüz kez boyları bar denesinde.
Elüv uğlınıñ qalası öz aldında,
Zeñgir hannıñ almağan jan qaldı ma?!

Künbatis, künşığıstıñ bärin kezip,
Heş jolıqpay jür eken Payğambarğa.

On eki jıl soğısıp diyu qırğan,
Neşe miñ şaharlardı oyran qılğan.
“Endi meniñ almağan janım joq”, dep,

Sol käpir ülkendikti oyına alğan.

Quday saqtap Mädine aman jürgen,

Bu käpir mıqtı eken barşa jannan.
Qisabın bul käpirdiñ Täñirim biler,
Jın, şaytan sonan qorqıp jerde kirgen.

Sayfa 334

Terse jühüd qorıqqanınan jerge kirgen,
Şaması kelmegen soñ olar da ölgen.
Barşa jan bul käpirdi jeñe almağan,

Dokuz yüz bin kilometre şehirleri,
Vücutunda üç yüz kez boyu vardı.
Elli oğlunun şehri kendisinin karşısında,
Zengir Han’ın öldürmediği kimse kaldı mı?!

Doğudan batıya her yeri dolaşıp,
Hiç rastlamadan gezdi Peygambere.

On iki yıl savaşıp devleri öldüren,
Nice binlerce şehirleri tahrip eden.
“Şimdi benim almadığım can kalmadı”,
deyip,

O kâfir hayal edilmedik şeyleri aklına
koyan.

Tanrı Medine’yi muhafaza edip esenlik
veren,

Bu kâfir kuvvetliydi tüm insanlardan.
Bu kâfirin hesabını Tanrım bilir,
Cin, şeytan ondan korkup yere giren.

Sayfa 334

Jühüd’den korkarak toplanıp yere giren,
Vakitleri gelmeden hepsi de ölen.
Bütün canlar bu kâfiri yenmeyi
başaramayan,

Bir paluvanı bar eken Maŋgaz degen.
Üş kürzini beline baylap alıp,
Künbatıs, künşıǵıstı ol da körgen.

Otız lek peri jıyıp Rüstem batır,
Kelgen buǵan, äy, jarandar.
Elüv üş kün şaharın qamap alıp,
Şaması kelmegeñ soñ olar da ölgen.

Zeñgirdiñ bir qızı bar Zeynep attı,
Kelbeti dünyede joq saltanattı.
Altın saray işinde jatqan tüni,
Pärvardigar Qudayım qüdiretimen
Sol qızǵa uyıqtap jatqan ayan berdi.

Bu qızdıñ atın surasañ, Zeynep qız
Bir balanı tüsinde endi kördi.
Qız Zeynep bir jigitke ğaşık bolıp,
Uyıqtap jatıp jigitten söz suraydı.
Hazireti Jäbireyil jetip keldi,
Zeynep qızdıñ qolına Quran berdi.

Men tüsimde kördim ğoy haqiqattı,
Quday maǵan körsetti Muhammetti.
Sol jerde uyıqtap jatqan qızǵa kelip,
On eki jerden üyretti şariǵattı.

Bir pehlivan var idi Mangaz denilen.
Üç gürzünü alıp beline baǵlayarak,
O da doğuyu batıyı gören.

Kahraman Rüstem otuz saf peri topladı,
Buna gelen vatandaşlar seslendi.
Elli üç gün şehri muhasara edip alarak,
Vakitleri gelmeden hepsi de ölen.

Zengir'in bir kızı vardı Zeynep adlı,
Görünüşü, dünyada yok saltanatı.
Altın saray içinde yatıyordugeceleri,
Perverdigar (Râşid) Tanrı'mın kudretiyle
O kıza uykusunda bir müjde verildi.

Bu kızın adını sorasın, Zeynep kız
Şimdi düşünde bir çocuǵu gördü.
Zeynep kız bir yiǵide âşık olup,
Uyumakta iken yiǵitten söz istedi.
Hz. Cebrail yetişerek geldi,
Zeynep kızın eline Kur'an verdi.

Ben rüyamda gördüm ki hakikati,
Tanrı bana gösterdi Muhammet'i.
O yerde uyumakta olan kıza gelip
On iki yerden öğretti şeriati.

-Suraymın şın könilindi qiysañ, jigit,
Bu jerde ne jümıspen jürsin, jigit?
Mädineniñ jolın sen bilermisiñ,
Qudayğa qul, musılman bolsañ, jigit.

-Babam atı-Muhammet(äkem) Ğali
Atım- Hasen, aytayın bilseñ meni.
Tüsimde körip mağan sen bolsañ ğaşıq,
-Atamın adı – Muhammet, [babam] Ali,

Sayfa 335

-Sizden bir söz keledi surağımız,
Mağan sal, äy, Hasenjan, qulağımız.
Neşe künde baradı eliñizge,
Qanday jer-dür, perizat, turağımız?

-Mekke menen Mädine- qalam,- deydi,
Nur Muhammet- järdemşi babam,- deydi.
Eki jüz elöv künde barar adam,
Köriskenşe aman bol, Zeynep,- deydi.

Zar jılap turısımenen tañ da attı,
Hasen ketip qasınan, zar turadı.
Zeynep qız taqıttan tüsip jılap jatsa,
Barşa käpir davısın esitedi.

- Sorayım gönlündeki doğruları, yiğit,
Bu yerde ne iş için geziyorsun, yiğit?
Medine'nin yolunu sen bilir misin?
Tanrı'ya kul, Müslüman olsan, yiğit.

Adım - Hasan, anlatayım dinle beni.
Düşümde görüp bana sen âşık olan âşık,
Mendağı qabıl aldım sizdi,- deydi.
Ben de kabul ettim sizi, dedi.

Sayfa 335

Sizden bir söz gelip soruyoruz,
Bana veriniz, ey, Hasancan kulağımızı.
Kaç günde gidiyorsunuz ülkenize?
Hangi yerden, peri kızı, geliyorsunuz?

Mekke ile Medine, - şehrim, - dedi,
Nur Muhammet, - yardımcı babam, - dedi.
İki yüz elli günde adam varır,
Görüşene kadar sağ ol, Zeynep, - dedi.

Tasa duyup ağlarken sabah oldu,
Hasan gidince yanından, üzüntüyle kaldı.
Zeynep kız takatten düşüp ağlayarak yatsa,
Bütün kâfirler sesini duymaya başladı.

Toqsan kün, toqsan tündey jılap jattı
Ğaliyuğlı Hasenge ğaşıq boptı.
Dām tatpay, as işpey on bir kündeı,
Arasında tört juma, eki ay ötipti.

Ğaşıq bolıp zarlandı Zeynep kız da,
İslam dinin körsetti Haq Tağala.
Ğaşıqtıqtıñ otına şıday almay,
Küni-tüni jılap nalaş qıptı.

Zeynep qızdñ jırlazanı:

Jaratqan Jappar atñ,
Meni qoyma bu kâpirde ıntızar.
... bolğan jarım,
Meni qoyma bu kâpirde ıntızar.
On segiz miñ ğalamdı Jaratqan Patşa
Qudayım,
Bir öziñe jılaymın,
Meni qoyma bu kâpirde ıntızar.
Mekke ihsan adamı, sizden de bir
medetker,

Sayfa 336

Tamam, ävliyeler jäne
Meni qoyma bu kâpirde ıntızar.

Doksan gün doksan gece ağılıyıp yattı,
Ali'nin oğlu Hasan'a âşık olmuştı.
On bir gün yemeden içmeden geçince,
Dört Cuma arasında, iki ay geçmişti.

Âşık olup üzüldü Zeynep kız da,
İslam dinini gösterdi Hak Teâlâ.
Aşkın ateşine dayanmak güç,
Gece gündüz ağlayıp derde düştü.

Zeynep kızın feryadı:

Yaradan adı Cabbar idi,
Beni bu kâfire mecbur bırakma.
..... * yarım olan,
Beni bu kâfire mecbur bırakma.
On sekiz bin âlemi yaradan Ulu Tanrı'm,
Bir tek size ağlıyorum,
Beni bu kâfire mecbur bırakma.
Mekke halkı iyiydi, sizden de bir yardımđı,

Sayfa 336

Medet evliyalar ve
Beni bu kâfire mecbur bırakma.

İyâ, İbrahim- Halel Alla,

İyâ, İsmayıl- Zabihüvl Alla,

İyâ, Dâvit- Halifa Alla,

İyâ Süleyman- Ğalat Alla,

Meni qoyma bu kâpirde ıntızar.

İyâ, Tavrattı oqıĝan Musa,

Törtinşi qat kökte turĝan Hazireti Ğaysa,

Ğaşıqtardıñ muratı,

Meni qoyma bu kâpirde ıntızar.

On segiz mıñ ĝalamĝa... bolĝan

Törtinşi qat kök üstinde

Lavh-Qalam, Ğarşı-Kürsi,

Meni qoyma bu kâpirde ıntızar.

İyâ, Hazireti Jäbireyil, Mekayıl, İsrapıl,
Äzireyil,

Qudayıñ süyip jaratqan tört muqarrab
perişte,

Sizlerden jârdem tileymin,

Meni qoyma bu kâpirde ıntızar.

İyâ Äbuvbäkir, Ğumar, Ğusman, Gali
Haydar,

Qudayıñ süygen jarı,

Toĝız jüz toqsan mıñ maşayıqtar,

Siyındım bugün öziñe,

Meni qoyma bu kâpirde ıntızar.

Köz jasın köl qılıp bulaĝanda,

Evet, İbrahim – Allah'ın Halil'i,

Evet, İsmail – Allah'ın Zebihullah'ı,

Evet, Davut – Allah'ın Halifesi,

Evet, Süleyman – Allah lafzı,

Beni bu kâfire mecbur bırakma.

Evet, Tevrat'ı okuyan Musa,

Dördüncü kat gökte duran Hz. İsa,

Âşıkların muradı,

Beni bu kâfire mecbur bırakma.

On sekiz bin âlemiolan

Dördüncü kat gök üstinde

Levh kalem, arş kürsü,

Beni bu kâfire mecbur bırakma.

Evet, Hz. Cebrail, Mikail, İsrail, Azrail,

Tanrı'nın yaratıp sevdiği dört mukaddes
melek,

Sizlerden yardım dileyim,

Beni bu kâfire mecbur bırakma.

Evet, Ebubekir, Ömer, Osman, Ali Haydar

Tanrı'nın sevdiği dostları,

Dokuz yüz doksan bin veliler,

Sıĝındım bugün sizlere,

Beni bu kâfire mecbur bırakma.

Gözyaşı göl oldu ağlayanda,

Zar jılap bir Alladan surağanda,
Küzetşi, javşı kempir keldi dağı,
Zeynepke qulaq salıp tura qaldı.

Gaşıqtıqtan Zeynep qız jılap jattı,

Javşı kempir Zeynepke köp til ayttı.

Javşı kempir sol qızdan söz surasa,

Körgeñ tüsin sol kempirge bärin ayttı.

Sayfa 337

-Uyıqtap jatıp tös kördim altın taqta,

Bu aytqan sen sözimdi atama aytpa.

Bek jaqsı, suluv jigiti tüste kördim,

Jamağat köp jurtıma tağı da aytpa.

Bar eken dünyede bir şahar Mädiñe attı,

Nur Muhammet işinde nur sıypattı.

Bek jaqsı, suluv jigiti tösimde kelip,

Sol mağan tün işinde köñil ayttı.

Men özim “Kimsiñ?” dedim oğan qarap,

Sözine bek qızıqtım javap surap.

Dünyede ol sıypattı jigiti bolmas,

Durmadañ ağılayıp Allah’a yalvaranda.

Güngörmüş kocakarı geldi dahi,

Zeynep’e kulak verip öylece kalakaldı.

Güngörmüş kocakarı Zeynep’e çok dil döktü.

Güngörmüş kocakarı o kızdıñ söz sordu,

Zeynep kızdıñ aşkıñdan ağılayıp yattı,

O ihtiyara düşünde gördüklerini hep söyledi.

Sayfa 337

Yatıp uyuyarak düşümde gördüm altın tahta,

Bu söylediğim sözümü sen babama söyleme.

Çok iyi, yakışıklı yiğidi düşte gördüm,

Şefaät et yurduma sakın ola söyleme.

Dünyada Medine adlı bir şehir vardı,

Nur Muhammet işinde nur sıfattı.

Çok iyi, yakışıklı yiğiti düşüme gelip,

Obana gecenin içinde gönlünü açtı.

Ben kendim “Kimsin?” dedim ona bakıp.

Sözleri ilgimi çekti cevap sorup.

Dünyada o yiğiti sıfatı olmaz,

Küygenimnen aytamın bulay zarlap.

-Äveli bir Qudayğa sıyın, Haq bilseñ,
“Muhammet- payğambar” dep dinge
kirseñ.

Atım- Hasen, Ğaliydiñ perzentimin,
Käpir qızı- şahzada, mağan nansañ.

Hasen ayttı bul sırdı mağan, neşe,
Bu sırdı tamam qıldım sağan, neşe.
Bu sırdı biz estiñiz siz saqtañız,
Bu jigıt túske kirdi äldeneşe.

Ol Hasen qayıp kelmes endi mağan,
Tüsimde ğaşıq boldım oğan jaman.
Bir habar sol jigitten tavıp berseñ,
Mal- mülkim berermin bärin sağan.

Osını aytıp boldı da jılap jattı,
Kempirge bastan-ayaq sırn ayttı.
Bu sözge it kempirdin jını kelip,
Tez jügirip aytuvğa hanğa ketti.

Sayfa 338

Jügirip sol it kempir hanğa bardı,

Sevdiğimden anlatıyorum işte böyle
ağlayıp.

-Evvel bir Tanrı’ya sığın, Hak bilsen,
“Muhammet – Peygamber” deyip dine
girsen.

Adım – Hasan, Ali’nin oğluyum,
Kâfir kızı – sultan, bana inansan.

Hasan dedi ki bu sırdır, sen çöz,
Ben tamam kıldım sana, sen çöz.
Bu sırrı siz işitiniz, siz saklayınız,
Bu yiğit düşüme girdi birkaç kez.

Şimdi o Hasan geri gelmez bana,
Rüyamda çok âşık oldum ona.
O yiğitten bir haber getirsen,
Tüm malımı mülkümü veririm sana.

Bunu söyleyip de ağlıyordu,
Güngörmüş kariya bütün sırrını anlattı.
Bu sözlerle güngörmüş karının aklı çıkıp,
Hızla koşup hana anlatmayagitti.

Sayfa 338

Koşan o ihtiyar hanın yanına gitti,

Qızmetşiler esikte bəri kördi:

-Ne jumısqa jügirdiñ, kempir- ay, -dep,
Ne bolsa da jumısındı aytşı,- dedi.

Üş mıñ jüzdik danaları bar aldında,
Üç bin yüzük tanesi var önünde,
Kup ülken javap bergen töre, hanğa.
Zeñgirdiñ atakeşi işinde otır,

Aldında nökeri bar söz tındağan,
Sözin tındap kempirdiñ patşa turğan.
Altın taqıt üstinde otırısıp,
Qulaq salıp kempirden söz surağan.

-Äy, taqsır, altın üyde qızıñ jatqan,
Şaqırıp alıp mağan sırım aytqan.
Otız bes kün bolıptı däm tatpaydı,
Bir hanğa ğaşıq bolıp zarlap jatqan.

Men suradım qızıñnan, mağan nansan,
Ol balanı qızım dep nağılasıñ.
Aytqan sözin qızıñnıñ ayta bersem,
Ajalıñnan burın sen tiri ölersiñ.

Dünyede bir şahar bar deydi Mâdine attı,
Muhammet işinde nur sıypattı.

Kapıda tüm hizmetçiler gördü:

-Ne işe koşuyorsun ey kocakarı, - deyip,
İşin ne olursa söyle bizde bilelim, - dedi.

Javşı kempir jügirip barğan şaqta.
Bunu düşünüp anlatacak oldu hana.
Zengir'in ataları taht odasının içinde
oturdu,
Güngörmüş kocakarı yürüyüp girdiği anda.

Başlangıcında yaveri söze kulak veren,
Padişah ihtiyarın sözünü dinleyip duran.
Altın tahtın üzerinde oturup,
Kulak verip kocakarının sözünü dinleyen.

-Ey, efendim, altın evde kızın uzanan,
Çağırarak bana sırrını söyleyen.
Otuz beş gün olmuş yemek yemeyeli,
Bir hana âşık ağlayarak yatan.

Ben kızına soruyorum, bana inanacaksın,
O çocuğa kızım deyip ne yapacaksın?
Kızının söyledikleridir söyleyeceklerim,
Ecelin gelmeden diri de olsan ölürsen sen.

Dünyada Medine adlı bir şehir var dedi,
Muhammet içinde nur sıfattı.

Ğali degen bar eken bir paluvanı,
Osı sözdı mağan sol qızıñ ayttı.

Sol Ğalidıñ balası Hasen attı,
Padişa, öz basıñnan dävlet ketti.
Otız bes kün bolıptı sol qızıña,
Men barğan soñ qasımnan äzer ketti.

Sayfa 339

Munı estip padişa ayğayladı,
Qızdıñ jatqan sarayın buzıp aldı.
Jasavıldar patşa qızın alıp keldi,
Avzı temir qaranğı üyge saldı.

Bu qızğa munşa azap ister saldı,
Öz aldına şaqırtıp javap aldı.
Bir künde hâr türlü qıp sabasa da,
Hasenge ğaşığıñın heş qoymadı.

Bu qızdı alıp keldi, darğa astı,
Hâr türlü jamandıqtı qıldı qattı.
Şıñjırmenen baylap qoyıp soqsadağı,
Sonda da ğaşığıñın heş qoymadı.

Bu qızğa munşa jaman azap qıldı,

Ali denen biri varmış hem de pehlivan,
Bu sözleri bana o kızın söyledi.

O Ali'nin oğluydu Hasan adlı,
Padişahın başından devlet gitti.
Otuz beş gün kalıyordu kızıyla,
Sonra ben yanına varıncazorla gitti.

Sayfa 339

Bunu işiten padişah bağırmaıabaşladı,
Kızının durduğı sarayı gitti başına yıktı.
Yüzbaşılar padişah kızını alıp geldi,
Kapısı demir bir karanlık eve kilitledi.

Bu kıza bunca ıstırap edip duruyordu,
Kendi önüne çağırtıp cevap istedi.
Bir günde her türlü eziyetler etse de,
Hasan'a sevgisini hiç bırakmadı.

Bu kıızı alıp geldi, direğe astı,
Her türlü kötülüğü kat kat yapmıştı.
Bir iple bağlayıp her gün durdursa dahi,
O zaman da sevgisini hiç bırakmadı.

Bu kıza bunca fenalığı eziyeti yaptı,

Qanşa azap qılsa da heş bolmadı.

Atasınıñ davısın estigen soñ,

Üş uğılı jiyılıp bări keldi.

Üş uğılı jiyılıp kelip turdı,

“Bu nemene is boldı?” dep javap surdı.

Bu javaptı esitip ağaları,

Otız üş türlü Zeynepke azap qıldı.

Otuz üş türlü azaptı oğan qılğan,

İti, kusı jiyılıp bări de oğan.

Alladan Jäbireyil payda bolıp,

Qanatın javıp bu qızdı qorğalağan.

Paluvandarı kezekpenen jerge urğan,

Bäriniñ zardabınan aman qalğan.

Bir ursa da miñ para bolar edi,

Bir Alla kudiretimen saqtap turğan.

Sayfa 340

Bu qızdı öltire almay ıza bolğan,

Adam körmes bek qattı küyge salğan,

Bu qızğa bek qattı azap salıp,

Öltire almay bu qızdı qayğılanğan.

Ne kadar eziyet etse debaşarılı olamadı.

Babasının sesini işitiktensonra,

Üç oğlu toplanarak hepsi duruyordu.

Üç oğlu toplanıp geliyordu,

“Bu nasıl iştir baba? ” deyip hesap sordu.

Bu cevabı işitinceağabeyleri,

Zeynep’e otuz üç türlü işkence etti.

Ona otuz üç türlü işkence kılan,

Köpeği, kuşu tümü de ona toplanan.

Allah’tan Cebrail yardıma gelip,

Kanadını kapatıp bu kızdı koruyan.

Pehlivanlar hamle yapsa da yerde durana,

Hepsi debaşladı sonra af sormaya.

Bir vursa da bin parça olmuş idi,

Bir Allah’ın kudretiyle saklayan.

Sayfa 340

Bu kızdı öldüremedi kötülük isteyenler,

İnsan görmez, çok katlı bir ev yapanlar.

Bu kızıçok katlı eve kapatıp,

Öldüremediklerinden böyle hınçlarını alanlar.

Ot işinde saqtadı Jappar Halıq,
Mıñ türlü azap ister qızğa salıp.
Bu qızğa heşbir hayla qıla almağan soñ,
Elinde qızdı urmağan jan qalmağan.

Endi urmağan bu qızdı jan qalmanı,
Elinde bir batırı bar edi Manap attı.
Jarlıqpenen elinen Manap keldi,
Toqsan jüz batpan kürzimenen keldi de
urdu.
Alla Tağala bu qızğa qorğan bolıp,
Bu qızdı öltire almay ıza boldı.

Tağı da bir qarañğı üyge saldı,
Zeynep qızdı kâpirler küyge saldı.
“Mâdineni tiri jan bile me?” dep,
Zeñgir sonda jer jüzine elşi saldı.

Elüv mıñ kisi jiyılıp dünyeye kezgen,
Elşiler dünyeye kezip bir jıl jürgen.
Jasavıldar dünyeye kezip jürgen şaqta,
Bir kâpir köp jasağan duşar boldı.

Bu jühüd Mâdineni izdep jürgen,

Ateş içinde sakladı Cabbar Halik,
Kıza bin türlü işkence edip.
Bu kızın hiçbir değeri kalmadı sonra,
Memlekette kıza vurmayan bir han
kalmayan.

Şimdi vurmayan bu kıza bir han kalmadı,
Ülkesinde bir kahraman var idi Manar adlı.
Bir ferman ile Manar ülkesine geldi,
Yüz doksan ağırlıkta gürzüyle geldi de
vurdu.
Allah Teâlâ bu kızı koruyup,
Kötülük isteyenler, bu kızı öldüremedi.

Daha sonra bir karanlık ev daha yaptırdı,
Zeynep kızı kâfirler buraya koydu.
“Medine’de kim yaşar bildin mi?” –
deyip,
Zengir O zaman yeryüzüne elçi gönderdi.

Elli bin kişi toplanıp dünyayı dolaşan,
Elçiler dünyayı dolaşıp bir yıl giden.
Yüzbaşılar dünyayı gezip dolaştı o
zamanda.

Bir kâfir bile dünyada nice şeyler gördü.

Bu Jühüd Medine’yi arayarak giden,

Kâfirler qayda ekenin heş bilmegen.

Mıñ atı, jüz tüyemen otın artıp,

Körük basın qızdırıp üyge saldı.

Jasavıldar osı şaldı alıp qayttı,

Atıbar qoyşısı şal atın ayttı.

Zeñgir patşa aldına alıp kelgen soñ,

Mädine men Ğalidan habar ayttı.

Sayfa 341

Zeñgir patşa javap surap tura tursın,

-Zeynep qızdıñ mänisin bilemisiñ.

Qızım Zeynep Hasenge ğaşıq boldı,

Mädine men Ğalidı bilemisiñ?

-Men jasımda Şın-maşın şahar bardım,

Köñilime ağlan buyımnıñ bärin ne aldım.

Bağdat penen Mısırdı jasım keşti,

Padışa, bu tilime endi nanğın.

Bizden burın öipti Rüstem Dastan,

Bizdin jurt äveli batırdan jaman sasqan.

Sol şaharğa, äy, padişa on bes bardım,

Padışa, bu tilime endi nansañ.

Kâfirler onun nerededeolduğunu hiç bilmeyen.

Bin at ve yüz deveyle odun yükleyip,

Kafasını kızdırıp eve koydu.

Yüzbaşılar bu ihtiyarı alıp geri geldi,

Adı meşhur bu yaşlı adını söyledi.

Sonra Zengir padişah önüne alıp geldi,

Medine ile Ali'den haber söyledi.

Sayfa 341

Zengir padişah cevap sorup duruyordu,

-Zeynep kızın özünü biliyor mu idi?

Kızım Zeynep Hasan'a âşık oldu,

Medine ile Ali'yi biliyor mu idi?

Ben gençken Çin-Maçın şehrine gittim,

Gönlüme düşen her şeyin tümünü aldım.

Bağdat ile Mısır'dagençliğim geçti,

Şimdi padişah bu sözüme inandı.

Önceleri bizden geçtiRüstem, Destan,

Evvel bizim yurdun kahramanları fena şaşan.

Ey, padişah, o şehre, on beş defa gittim,

Şimdi padişah bu sözüme inanan.

Körmegen şaharım joq Musılmanda,

Qartayıp ğapir boldım bul şahanda.

Mekke men Mädiñege sapar qıldım,

Mädiñe attı bir şahar bar degenge.

Savdamen barayın dep oyıma aldım,

Eki jüz at, tüyemenen oğan bardım.

Härbir türlü adamnıñ bärin kördim,

Jıl on eki ay savdamenen sonda turdım.

Ğalidı bir kün körip qayran qaldım,

Şaharın aralap jürüp közim saldım.

Ğajayıp ülken eken keremetti,

Paluvandığın kördim de esim tandım.

Ğalidıñ paluvandığı sonday küşti,

Padışa duşar qıldı härbir isti.

Qızıqpenen işinen şıqqım kelmey,

Sol jerde anıq üş jıl turdım,- deydi.

Sayfa 342

Munı estip Zeñgir sonda kuvandı,

Jar şaqırtıp jurtına oyın qıldı.

Görmediğim şehir kalmadı

Müslümanlarda,

Yaşlanıp garip oldum bu dünyada.

Mekke ile Medine'ye seyahat ettim,

Medine adlı bir şehir var dediklerinde.

Ticaret yaparım diye aklıma koydum,

Ona iki yüz at ile deveyle vardım.

Her türlü adamın tümünü gördüm.

Bir yıl on iki ay ticaret için orada kaldım.

Ali'yi ise bir gün görüp hayran kaldım,

Şehri tümüyle gezip aklıma aldım.

Güzelliği dillere destan büyüleyici,

Pehlivanları görüp de adını hatırladım.

Ali'nin pehlivanlığı o kadar güçlüydü,

Padişah olsa da kendi yapar her bir işi.

Şehir öyle ilginç ki içinden çıkasım gelmedi,

O yerde gerçekte üç yıl durdum, - dedi.

Sayfa 342

Zengir bunu işitip o zaman sevindi,

Dansçıları yurduna çağırıp eğlence yaptı.

“Muhammetin şaharına baramın”, dep
Qırıq künde jar saldırıp lăşker jidi.

Mıñ san lăşker ertip patşa jürdi,
Heş tiri jan şaharın bilmeydi endi.

Zeñgirhan barabanın soqtırğan soñ
Üş uğılı jiyılıp bəri keldi.

Zeñgirhan şaharına oyun qıldı,
Jurtın jiyip şaharına jiyin qıldı.
Paluvandarı beline qılış baylap,
Bəri de tekevmet pildi mindi.

Paluvanın sanap jatır öz aldında,
Keñesin kurıp jatır köz aldında.
Han soqtırdı baraban, jar şaqırttı,
“Paluvanım attansın,-dep,-bəri munda”.

Här qayda on san adam bəri jürgen,
Ataqtı batırlarğa habar bergen.
Öziniñ qolı menen uğılı qolı,
Sol jerde tav-tas köşip jer küñirengen.

“Muhammet’in şehrine gidiyorum”,
deyip,

Kırk gün ziyafet verip asker topladı.

On bin asker padişahla birlikte gitti,
Hiçbir sağ kalan ise şehri bilmiyordu
şimdi.

Zengir Han davulunu vurdurdu sonra,
Üç oğlu toplanıp tümü geldi.

Zengir Han şehrine eğlence yaptı,
Yurdun kalabalığı şehrine toplanıyordu.
Pehlivanları beline kılıç bağlayıp,
Tümü de yığınla file bindi.

Pehlivanın kendi sayıyordu önünde,
Meclisini topluyor ayırmadan yanında.
Han davulları vurdurdu, dostlarını çağırttı,
“Pehlivanlarım atlansın da gelsinler
buraya”

On binlerce adam var yanına giden,
Meşhur kahramanlara ise haber veren.
Kendisinin ve oğlunun emriyle,
O yerde dağ taş göçüp yer sarsılan.

Sonda jüz seksen miñ qolmenen Zeñgir
jürgen,

Elüv üş miñ aldında erler jürgen.

Zeñbirekşi, mıltıqşı jüz miñ adam,

Qaqpasınıñ aldına kelip turğan.

Jäne Manap bas boldı segiz mıñğa,

Onıñ da paluvanı qırırq miñ adam.

Qisabı joq kâpirler kumnan da köp,

Jıyılıp jatır äskeri bölek-bölek.

Sayfa 343

Sıbızğışı, sırnayşı jüz miñ adam,

Ülken uğılı keledi Mañgaz tamam.

Tav-tastay adamı bäre keldi,

Şülänkörü aldında qırırq lek adam.

Läşkeriniñ qisabı qummenen teñ,

Paluvandarı aldında otır eriñ.

Almağan javı joq-dür bu Zeñginiñ,

Qarsılasqan javın qılğan jermen-jeksen.

Onan soñ tağı jürdi on san adam,

O zaman Zengir yüz seksen bin askerle
giden,

Önünde elli üç bin kahramanla giden.

Topçu, silahçı yüz bin adam,

Kalesinin önüne gelip duran.

Ve Manar baş oldusekiz bine,

Onun da pehlivanı kırk bin kişi.

Hesabı yoktu, kâfirler kumdan da çok,

Toplanıyordu ordusu ayrı ayrı.

Sayfa 343

Hepsi sarhoş gibi gözü dönen yüz bin
adam,

Büyük oğlu Mangaz da geldi oldular
tamam.

Tüm adamlar dağdan taştan geldi,

Zafer tuğunun önünde duruyor kırk tek
adam.

Ordusunun hesabı kum ile denk,

Pehlivanlarsa askerlerle duruyor denk.

Almadığı yer-düşman yoktu bu Zengi'nin,

Karşılaştığı her düşman olmuş yerle-
yeksan.

Ondan sonra dahi gitti on bin adam,

Zarıǵıp batır jüredi oñ jaǵınan.

Jer qayıstırıp keledi bu da kaptap,

Buǵan da par kelmeydi eşbir adam.

Onan soñ moynına jüz mılıq salǵan,

Tört qılıştı beline baylap alǵan.

On bes qadaq moynında, jüz sadaqtı beline
baylap,

Onımenen Ferdan batır kelip qonǵan.

Toǵız mıñı toǵız batırına keldi deydi,

Elüv mıñ seksen mıñnan tayav jürdi.

Adam bilip bolmaydı bul kâpirdi,

Qisabın bir Allanıñ özi bilsin.

Bu küv şal başı boldı munşa erge,

Jalǵanda ne qımbat bar, bâri sonda.

Düniye jüzin qap-qara şandaq qılıp

Sansız adam keledi Mâdinege.

Qudireti Qudayımnıñ özi qıldı,

Köşken eldi sol jühüd oyın qıldı.

İşinde hävbet qızıq köremiz dep,

Qatını, qızdarımen Birge jürdi.

Kahraman Zarıǵıpgitti sağ tarafından.

O da yürüyünce sanki yer altından alev
çıkıp,

Dünyaya gelmedi hiçbir zaman onun gibi
adam.

Ondan sonra boynuna yüz silah alan,

Dört kılıcı beline bağlayarak alan.

On beş Kazak boyundan, yüz yayı beline
bağlayıp,

Onunla kahraman Ferdan gelen.

Dokuz bini dokuz kahramanına geldi dedi,

Elli bin ile seksen bin arası asker gitti.

Adam desen olmaz bu kâfiri,

Hesabını bir Allah'ın kendi bilsin.

Bu kurnaz ihtiyar komutan oldu bunca ere,

Yalanı ne kadar çok, her kötülük onda.

Dünyanın üstünü simsiyah toz kaplayıp,

Sayısız adam geliyordu Medine'ye.

Kudretli Tanrı'mın kendi uygun gördü,

Bu göçen eli o Jühüd oyuna düşürdü.

İçinden kader neyse o olur deyip,

Eşiyle kızlarıyla birlikte gitti.

Qılıştarın janiydi nayzağayday
 Dünyede han joq-dür Zängir handay.
 Tört kün jürdi dalada savıqpenen,
 Tayanıp kele jatır Mädinege-ay.

Qöşgör degen bir paluvan burın jürdi,
 Bu kâpirdiñ boyları kök tireydi.
 Bu batırdiñ qayratın sınayın dep,
 Sol jerde Zängir patşa jarlıq qıldı.

Sonşa toptan Qöşğöriniñ qayratı asqan,
 “Tavdı ur” dep padişa jarlıq qılğan.
 Bir tavdı malğun kâpir urğan jerde,
 Tav uşıp aspan- kökke aralasqan.

Kâpirler araq işip, oyın qılğan,
 Özderi küş sınısıp toyın qılğan.
 Mädinede Ğalidı alamin dep,
 Paluvanniñ küşin körüp ümit qılğan.

Bes ayday jürüp keledi Mädinege,

Kılıçları her biri sanki yıldırım gibi,
 Dünyada han yoktu Zengir Han gibi.
 Dört gün yürüdüler var yanlarında yıldızla
 ay,
 Kapısına dayanmaya geliyor Medine’ye
 ey.

Köşger denen bir pehlivan önce yürüdü,
 Bu kâfirin boyları göğe ulaştı.
 Bu kahraman da askerlerini sayayım deyip,
 O yerde Zengir Hanemirbuyurdu.

Köşger’inin göğsü toplanan insanlarla
 kabaran,
 “Dağı vur” deyip Han emir salan.
 Bir dağı mel’un kâfir vurduğu yerde,
 Dağ uçup mavi gökyüzüne karışan.

Kâfirler içki içmiş, eğlence yapan,
 Kendi aralarında güç gösterisine başlayan.
 Medine’de Ali’yi alacağım deyip,
 Pehlivanlarının gücünü görerek
 ümitlenen.

Beş ay kadar yürüyüp geldi Medine’ye,

Jarandar, bu dünyeye könil berme.

Barşası jeldey esip kelip qaldı,

Elşi jiberip habar saldı Mädinege.

Elşi kâpir Payğambarğa kelip jetti,

Payğambarğa kâpirler duşar boldı.

Payğambardı bilmeydi ol kâpirler,

Elşi ekenin Payğambarğa kelip ayttı.

Qaraşı kâpirlerdiñ javabına,

-Bes ayda kelip jettik biz şaharıña.

Zeñgirdiñ jer qayısqan qolı keldi,

Habar ber dep jiberdi handarıña.

Sayfa 345

Bes ayda kelip jetti jiyılğan qol,

Zeñgirdiñ jer qayısqan läşkeri mol.

Ädeyi izdep kelemın Muhammetti,

Şaharın buzıp, öltir- aytqanı sol.

Habarsız jatqan Muhammet jetim,

Habar keldi kâpirden, äy, ümbetim.

Zeñgir attı bir kâpir izdep kelgen,

Şahar buzıp, öltirer- aytqanı sol.

İnsanoğlu, bu dünyaya gönül verme.

Hepsi rüzgâr gibi eserek gelip yerleşti,

Elçi gönderip habar saldı Medine'ye.

Kâfir elçi peygambere ulaşip geldi,

Kâfirler peygambere düşmanlık duydu.

Peygamberi bilmiyordu o kâfirler,

Elçi iki cihânın peygamberine gelip
söyledi.

Bir baksana kâfirlerin söylediği sözlere,

-Beş ayda ulaşip geldik biz şehrine.

Zengir'in yeri göğsü kıskandıran eli geldi,

Habar ver diyerek gönderdi hanınıza.

Sayfa 345

Beş ayda gelip yettik toplanıp hepimiz,

Zengir'in yerleri sarsan askerleriyiz.

Gözlerim dikkatli arıyorum Muhammet'i,

Şehri yık-yak onu ise öldür işte söylediği
bu.

Habersiz yatan Muhammet yetim,

Kâfirden haber geldi ey, ümmetim.

Zengir adlı bir kâfir bizi arayıp gelen,

Şehri tahrip edip, öldürür – söylediğimi bu.

Din musulman esitip qayğı qılğan,
Sahabalar jiyılıp tamam bolğan.
Ğumar, Ğusman, Äbüvbäkir, Ğali Arıslan,
Jiyılıp munan şıqtı tört mıñ adam.

Ğali jürdi on segiz uğılı menen,
Ğanbar Biläl azanşı jarımenen.
Ğalidiñ balaları quvanıp jür,
Köp oyun qılargız dep munımenen.
Bağdat tavdıñ basına bular bardı,
Şuvıldap ar jağınan kâpir keldi.

Lâşkermenen Payğambar kelip turıp,
Jiyılğan köp kâpirdi közi kördi.
Payğambardı kâpirler köreyin dep,
Payğambardıñ qasına kelip turdı.

Tamaşa qıp kâpirler kelip turdı,
Zeñgir patşa sol jerde atqa mindi.
Özin-özi köterip Zeñgir kâpir,
Payğambarğa bulay dep aytıp saldı.

-Muhammet, kelgen kisiñ bări osı ma,
Ne qılargıñ kelgenmenen munşa qolğa?

Bütün Müslümanlar bunu duyup
kaygılanan,

Olmuşlar tamam tüm sahabeler toplanan.
Ömer, Osman, Ebubekir, Ali Arslan,
Toplanıp bunlardan çıktı dört bin adam.

Ali yürüdü on sekiz oğılu ile,
Müezzin Bilal Habeşi'nin söylediği ezanla.
Ali'nin çocukları sevinip durur,
Çok oyunlar oynarız demişler onlarla.
Bağdat'ta dağının başına bunlar vardı,
Uğuldayan bir sesle her yandan kâfir geldi.

Ordusu ile peygamber gelip durur,
Toplanan kalabalık kâfiri gözüyle gördü.
Peygamberimizi kâfirler görelim deyip,
Peygamberin karşısına gelip duruyordu.

Gösterişli bir şekilde kâfirler gelip durdu,
Zengir padişah o yerde ata bindi.
Atını mahmuzlayarak kâfir Zengir,
Peygambere şöyle deyip söz söyledi.

-Muhammet, getirdiğin asker sadece bunlar
mı,
Ne yapacaksın bu kadar askerle?

Qarap turıp bul jerde tek ölgenşe,
Bäriñ kirseñ bolmayma bizdin qolğa.

Sayfa 346

-Äy, käpir, bizge Quday därmen berer,
Payğambar munday sözdi bek jek körer.

Käpirlikpenen aytasıñ, ey, zäntalak,
Qaza jetse Alladan pendesi öler.

Ğumar, şıqtı maydanğa, kürzi qolda,
Öltirgen köp kápirdi talay jolda.
Tört batpan kürzini qolına alıp,
Ayğaylap barıp turdı maydan jerge.

Şıqqanın paluvannıñ käpir kördi,
“Bireyiñ bar” dep Zeñgirhan jarlıq qıldı.

Qızıl kiyim, qızıl at minin alıp,
Bir käpir ayğay salıp kelip turdı.

Ğumar batır kürzimen başka urdı,
Urşu dep osı käpir qarap turdı.
Käpirdi kürzimenen urısıp jürüp,
On bes pil, on bir atı urısta öldi.

Bakıp dururum bu yerde onlara ölmeden
önce,

Hepiniz itaat etseniz olmuyor mu bana.

Sayfa 346

-Ey, kâfir, bize Tanrı güç verir,
Peygamber bunun gibi sözü çok fazla
görür.

Ey, alçaklık ve kötü niyetle söyleyen,
Ecel gelse Allah'tan kendisi ölür.

Ömer, meydana çıktı, gürzü elinde,
Öldürmeye başladı kâfiri meydan yolunda.
Dört batman ağırlığına gürzünü eline alıp,
Bağırmaya başladı er meydanında.

Bu çıkan pehlivanı kâfirler gördü,
“Birisi varsın” deyip Zengir Han emir
verdi.

Kızıl giyimli, kızıl ata binerek gelip,
Bir kâfir bağırarak gelip durdu.

Kahraman Ömer gürzüyle başa vurdu,
Vursana diyerek o kâfir ona bakıyordu.
Kâfir gürzüyle vurmaya kalkıp,
Beş bin fil, bin at savaşta öldü.

Toğız kün, toğız tündey urıs qıldı,
Bir-birine ekevi kâr qılmadı.

Tört jardiñ bir qolınıñ bir jağında,
Zar iylep jetti Ğumar Payğambarğa.
-Ğumar batır, toqta endi, barma,- deydi,
Tağı biriñ şıq küreske bul maydanğa.

Payğambar salavat oqıp duğa qıldı,
Mälikajdar maydanğa jetip bardı.
Mälikajdar maydanğa qarap tursa,
Älgi kâpir Mälikajdardı kelip urdı.

Mälikajdardiñ basınan ottar şıqtı,
Astındağı attarın urıp jıqtı.
On eki at öltirip Mälikajdar,
Sol maydanğa jaramay qaytıp şıqtı.

Sayfa 347

Jetip kelip Payğambarğa zar iylegen,
Kürzimenen urğanda titiregen.
-Äy, ata, qısıldım men maydan jerde,
Duğa qıl, qısıldım ğoy, taqsır,- degen.

Musa Rıza maydanğa jetip barğan,

Dokuz gün dokuz gece savaş sürdü,
İkisi birbiriyle yenişemedi.

Dört dostun bir kolunun bir yanında,
Hızlıca yetip geldi Ömer peygambere.
Kahraman Ömer, şimdi dur, gitme, - dedi,
Ve biriyle çık güreşe bu meydana.

Peygamber salâvat okuyup dua etti,
Melekler meydana yetişip geldi.
Melekler meydana bakıp dursa,
Öndeki kâfirler meleklerle gelip vurdu.

Meleklerin başından ateşler çıktı,
Altlarına atlarını alıp çıktı.
On iki at öldürüp melekler,
O meydana kim varsa öldürüp çıktı.

Sayfa 347

Yetip gelip peygambere müjde veren,
Gürzüyle vurduğunda yeri titreten.
-Ey, baba, sıkıştım meydan yerde,
Dua et, sıkıştım, efendim, diyen.

Musa Rıza meydana ulaşarak gelen,

-Käpirge men barayın, taqsır,- degen.
Iqlasıñmenen bata ber, taqsır,- deydi,
Payğambar qolın jayıp bata berdi.

Musa Rıza maydanğa jöneledi,
-Jıldamıraq jüre ber endi,- deydi.
Äy, adamzat, ölimiñe joq bolsañ,
Meni birlän maydanğa kirgil,- deydi.

Ülken maydan sol jerde urıs qıldı,
Etinen qarıs bolıp tügi şıqtı.
Aybattanıp sol jerde kürzi urdı,
Bir-birine qaruv qıp qarısı turdı.

Bek qattı aybattanıp ayğay saldı,
Qaharlanıp sol jerde qarısı turdı.
Qulağınan tutıp alıp urıp
Musa sonda käpirdiñ basın aldı.

Körgeñ käpir Musadan zäresi uştı,
Bu Musanıñ qayratı boldı küşti.
Otız üş miñ sahaba duğa qılıp,
Barşaları bul iske şattanıstı.

Zeñgirhan bularına namıs qıldı,
“Tağı bireyiñ şığıñ” dep jarlıq qıldı.

-Kâfire gideyim, efendim, diyen.
İyi niyetle temenni etti, efendim, dedi,
Peygamber ellerini kaldırıp dua etti.

Musa Rıza meydana doğru yöneldi,
- Hızlıca yürü şimdi, - dedi.
Ey, insanoğlu, ölümüne savaşmak istesen,
Benimle meydana girsin, - dedi.

O büyük meydan yerde savaş başladı,
Kesilen etlerden hep irinler çıktı.
Ay battıktan sonra yere gürzü vurdu,
Birbirine karşı silah çıkarıyorlardı.

Ay batında çok güçlü vurmaya başladı,
Öfkelenip o yerde (düşmana) karşı durdu.
Kimini kulağından tutup vurup,
Musa o zaman kâfirin başını aldı.

Kâfir görüp Musa’dan korkup gitti,
Bu Musa’nın gücü kuvveti oldu.
Otuz üç bin sahabe dua etti,
Hepsi bu işle çok övündü.

Zengir Han bunlara şeref kıldı,
“Daha da biriniz çıkınız” deyip emir kıldı.

Üş kürzini ustap bir qolına
Öziniñ ülken ulı Mañgaz şıqtı.

Sayfa 348

Nayza ustap, qamşılanıp pildi minip,
Maydanniñ ortasına kelip turdı.
-Atım- Mañgaz bilingen jer jüzine,
Köremisiñ qızığımdı meniñ,-deydi.

-Äy, käpir, tanıdım ğoy seni,-deydi,
Sen de anıq bildiñ ğoy meni,- deydi.
Mañgaz bolsañ, mendağı Musa Rıza,
Kele ğoy dämeñ bolsa bermen,- deydi.

Ekevi üş-tört kündey urıs qıldı,
Qalqan, savıt – barşası para boldı.
Tüse qalıp küresti sol arada,
Savıttarı ekeviñ para boldı.

Armansız bop küresti köñil basıp,
Sol käpirden Musanıñ qayratı asıp.
Ekevi üş-tört kündey urısqanda,
Käpir ayttı:- Uyqım kelip, qarnım aştı.

Uyqını körmegen soñ qanım qaştı,

Üç gürzünü tutup bir eliyle,
Büyük oğlu Mangaz kendisi çıktı.

Sayfa 348

Mızrak tutup, file bindi kamçılıyıp,
Meydanın ortasına gelip durdu.
-Adım - Mangaz bilinir yeryüzünde,
Görür müsün kim olduğumu benim? - dedi.

Ey, kâfir, tanıdım ki seni, - dedi,
Sen de açıkça biliyorsun ya beni, - dedi.
Mangaz olsan, ben dahi Musa Rıza,
Geliver bir aman verme sakın, - dedi.

İkisi üç-dört gün gibi savaştı,
Kalkan, zırh – hepsi paramparça oldu.
Geceye kalıp da savaştılar artık o arada,
İkisinin zırhları paramparça oldu.

Umutsuzca süren bu savaş hâlâ devam
edip,
O kâfirden Musa'nın fazlaca öfkesi artıp.
İkisi üç-dört gün daha vuruşmuştu,
Kâfir söyledi: -Uykum geldi, karnım açtıktı.

Uykuyu boşversem de karnım kazındı,

Käpirden er Musanıñ qayratı astı.

-Asımdı işip keleyin, er Musa,- dep,

Sol käpir öz qolına qadam bastı.

-Ğapıldıqpen öldim dep qılma arman,-
deydi,

Tañ atqanşa tağam jep qorek qıl da,- deydi.

Erteñ turıp tağı kel öziñ, käpir,

Osı aytqan vağdandı qılma jalğan,- deydi.

Jügirip atasına jetip kelip,

Körgeñ isin barşasın bayan qıldı.

Batır Musa maydanda qarap tursa,

Mañgaz barıp atasına zar jılaydı.

Sayfa 349

-Jüz qara nan, jüz qoydıñ etin jedim,-
deydi,

Oğan toymay qorek qılıp keldim,- deydi.

-Ey, batır, ruqsat alıp keldim,- deydi,

On bes ogiz jep, toğız şekek suvdı iştim,-
deydi.

Kâfirden Kahraman Musa'nın kuvveti
çoktu.

-Aşımı yiyip geleyim, kahraman Musa, -
deyip,

O kâfir kendi ordusuna adım attı.

- Gafillikle öldüm deyip düşünme, - dedi,

Şafağa kadar yemek yiyip de ot iç, - dedi.

Erken kalkıp kendin yarın geledur kâfir,

Bu söylediklerinde yalan söz olmasın, -
dedi.

Giderek babasına ulaşip geldi,

Gördüğü işlerin tümünü anlatıyordu.

Meydanda kahraman Musa bakıp dursa,

Mangaz babasına gidip kaygıyla ağlıyordu.

Sayfa 349

Yüz somun ekmek, yüz koyun eti yedim, -
dedi,

Bunla da doymayıp ot içip geldim, - dedi.

-Ey, kahraman izin alıp geldim, - dedi,

On beş öküz yeyim, dokuz kova su içtim -
dedi.

Eki, kündeý sol jerde maydan qıldı,
Batır Musa kápirdi alıp urdı.
Sol arada kápirdi alıp urıp,
Janı tura jahannamğa barıp kirdi.

Batır Musa qılışimenen basın aldı,
Qanjarın sol arada qasına aldı.
Jäne birin şığar dep buyıradı,
Musa şarşap qolına qayıtıp bardı.

Sol Musanıñ inisi Ahmet bardı,
Qışqırıp sol arada ayğay saldı.
Mäsih degen bir paluvan jetip keldi,
Ahmetti köterip alıp ol laqtırdı.

Ahmet barıp jiyılğan qolğa tüsti,
Bu kápirdiñ özi de sonday küşti.
Ahmet barıp bulayşa kelgennen soñ,
Maydanğa ruqsat alıp Ğumar şıqtı.

Ğumardı atımenen ol laqtırdı,
Bul kápirdige Payğambar qarap turdı.
Payğambardan bata alıp Haziret Ğumar,
Sol maydanğa tağı da barıp turdı.

Ekevi at üstinen Quşaqtastı,

İki gün gibi o yerde vuruştı,
Kahraman Musa kâfiri alıp vurdu.
O arada kâfiri alıp vurarak,
Ruhu cehenneme varıp gidiyordu.

Kahraman Musa kılıcıyla başını aldı,
O arada hançerini yerine koydu.
Ve birisini çıkar deyip buyurdu,
Musa yorulup ordusuna gitti.

O Musa'nın küçük kardeşi Ahmet gitti,
Ayaklanıp o arada bağırmağa başladı.
Mesih denen bir pehlivan ulaşım geldi,
Ahmet'i kaldırıp işte o fırlattı.

Ahmet gidip toplaşan ordu üzerine düştü,
Bu kâfirin kendi de onun kadar güçlüdü.
Ahmet varıp geri geldikten sonra,
Meydana izin alıp Ömer çıktı.

Ömer'e atıyla o ok fırlattı,
Bu kâfire Peygamber dikkatli bakıp durdu.
Peygamberden dua alan Hz. Ömer,
O meydana daha dainançla durdu.

İkisi at üzerinde vuruştı,

Sol kâfir aşuvlanıp suvday tastı.
Köterip Ğumar erdi tasqa urdı,
Sol jerde Haziret Ğumar jaman sastı.

Sayfa 350

“Tağı ölmediñ, Ğumar” dep laqtırdı,
Iza bolıp ol Ğumar qarap turdı.
Şaması bul kâpirge kelmegen soñ,
Siyınıp Payğambarğa jılap turdı.

Solardıñ ızasına şıday almay Hasen keldi,
Ekevi ülken nävbet urıs qıldı.
Toğız kün, toğız tündey urıs qıldı,
Kün tutılıp, aspan-kök tozañ boldı.

Hasen turıp kâpirdiñ basın aldı,
Janı tura jahannamğa barıp kirdi.
“Jüz paluvan, şığıñ” dep Zeñgir buyırq
qıldı,
Jüz paluvan ajdahaday jetip keldi.

Aydarhan, Hanafiya atqa mindi şattanısp,
Keldi de Payğambarğa qol kuvsırdı.

O kâfir öfkelenip sel gibi taştı.
Kaldırıp Ömer’e taşı vurdu,
O yerde Hz. Ömer fena sarsıldı.

Sayfa 350

“Henüz ölmedin Ömer” deyip saldırdı,
Acısıyla Ömer ona doğru bakıyordu.
Gücünün bu kâfire yetmeyeceğini
anlattıktan sonra,
Münacat edip Peygambere ağlıyordu.

Onların acılarına dayanamayan Hasan
geldi,
İki tane büyük savaş görmüştü.
Dokuz gün dokuz gece kadar savaş yaptı,
Güneş tutulup, mavi gökyüzü toz oldu.

Hasan durup kâfirin başını aldı,
Ruhu cehenneme varıp gidiyordu.
“Yüz pehlivan gitsin”deyip Zengir emir
verdi,
Yüz pehlivan hızlıca ulaşıp geldi.

Aydar Han, Hanefiye ata bindi çok sevinip,
Geldi de peygambere el kavuşturdu.

Ekevi kâpirlere baramız dep,
Bata ala Payğambarğa bardı deydi.

Payğambar qolın jayıp bata berdi,
Bata alıp babasınan jöneldi endi.
Aydarhan, Hanafiya eki paluvan
Keldi de ülken nävbet urıs qıldı.

Kâpir menen musılman birdey kördi,
Ekevi kâpirlermen soğıs qıldı.
Tavısıp kâpirlerdiñ bärin qırıp,
Ekevine bolmay biri qaldı deydi.

Üş boyları bar denesinde,
Bulardı tipti almaydı esterine.
Dünyedegi adamdı teñgermeydi,
Ülkendik bar sol kâpirdin denesinde.

Sayfa 351

Tulğasına musılman qayran qaldı,
Er Hasen sol arada tura qaldı.
Aydarhan, Hanafiya jeñbegen soñ,
Bir Qudaydan Hasenge pärmen boldı.

Hazireti Jäbireyil keldi jetip,

İkisi kâfirlere gideriz deyip,
Dua almaya Peygambere gideli dedi.

Peygamber elini açarak dua etti,
Şimdi dua alıp atasına yöneldi.
Aydar Han, Hanefiye iki pehlivan,
Geldiler de büyük savaşı meydana geldi.

Kâfir ile Müslüman birlikte görüldü,
İkisi kâfirlerle savaşı kıldı.
Kâfirlerin tümünü öldürüp kırarak,
İkimizle olmaz birimiz kalsın dedi.

Üç boyları vardı yanlarında,
Bunları hiç almadı hatırına.
Dünyadaki halklara benzemiyorlardı,
Büyüklik o kâfirlerin vardıüzlerinde.

Sayfa 351

Tulğasına Müslüman hayrankaldı,
Kahraman Hasan o arada duruyordu.
Sonra Aydar Han, Hanefiye kazanamadı,
Bir Tanrı'dan Hasan'a emir oldu.

Hız. Cebrail ulaşır gelerek,

Qudayıñ kudiretimen habar berdi.
Payğambarğa Jäbireyil keldidağı,
-Käpirge Hasen batır barsın,- deydi.

Hasen batır käpirge barsın,- deydi,
Siyınıp bir Allağa tursın,- deydi.
Bir Quday Haq Tağala qıldı buyırq,
Barşası qızığına qarap tursın,- deydi.

Batır Hasen sol jerde atqa mindi,
Keldide Payğambarğa ol qol köterdi.
-Jolındı aşıp, baq bersin bir Täñirim,- dep,
Mübärek qolın jayıp bata berdi.

Aydarhan, Hanafiya jüzdi qırdı,
Bul iske qayran qalıp käpir turdı.
Batır Hasen sol jerde urıs qılıp,
Ekevi bes-altı kün jüris qıldı.

Quday-a, saqtağaysıñ bul bäleden,
Köterip şoqparmenen käpir urdı.
Alladan Jäbireyilge pärmän bolıp,
Hasendi qanat javıp qorğan turdı.

Şoqpar tiyip jer jüzi küñirendi,

Tanrı'nın kudretiyle habar verdi.
Peygambere de Cebrail geldi,
-Kâfire Hasan kahraman gitsin, - dedi.

Kahraman Hasan kâfire gitsin, - dedi,
Bir Allah'a münacat edip dursun, - dedi.
Bir Tanrı Hak Teâlâ verdi buyruk,
Hepsinin yüzlerine bakıp dursun, - dedi.

Kahraman Hasan o yerde ata bindi,
O peygambere geldi de el kaldırdı.
-Yolunu aşıp, şans versin bir Tanrı'm, -
deyip,
Mübarek elini açıp dua etti.

Aydar Han, Hanefiye yüzlerce öldürdü,
Bu işe hayrın kalan kâfir bakıp durdu.
Kahraman Hasan o yerde savaş kılıp,
İkisi beş-altı gün savaş verdi.

Tanrı'm bu beladan muhafaza etti,
Kâfir kaldırıp topuzla vurdu.
Allah'tan Cebrail'e ferman gelip,
Hasan'ı kanat yayıp koruyordu.

Yeryüzü topuz değince feryat etti,

Ot pen jayın halayıq qayran qaldı.

Käpirdiñ urğanımen esten tanıp,

Qolın siypap qaradı eki jağın deydi.

Sayfa 352

Käpir jühüd şoqparmen sonda saldı,

Jıyılğan jurt bul iske qayran kaldı.

Käpir jühüd salğanı sonşa boldı,

Hasen batır sol jerde esten tandı.

Bir vaqıtta esin jıyıp atqa mindi,

Payğambar sol arada qol köterdi.

Ğalidan zulpıqarın surap alıp,

Batır Hasen maydanğa qayıp keldi.

-Ey, käpir, kezek bergil bizge endi,

Körsetem teperişti sizge endi.

Er Hasen zulpıqarmen salğan şaqta,

Ortasıman käpirdi eki böldi.

Aqırıp “Ne qıldıñ?” dep käpir turdı,

Iza bolıp käpir it qaruv qıldı.

Ateş ile yayılınca halk hayrankaldı.

Kâfirin vuruşuyla kendisine gelen
anlayarak,

Kolunu sıyırıp baktı ki iki tarafına da
değmiş dedi.

Sayfa 352

O an kâfir Jühüd gürzüyle koydu,

Toplanan halk bu işe hayran kaldı.

Kâfir Jühüd’ün yaptıkları tamam oldu,

Kahraman Hasan o yerde tanıyıp bildi.

Bir vakitte doğruca yönelip ata bindi,

Peygamber o arada el kaldırdı.

Ali’den Zülfikar’ı isteyip alarak,

Kahraman Hasan meydana geri dönerek
geldi.

-Ey, kâfir, bize sıra geldi şimdi,

Göstereceğim savaşmayı size şimdi.

Kahraman Hasan Zülfikar ile vurduo
zaman.

Ortasından kâfiri ikiye böldü.

İrkilip “Ne yaptın?” deyip kâfir durdu,

Korkarak kâfir it gibi kaldı.

Qolina şoqpar alıp umtılğanda,
Eki jaqqa sol kâpir qulap qaldı.

Eki jaqqa quladı tavday endi,
Din musulman kuvandı buğan endi.

Hasen barıp kâpiri öltirgende,
Payğambar bir Qudayğa şükir qıldı.

Hasen bölip kâpiri tavday qıldı,
Munı körıp musulman kuvandı endi.
Hasenniñ qayratına bek şattanıp,
Otız üş miñ sahaba duğa qıldı.

Zeñgirhan aşuvlanıp buyırıq qıldı,
Bir paluvanın şığardı onan mıqtı.
Kâpirlermenen bul urıs oyun qıldı,
Kâpirler räsım birlän toyın qıldı.

Sayfa 353

Özi kâpir bolsa da küşi qattı,
Jamağattar, bul sözge qulaq salıñ endi.
Kâpirler “Jekpe-jek” dep aqırıp tur,
-Şahzada, kezektesip biriñ bar,- dep,
Bu soğısqa kezekpen tüselik,- dep,
Kâpirlerdi ketedi basıp öktep.

Eline kopuz alıp ileri atıldı,
O kâfir iki tarafa yıkılıp kaldı.

İki tarafına düştü dağın şimdi.
Müslüman dininde olanlar sevindi buna
şimdi.

Hasan gidip kâfiri öldürdüğünde,
Peygamber bir Tanrı'ya şükür kıldı.

Hasan bölüp kâfiri dağdan attı,
Bunu gören Müslüman övündü şimdi.
Hasan'ın gücüne övünüp,
Otuz üç bin sahabe dua etti.

Zengir Han öfkelenip emir kıldı,
Eskilerden güçlü bir pehlivan daha çıkardı.
Kâfirler ilebu savaşa oyun yaptı,
Kâfirler sevinçten şölenler yaptı.

Sayfa 353

Kendi kâfir olsa da gücü çoktu,
Şimdi bu söze toplananlar kulak verdi.
Kâfirler “Düelloya” diyerek bağırıyordu,
-Şehzade, sıralayla bir bir varalım, - deyip,
Bu savaşa sırayla girelim, deyip,
Kâfirlerin başını öldürmek amaç olup.

Umtıldı qamşı basıp Hanafiya,
“Mağan ruqsat beriniz, babam, sirä”.
Äsirese umtıldı Hasen batır,
“Bir tilekti bere kör, babam, bizge”.
“Qızığın balasına beredi” dep,
Birevi ökpeledi tağı jäne.

Bir-birinen keyin qalıp jüre almaydı,
Ölemiz dep oyna, sirä, almaydı.
Pärvardigar Qudayğa siymadı,
Qaysıları bararın bile almaydı.

Qudayğa minäjat qıp tiledi endi,
Qaysıları bararın bile almaydı.
Payğambar minäjat qıp tilegen soñ,
Hazireti Jäbireyil jetip keldi.

Päruvannıñ köp ğalamnan küşi qalın,
Üstine Arıslannıñ qalqan jabıñ.
Qudiretimen Qudayım qıldı jarlık:
“Bu käpirge Murtazanıñ özi barsın.

Hazireti Murtaza atqa mindi endi,
Payğambarğa keldi de qol köterdi.
Alladan anıq habar estigen soñ,

Kırbaç bastırıp ilerledi Hanefiye,
“Bana izin veriniz, babam, müsaade”.
Yorgunluktan tükenmiş Hasan kahraman,
“Bir dileğini söyle, babam bize.”.
“Saadeti çocuğunla bulasın.” deyip,
Biri daha düştü diğeriyle.

Birbirlerinden arkada kalıp savaşamadı,
Ölürüz diye akıllarına hiç koymadı.
Yol gösteren Tanrı’ya sığındı,
Hangimiz gideriz diye düşünmedi.

Şimdi Tanrı’ya dua edip dilek diledi,
Hangimiz gideriz diye düşünmedi.
Peygamber dua edip münacat ettikten
sonra,
Hz. Cebrail ulaşyp geldi.

Pehlivanın türlü silahlarla donatın,
Üstüne arslan derisinden bir kalkan verin.
Kudretiyle Tanrı’m emir kıldı:
“Bu kâfire Murteza’nın kendisi gitsin”.

Hz. Murteza ata bindi şimdi,
Peygamber’e geldi de el kaldırdı.
Allah’tan gelen haberi duyduktan sonra,

“İqılasıñmen bata ber mağan”, - deydi.

Sayfa 354

Payğambardan bata alıp qadam basqan,

Ğalidı körgen kâpir jaman sasqan.

Alladan anıq habar estigen soñ

Şer Ğalidıñ quvanıp köñili tasqan.

-Qulağıñnan ustap alıp jerge urayın,

Süvegindi kül qılıp uşırayın.

Aqırdı kele jatıp Ğali Arıslan,

Kâpir körüp qorıqtı munıñ jayın.

-Äy, kâpir, tanımısıñ, men Ğalimın,

Arıslanı Allanıñ duğayımın.

Äy, kâpir, biriñ tügil, băriñ şıqşı,

Bärindi bir şapqanda jay qılayın.

Aqırıp Pärvan keldi, kürzi qolda,

Lebizinen tav-tas titireydi aqırğanda.

Zulpıqarın suvırıp qarsı turdı,

Ot pen jayın şığardı urkısqanda.

Şoqparmenen urıstı sol arada,

Här türlü qaruv qıldı bir-birine.

“Bana iyi niyetle dua et”, - dedi.

Sayfa 354

Peygamberden dua alıp yola çıkan,

Ali’yi gören kâfir fena şaşıran.

Allah’tangelen buyruğu duyduktan sonra,

Ali’nin hüzünlenen gönlü sevinçle dolan.

-Kulağından tutup gelip yere vurayım,

Ne kadar karşıma kul çıkarsa vurup
uçurayım.

Ağırca gelip duran Ali Arslan,

Kâfir görüp bunu korktu baştan.

-Ey, kâfir, biliyor musun, ben Ali’yim,

Allah’ın Arslanı, duacısıyım.

Ey, kâfir, biriniz değil, gelin tümünüz,

Hepinizi bir seferde yere sereyim.

Yavaşça Pervan geldi, güzü elinde,

Yürüyüşünden dağ-taş titredi yeryüzünde.

Zülfikar’ını çekip karşısına durdu,

Ateş ile su bir şaştı kaldı bu savaşa.

Topuzla vuruştı o arada,

Her türlü hamleyi yaptılar birbirlerine.

Kürzileri bölünip aspanğa uştı,
Bul urısta ötipti segiz juma.

Qaruvları bölünip uştı aspanğa,
Här türlü qaruv qıldı bir-birine.
Osı Ğali qaytedi dep qızıq qılıp,
Tüse qalıp küresedi sol arada.

Qiyamet qozğalğanday urıs boldı,
Jer ortası maydanğa durıs boldı.

Uşar qus, jin, diyular bəri şuvlap,
“Ğaliğa kuvat ber” dep nalaş qıldı.

Sayfa 355

Kustar sonda aspanğa uşıp ketken,
Tilek tilep aspannan qayıp kelgen.
Barşasınıñ şuvlağan sebebi sol,
Barşasına Zeñgirdiñ tizesi ötken.

Barşa jandar Alladan tilek qılğan,
Neşe türlü urısıp jür kâpir hayvan.
Sondadağı kâpirdi jığa almay jür,
Kâpir Jühüd Ğalidıñ könilin basqan.

Gürzler bölünip parçaları havada uçtu,
Bu vuruşmalarla geçip gitti sekiz Cuma.

Mızrakları bölünip uçtu göklerde,
Her türlü hamleyi yaptılar birbirlerine.
Bu Ali nice yiğit savaşçı ki,
Düşe kalka savaştı bu arada.

Kıyamet koparcasına bir savaş oldu,
Yerin ortası meydanda her şey dosdoğru
oldu.

Uçan kuş, cin, tümü haykırarak,
“Ali’ye kuvvet ver” deyip namaz kıldı.

Sayfa 355

Kuşlar sonunda gökte uçup giden,
Dilek dileyip gökten uçup geri gelen.
Hepsinin yakarmasının sebebi şuydu,
Zengir’in hepsine kötülüğü var zamanında.

Bütün canlar Allah’tan dilek isteyen,
Nice türlü savaşlarla yürür kâfir hayvan.
Üstüne bastıkları dağ bile kâfirleri istemez,
Kâfir Jühüd Ali’den sonunda korkan.

Hazireti Ğali sozılıp köpke barĝan,
Neşe türli haylamen urıs salĝan.
Sondadaĝı kâpirdi jıĝa almaydı,
Sol vaqıtta Hanafiya jetip kelgen.

Hanafiya bularĝa jetip barĝan,
Babasınıñ qasına kelip turĝan.
Ğali Arıslan kâpirdi jıĝa almasa,
Zeñgirden kelip turĝan altın sayman.

-Jan baba, qılmayıñ ba hayla buĝan,
Zengirden kelip buĝan[altın] sayman.

Siz şarşasañız, qoya ber bu kâpirdi,

Tamaşa ĝıp karañız endi maĝan.

Jetip keldi Hanafiya sonda terlep,
-Qızıĝımdı, jan baba, öziñ kör,-dep.

Heşbir hayla qılmadıñ bu kâpirge,
Qolındaĝı qaruvıñ maĝan ber,-dep.

Bu sözine aşuvlandı Haziret Ğali,
Qalqan, savıt hämması boldı para.
Denesinen qarıs bolıp tügi şıĝıp,

Hız. Ali türlü eziyetlere gark olan,
Kaç türlü hileyle savaşıp duran.
Bu yüzden kâfiri yıkmayı başaramadı,
O vakit Hanefiye ulaşıp gelen.

Hanefiye bunlara yetince artan,
Atasının yanına gelip duran.
Ali Arslan kâfiri yenmeyi başaramasa,
Zengir'den bundan başka güçlü askeri kalmayan.

-Buna büyükbaba sen yapmadın mı?
Zengir'den bundan başka güçlü askeri kalmadı.

Siz yoruldunuz bırakın gitsin olmazsa kâfiri,

Dikkatle bakınız şimdi bana.

Ulaşıp geldi Hanefiye, o zaman terleyerek,
-Yaptıklarımı, büyükbaba, kendin gör, - diyerek.

Öldürmeyi başaramadın bu kâfire,
Elindeki mızrağı bana ver, - diyerek.

Bu sözüne öfkelendi Hz. Ali,
Kalkan, zırh hepsi oldu paramparça.
Sinirden vücudunun rengi deĝişen,

Barlıq küşin qolına jiyıp aldı.

Şer Arıslan sol jerde qaharlanıp,

Bek qattı aşuvlanıp laqtırdı.

Sayfa 356

Pärvan batır aspaŋğa kustay uştı,

Bu kâpirdiñ özi de sonday küşti.

Qaharlanıp atqanı sonşa boldı,

İşine Musılmanniñ barıp tüsti.

Tüskende Pärvan batır qaldı talıp,

Qaharlanıp er Ğali ayğay salıp.

Körgeñiñnen körmegeniñ köp eken,- dep,

Pärvandı bes jüz jigit aldı baylap.

Pärvanniñ inisiniñ atı – Ğarap,

Davıstadı er Ğali buğan qarap:

-Düniyede mıñ bir janiñ bolsadağı,

Mağan sen par kelmessiñ, batır Ğapar.

Bu sözge Hasen batır aşuvlandı,

Bardı da kürzimenen salıp qaldı.

Bütün güçleri sanki kendi koluna topladı.

Arslan o yerde öfkelenip,

Aşırı bir sinirle saldırdı.

Sayfa 356

Kahraman Pervan gökyüzüne kuş gibi uçtu,

Bu kâfirin kendi de çok güçlüydü.

Öfkelenip akıbeti böyle oldu,

Müslümanların içerisine varıp düştü.

Düştüğünde Kahraman Pervan hareket edemeyip,

Kahraman Ali öfkelenip bağırıp.

Gördüğün görmediğinden daha da çok, - deyip,

Pervan'ı beş yüz yiğidi bağlayıp alıp.

Pervan'ın küçük kardeşinin atı – Garap,

Seslendi kahraman Ali buna bakarak:

-Dünyada bin bir canın olsa dahi,

Gücün benimle denk olamaz Kahraman Garap.

Bu söze kahraman Hasan öfkeleni,

Gitti de gürzüyle topuzunu aldı.

Aytqan sözi kâpirdiñ qarsı bolıp,
Süyegi topıraqpenen birdey boldı.

Qalqan, savıt – barşası para boldı,
Tügi qalmaq barşası küldey boldı.
Zeñgirhan buğan endi namıs qıldı,
Pilmenen paluvandarğa jarlıq qıldı.

Atqa minip, qaruv – qapşıq saylap alıp,
Miñ paluvan sap tartıp kelip turdı.
Soğısuvğa Ğalimenen dayarlanıp
Qasına Payğambardıñ kelip turdı.

Miñ paluvan sap tartıp kelip turğan,
Payğambarım bularğa qayran qalğan.
“Ey, Muhammet, şıǵar,-dep, - bir
paluvandı”,
Solay dep aqırıp tur kâpir hayvan.

Sayfa 357

Şer Arıslan sol jerde atqa mindi,
Payğambarğa keldi de qol köterdi:
“Jalǵız özim urısam bu kâpirmen,
Iqlasıñmen bata ber bizge”, - deydi.

Payğambar qolın yayıp bata berdi,

Düşmanın söylediklerine karşı çıkıp,
Kemiği toprakla bir oldu.

Kalkan, zırh – tümü paramparça oldu,
Kılı dahi kalmadı hiçbirinin kül gibi oldu.
Zengir Han bu olayı gururuna yediremedi,
Fil ile pehlivanlara emir verdi.

Ata binip, silahlarla donanıp,
Bin pehlivan can atıp meydanda durdu.
Ali ile savaşıma hazırlanıp,
Peygamberin yanına gelip durdu.

Bin pehlivan can atıp gelip duran,
Peygamberim bunlara hayran kalan.
“Ey, Muhammet, çıkar, - deyip, bir
pehlivanı.
Öyle söyleyip bağırmış bu türlü hayvan.

Sayfa 357

Hüzünlenen Arslan o yerde ata bindi,
Peygambere geldi de el kaldırdı.
“Yalnız kendim savaşıyım bu kâfirle,
İyi niyetle dua et bize”, - dedi.

Peygamber elini yayıp dua etti,

Soğısqalı er Ğali atqa mindi.
“Babamız jalğız ketip baradı” dep,
Toğız uğıl qasına jügirip keldi.

Toğız uğılın ertip özimenen,
Şer Arıslan on bolıp atqa mindi.
Osınşağa on Musılman keldi, - dep,
Alamız dep kâpirler ümit qıldı.
Hasen batır kördi kâpir soğıstarın,
Ülken maydan sol jerde soğıs qıldı.

Bir Musılmanmen urısқан jüz paluvan,
Er Gali toğız uğılmenen kâpir qırğan.
Qaharlanıp sol jerde Şer Arıslan,
Soğısqan kâpirlerdi qoydan qırğan.

Hazireti Ğali kâpirge qaza salğan,
Jerdin jüzi qıp-qızıl qanğa tolğan.
Sansız kâpirdi er Ğali qılğannan son,
Bir on kâpir Zeñgirge qaşıp barğan.

On kâpir Zeñgirhanğa qaşıp barğan.
Qol-ayağı qızıl qandı basıp barğan.
Tamaşa etip Ğalidiñ urısın söylep,
Padişanıñ aldında zar jılağan.

Kahraman Ali savaşımağa ata bindi.
“Atamız yalnız gidip vardı” deyip,
Dokuz oğlu yanına koşarak geldi.

Dokuz oğlunun eşliğinde bir de kendisi,
Endişelenen Arslan on olup ata bindi.
Buraya on Müslüman geldi, - deyip,
Alacağız deyip kâfirler ümit kıldı.
Kahraman Hasan gördü kâfirle savaşıları,
Büyük meydan o yerde savaş kıldı.

Bir Müslüman ile savaşıyan yüz pehlivan,
Kahraman Ali dokuz oğluyla kâfir kıran.
Öfkelenip o yerde hüznülenen Ali Arslan,
Savaşıyan kâfirlereaman vermeyen.

Hız. Ali kâfire kâfirlerin canını alan,
Yeryüzü kıpkızıl kana doyan.
Sayısız kâfiri er Ali öldürdükten sonra,
On bir kâfir Zengir’e kaçarak gelen.

On bir kâfir Zengir Han’a kaçarak gelen,
El-ayak kızıl kana basıp gelen.
Ali’nin savaşıını övünerek söyleyip,
Padişahın önünde dertlenip ağlayan.

-Ey, taqsır, munday jandı körmedik biz,

Mıñımız bir adamday bolmadıq biz.

Elüv kündeı urıstıq Ğalimenen,

Qayratın bilseñiz – uşan- teñiz.

Sayfa 358

Bu sözge qulaq salsañ, han sultanım,

Barşañız qulaq salıp mağan naniñ.

Äsker alıp barmasañ, ey, taqsır han,

Äytpese keter, - deydi, - sizdiñ säniñ.

Zeñgirhan bularına namıs qılğan,

Ol barğan on batırdı qayta kuvğan.

-Ey, taqsır, öltirseñ de Ğaliğa bara
almaymız,

Endi seniñ dininde tura almaymız,

Qorıqsaq ta, sıylasaq ta diniñe kirdik,

Payğambardıñ dininen uyalmaymız.

On paluvan jügirdi “Baramız” dep,

Zeñgir kuvdı artıan “Öltirem” dep.

Musılman bolıp qaşqanın Ğali bilip,

Ğali tağı at qoydı atamın dep.

-Ey, efendim, bunun gibi insan görmedik
biz,

Binimiz bir adamı yenemedik biz.

Elli gün gibi vuruştuk Ali’yle,

Gayretini bilseniz-uşan deniz.

Sayfa 358

Bu söze kulak veriniz han sultanım,

Tümünüz kulak verip bana inanınız.

Ordu alıp gitmeseniz, ey, efendim han,

Öyleyse gider, - dedi, - sizin yaşamınız.

Zengir Han bunları şerefine kondurmayan,

O varan on kahramanı geri gönderen.

-Ey, efendim, öldürsen de Ali’ye
gidemeyiz,

Şimdi senin dinine inanıyoruz,

Korksak da, hürmet etsek de dinine girdik,

Peygamberin dininden de utanmıyoruz.

On pehlivan koşarak “Gideriz” deyip,

Zengir tehdit ettionları “Öldürürüm”
deyip.

Müslüman olup kaçtıklarını Ali bilip,

Ali tekrar ad verdi onlara yanıma alırım
deyip.

Qiyamet qozğalğanday soğıs qıldı,
Jer ortası maydanğa durıs boldı.
Uşar kus, jın, diyular bări şuvlap,
“Ğaliğa kuvat ber” dep nalaş qıldı.

Adastı bir-birinen sahabalar,
Aqılınan adastı tiri jandar.
Jalğız-jalğız bolıp ketti bet-betimen,
Bir-birlerin bile almaydı sahabalar.

Käpirdi Haziret Ğali aralaydı,
İşinde jürip barşasın saralaydı.
Ol küni ölgen jannıñ qisabı joq,
Aqqan[qan] suvday bolıp sarqıraydı.

Hazireti Jäbireyil jetip keldi,
Keldi de Payğambarğa habar berdi.
“Ey, Muhammet, tuvındı tik, bölek şıq”,
dep,
Hazireti Jäbireyil aytıp ketti deydi.

Sayfa 359

Payğambar tuvın tigip, jurtın jiydi,
Bağdat tavınıñ basına barıp turdı.
Barşa jurtın jiyip alıp tügendese,

Kıyamete denk bir savaş yaptı,
Yeryüzü meydanda dümdüz oldu.
Uçan kuş, cin tümü bağırip söyleyerek,
“Ali’ye kuvvet ver” deyip namaz kıldı.

Helalleşti birbirleriyle sahabeler,
Aklıyla çelişti kimi canlar.
Yalnız yalnız tek başına gitti yüz yüze,
Birbirlerini bile tanıyamadı sahabeler.

Kâfiri Hz. Ali dağıtıyordu,
Adeta içlerinde gezip hepsini sıralıyordu.
O gün ölen canın hesabı yok,
Kan su gibi akıyordu.

Hız. Cebrail ulaşıp geldi,
Geldi de peygambere haber verdi.
“Ey, Muhammet, bayrağını dik, kendin
çık,” - deyip,
Hız. Cebrail söyleyip gitti dedi.

Sayfa 359

Peygamber bayrağı dikerek yurdu topladı,
Bağdat dağının başına varıp durdu.
Bütün çadırlarını alıp gelselerde,

Sahabadan on dört miñ şahid boptı.

On törti şahid boldı sahabadan,

Käpirden qırılıptı esensiz jan.

“Ğalidı özim barıp öltirem”, - dep,

Sol jerde Zeñgir patşa oyına alğan.

Zeñgir patşa sol sözdi aytıp atqa mindi,

Maydanniñ ortasına kelip turdı.

-Dämeñ bolsa, kel, Ğali, jıldam jeldep,

Qorıqqanıñnan dinime kir, - dep ayğayladı.

Davsın estip Arıslan aqıradı,

Sesini işitip Arslan bağırdı,

Payğambarğa keldi de qop kuvsırdı.

-Qızığın bul käpirdin bir köreyin,

Peyğamberden bata alıp qadam basqan,

Ğalidı körgen kâfir jaman sasqan.

Akırıp kele jatr Hazireti Gali:

– Dämen bolsa, ey, kâfir, kelşi mağan! –
deydi.

Payğambardan bata alıp qadam basqan,

Körgeñ käpir Ğalidan jaman sasqan.

Ekevi eki-üş kündey urıs qıldı,

Ğalidan Zäñgir lağın kuvatı asqan.

Sahabeden on dört bin şehit oldu.

On dördü şehit oldu sahabeden,

Kâfirden kırılmıştı sayısız can.

“Ali’yi kendim gidip öldüreyim”, - deyip,

O yerde Zengir padişah fikrine alan.

Zengir padişah o sözü söyleyip ata bindi,

Meydanın ortasına gelip durdu.

-Gücünüz varsa, gel, Ali, hızlıca gelip,

Korkuyorsan dinime gir, - deyip bağırdı.

Ey, baba, batardı bergil mağan, - deydi.

Peyğambere geldi de el kavuşturdu.

-Davranın bu kâfir kimmiş bir görelim,

Ey, ata, bana temenni kılız, - dedi.

Peyğamberden dua alıp yola çıkan,

Ali’yi gören kâfir fena korkan.

Bağırarak geliyordu Hz. Ali,

- Cesaretiniz varsa, ey, kâfir, bana gel, -
dedi.

Peyğamberden dua alıp yola çıkan,

Gören kâfir Ali’den fena korkan.

İkisi iki-üş gün savaş sürdü,

Zengir’in kuvveti çoktu Ali’den.

Qiyamet qozğalğanday urıs qıldı,
Jer ortası maydanğa durıs boldı.
Uşar qūs, jın, diyular bāri şuvlap,
“Ğaliğa kuvat ber” dep nalaş qıldı.

Sayfa 360

Tav basına küresip şıqpaq boldı,
Qaharlanıp şoqparmenen soqpaq boldı.
Eki-üş künde y ekevi urısqanda,
Käpir Jühüd Ğalidı jıqpaq boldı.

Küresti sol arada qattı terlep,
Bir tarlıq Ğaliğa tüsti ülken mindet.
Kürsindi sol arada Ğali Arıslan,
“Hal ketti, taqsır babam, qolday kör”, -
dep.

Jäbireyil sol arada jetip keldi,
Ğalidıñ qısılqanın közi kördi.
Allanıñ Arıslanı qısılğan son,
Tizelesip Jäbireyil ekevleydi.

Jäbireyil kelgennen soñ köñili tındı,
Käpiriñ munı körip moyın sundı.
Er Ğali Jäbireyilmen qosılğan son,

Kıyamete denk bir savaş oldu,
Yeryüzü meydanda dümdüz oldu.
Uçan kuş, cin tümü bağırıp söyleyip,
“Ali’ye kuvvet ver” deyip namaz kıldı.

Sayfa 360

Dağ başında savaşınca aydınlık oldu,
Öfkelenip topuzla vuruyordu.
İki-üş gün gibi ikisi vuruşan,
Kâfir Jühüd Ali’yi yere düşürdü.

Savaşıp o arada fazla terleyip,
Bir anda Ali’nin eline büyük fırsat geçti.
Silkindi o arada Ali Arslan,
“Güç gitti, efendim atam, el gibi gör”, -
deyip.

O ara Cebrail ulaşıp geldi,
Ali’nin zorlandığını gözü gördü.
Allah’ın Arslanı zorlandıktan sonra,
Beraberce Cebrail ile mücadele etti.

Sonra Cebrail gelince gönlü yatıştı,
Kâfirin bunu görünce boynu büküldü.
Kahraman Ali Cebrail ile birleştikten
sonra,

Ekevlep sol arada alıp urdı.

Zulpıqarın suvırıp alıp bardı,

Suvırıp moynına salıp bardı.

“Äy, kâpir, kälima aytıp, dinge kir”, dep,

Ğali Arıslan osılayşa habar berdi.

-Bäri dağı küşke astı, - deydi,

Jarımınan bärinen tastı, - deydi.

Köp jurtımnenen Musılman men bolayın,

- Ruqsat ber bugün keşke mağan, - deydi

Turgızıp Zeñgirhandı qoya berdi,

Allanıñ buyırğanın köredi endi.

Öz qolınan mıñ läşker bölüp alıp,

Tünde qaşıp Zeñgirhan jöneledi.

Sayfa 361

Tañ atqan soñ Zeñgirge Ğali bardı,

Kâpirlerdi aralap közin saldı.

Tünde qaşıp ketipti Zeñgir patşa,

Şahzada sol arada qayğıladı.

Ğali Arıslan sol jerde aşuvlandı,

Aşuvlanıp Düldüline minip aldı.

İkisi o arada beraberce alıp vurdu.

Zülfikar'ın çıkarıp alıp gitti,

Çıkarıp boynuna vurup gitti.

“Ey, kâfir, şahadet getirip, dine gir”, -
deyip,

Ali Arslan öylece haber verdi.

-Tümüne de bir kuvvet geldi, -dedi,

Yarımıyla tümü taştı, - dedi.

Çok halkımla Müslüman olayım,

İzin ver bugün akşama kadar bana , - dedi.

Kılıcımı indirip Zengir Han'ı koyuverdi,

Allah'ın izniyle gördü şimdi.

Emrine yüz bin asker bölüp alarak,

Gecede Zengir Han kaçıp gitti.

Sayfa 361

Sabah olduktansonra Ali Zengir'e gitti,

Kâfirleri gezip gözüyle aradı.

Gece kaçarak gidenZengir padişah,

Şehzade o arada kayğılandı.

Ali Arslan o yerde öfkeleni,

Öfkelenip Düldül'ine binip aldı.

“Qalğan kâpir, jazandı bereyin”, - dep,
Kâpirge sol arada qılğın saldı.

Düldülge minip kâpirdi aralaydı,
Kâpirdiñ aralanıp saralaydı.
Ölgen janniñ kâpirden qisabı joq,
Aqqan qan suvday bop sarqıraydı.

Düldülge aşuvlanıp minip aldı,
Kâpirge sol arada qılğın saldı.
Til ağlanın Musılman qıdı sonda,
Dinge enbegen kâpirdi qıldı sonda.

Düldüldiñ teri ağadı savırınan,
Ğalidiñ kim qaladı davısınan.
Qisabı joq kâpirdi qılğan şaqta,
Qan keledi Düldüldiñ bavırınan.

Aşuvlandı Zeñgirdi kuvanıp dep,
Men onı ne sebepten jiberem dep.
Payğambarğa keldi de qol köterdi,
“Ketken Zeñgir patşanı kuvamın”, - dep.

-Ey, balam, bu qılğanıñ jaraydı emes,
Kâpirge bu qılğanıñ jaman emes.
Hämmasın da Quday endi bizge berdi,

“Kalan kâfiri cezalandıracağım”, - deyip,
Kâfire o arada amansızca vurdu.

Düldül’ e binip kâfiri arıyordu,
Kâfiri irdeleyip kesiyordu.
Kâfirden ölen canın hesabı yok,
Akan kan su gibi çağlıyordu.

Düldül’e Öfkelenip binip aldı,
Kâfire o arada amansızca vurdu.
Söz alıp Müslüman kıldı o zaman.
Dine inanmayan kâfiri öldürdü o zaman.

Düldül’ün teri sırtından aktı,
Ali’nin sesiyle duymayan kimse kalmadı.
O zamanda öldürdüğü kâfirin hesabı yoktu,
Düldül’ün ciğerinden kan geldi.

Öfkelendi Zengir’i kovalayım deyip,
Ben onu ne sebepten gönderdim deyip.
Peygambere geldi de el kaldırdı,
“Giden Zengir padişah kovalayım”, -
deyip.

-Ey, çocuğum, yaptığın iyi değildi,
Kâfire bu yaptığın iyi değildi.
Tümünü de Tanrı emanet verdi şimdi bize,

Bu da endi bizderge jaman emes.

Bu da şimdi bizlere fena değildi.

Sayfa 362

Sayfa 362

Ğali sonda Payğambardıñ tilin aldı,
Tilin alıp sol arada tura qaldı.
Qaşqan-pısqan kâpirdiñ köp oljasın,
Ülesip, sahabalar bayıp qaldı.

Ali o zaman Peygamberin sözünü anladı,
Sözünü alıp o arada duruyordu.
Korkup kaçan kâfirden çok ganimet,
Paylaştırıp, sahabeler zenginleşiyordu.

Jühüdke Payğambarım barğan jeri,
Kâpirge aqırzaman salğan jeri.
Eldey köşip Mâdinege jöneledi,
Kâpirdiñ dinge kirgen barşaları.

Jühüd'e Peygamberimin vardığı yeri,
Kâfire ahir zaman alameti.
El gibi göçüp Medine'ye gitti,
Kâfirden dine girenlerin hepsi.

Endi bir gâp söyleyin Zeynep qızday,
Tilegi qabıl boladı zarlağannıñ.
Ğaşıq bolıp zarlanıp jatqan eken,
Qaşan habar keler dep Mâdineden.

Şimdi bir söz söyleyim Zeynep kızdan,
Gözyaşlarıyla ettiğı dileğı kabul oldu.
Âşık olup zorlanıp yataklara düşerek
Ne zaman haber gelir deyip Medine'den.

Hasenge qaşık bolıp zarlap jatqan,
Köktegi perişteler qulaq salğan.
Qudaydan Jâbireyilge pârmen boldı,
“Zeynepti Mâdinege ertkil” degen.

Hasan'a âşık olup üzülop yatan,
Gökteki melekler kulak veren.
Tanrı'dan Cebrail'e ferman geldi,
“Zeynep'i Medine'ye götür” denen.

Jâbireyil buyırqpenen jetip keldi,
Zeñgirhannıñ üyine qulaq saldı.

Cebrail buyruk ile ulaşıp geldi,
Zengir Han'ın evine kulak verdi.

Zeynep qızdıñ jılağan ünimenen,
Temir üydiñ töbesin tesip jetip keldi.

Tesiginen tırnaqtay keldi kirip,
Türegeldi Zeynep qız tağzım qılıp.
Jäbireyil ekenin tanığan soñ,
Qol kuvsırıp turadı tävbe qılıp.

Temir üyden tebiretpey alıp uştı,
Qanatınıñ üstine salıp uştı.
Közin aşıp-jumğaşa Jäbireyil alıp uşıp,
Şaharına Mädineniñ alıp keldi.

Sayfa 363

Qız körgen Arıslan qıldı toydı,
Otız bes kün şaharın jiyin qıldı.
Tamam ashab bu toyğa köp jıyılıp,
Sahabalar barşası qızıq qıldı.

Zeñgirhan tünde qaşıp ketken jeri,
Muratqa eki qaşıq jetken jeri.
Mädinege Zeñgirdiñ barğan jeri,
Köp jamağat urıstı salğan jeri.
Üş jüz alpıs qatındı Hasen alıp,

Zeynep kızın ağlamaklı sesiyle,
Demir evin tepesi delinip varıp geldi.

Tırnak gibi delikten girip geldi,
Ayağa kalkıp Zeynep kız saygı gösterdi.
Cebrail'i tanıdıktan sonra,
Tövbe edip el kavuşturuyordu.

Demir evden titremeden alıp uçtu,
Kananın üstüne koyup uçtu.
Gözünü açıp kapayıncaya Cebrail alıp
uçtu,
Medine şehrine alıp geldi.

Sayfa 363

Kızı gördükten sonra Arslan eğlence kıldı,
Otuz beş gün şehrine topluyordu.
Bütün ashab bu eğlenceye toplanıp,
Sahabelerin tümü ilgi gösteriyordu.

Zengir Han gecede kaçıp gittiği yerdı,
İki âşığın murada erdiği yerdı.
Medine'ye Zengir'in gittiği yerdı,
Çok cemaatin savaştığı yerdı.
Üç yüz altmış kadını Hasan alıp,

Eñ ülkeni Zeynep qız bolğan jeri.

En hürmetlisi Zeynep kızın olduğu yerd.

Quday qosqan qosağı Zeynep qızdı

Tanrı'nın evlendirdiği Zeynep kızdı,

Tüsünde duşar qıldı Haq Tağala.

Düşünde dost kıldı Hak Teâlâ.

Üş jüz alpıs qatındı Hasen alıp,

Üç yüz altmış kadını Hasan alıp,

Kitapta bir kün kördim tağı özim.

Kitapta bir gün gördüm de özümü.

Könilim bul Zeynepke tola ma dep,

Gönlüm bu Zeynep'e doldu mu deyip,

Basıma dävlet kusı qona ma dep,

Başıma devlet kuşu konar mı deyip.

Köp qatındı alıptı Hasen sonda,

Çok kadını almıştı Hasan o zaman,

Kitapta körgen qızım bola ma dep.

Kitapta gördüğüm kızım olur mu deyip.

Hasendi qosqan qosağı Zeynep qızğa,

Hasan'ı evlendirdiği Zeynep kıza,

Tüsünde duşar qılğan Haq Tağala.

Düşünde duçar kılmıştı Hak Teâlâ.

Bir Qudayıñ dostarın köp söyledik,

Bir Tanrı'nın dostlarıyla çok söyledi,

Qol köterip qılıñız buğan duğa.

El kaldırıp kılınız bana dua.

Tammat Tamam

Tamam Eyledim

5. SONUÇ

Hz. Ali, Peygamber Efendimizin hem amcaoğludur hem de ilk olarak İslamiyeti kabul edenlerden biridir. Hz. Ali Müslüman olduktan sonra Peygamberimiz için birçok defa canını ortaya koymuştur. Peygamberimiz Medine'ye göç edecekken onun yatağına yatmış, Uhud Harbi'nde Peygamberimizi korumak için yaralanmıştır. Hayatının sonuna kadar İslam adına katıldığı bütün savaşlarda hep en ön safta yer almıştır. Bu savaşlardan biri olan Hayber Savaşı'nda kaleye ilk giren kişi Hz. Ali olmuştur. Hz. Ali bu kahramanlıkları dışında örnek bir kişidir. Dürüst, hâyâ sahibi, bilge, ilim sahibidir ki Peygamber Efendimiz de “Ben ilmin şehriyim, Ali ise kapısıdır.” diyerek buna işaret etmişlerdir.

Hz. Ali Kazak cenknâmelerinde ahlakıyla, bilgisiyle, davranışlarıyla hem örnek bir kişi hem de savaşlarda gösterdiği yiğitliklerle, fethettiği kalelerle alperen bir şahsiyettir. O aynı zamanda velilerin piridir. Peygamberimize en yakın sahabelerden biri olup aynı zamanda peygamberin damadıdır da. Hz. Ali cenknâmelerde İslamiyet'i kâfir illerine yaymak için elinden geleni yapan bir kahraman olarak karşımıza çıkar. Bundan dolayıdır ki Şîr-i Yezdan ve Şâh-ı Merdân gibi isimlerle de anılır. Onun bu cenklerdeki en büyük yardımcısı cennetten geldiğine inanılan atı Düldül ve Peygamber Efendimizin hediye ettiği kılıcı Zülfikar'dır. Bu anlatılanlar coğrafya fark etmeksizin cenknâmelerde ortak özelliklerdir. Bu ortak özellikler Kazak cenknâmelerinde de aynen geçmektedir. Tabî ki bu ortak motifler yanında farklı olan motifler de yok değildir. İsmet Çetin hocamızın Türk Edebiyatı'nda Hz. Ali Cenknâmeleri adlı çalışmasından hareketle Anadolu sahası cenknâmeleri ile Kazak sahasında üzerinde çalıştığımız cenknâmeler arasında hem ortak olan motifler hem de farklı olan motifler tespit ettik. Bunları da destanlar üzerinden ayrı ayrı sıraladık ve tartıştık.

İsmet Çetin'in Türk Edebiyatı'nda Hz. Ali Cenknâmeleri adlı eserinde, cenknâmeler üzerine yaptığı çalışmadan hareketle Anadolu sahasındaki cenknâmeler ile Äziret Älidiñ Soğısı adlı cenknâme metni arasında bazı karşılaştırmalar yapıp ve bunları şu şekilde sıraladık:

1. Anadolu sahasında cenknâmeler genellikle besmele ile başlar. Ama besmele olmayan ve doğrudan tevhitte başlayan cenknâmelerde vardır. Fakat Äziret Älidiñ Soğısı adlı metin ne bir besmele ne de bir tevhit ile başlamaktadır:

Yazayım şiir şeklinde bir hikâye,
Boş söz-yalan yok, gerçek hikâye.

İmam Ali ustamın bir duası,

Apaçık söz bu kitaptaki hikâye.

Kalemi titrettim kendi tarafıma,
Kalemi çeksem, düşer sözüm gerçeğe.

Yalan deneni kişi söyleyiversin,

Bu sözü yönelttim ben doğruluğa

Hikâyeyi söyleyin Şorman Molla,

Yürür girer yazılan söz elden ele.

Buhara'dan ilim tahsil etmiş özü,

Çok kitap fetvası varmış onda.

Şorman Hoca kitabın içeriğini bilen,

Yalanını ayırıp, gerçeğini bilen.

Vardı her yurdun Farsça dilini bileni

Anlaşmasını bilmiyordu ..* bu emirdir.

Biliyor bu mecliste Şorman gerçeklikle,

Gidelim dediler onunla tartışmak için.

Ondan işittiğim şiirleri,

Samimiyetle inandı... *(ss. 13).

2. Olaylar merkez kişi olarak Hz. Muhammet çevresinde başlar(etin, 1997: 87). Bu olayların başlama merkezi olarak ise Medine gösterilebilir:

şiiirlerin tomanı var benim kalemimde,
Kalemimi yazarım esenliğimle,
şimdi git Sadvakas denilen Cömert,
Hazret-i Resulun zamanına.

Bir gün Cömert Resule vardı,
Cömert'i Resulullah konaklattı.
Sonunca meclisini topladığı anda,
“Ne iş için geldin?” deyip sorguya aldı(ss. 14).

3. Cenknâmelerde tespit edilen en önemli ortaklıklardan bir tanesi olarak cennetten gelen Dldl'n Hz. Ali'nin en önemli iki yardımcısından biri olması gösterilebilir ki bunu da sırasıyla yirmi yedinci, yirmi sekizinci ve otuz ikinci sayfalar rneklemetedir:

Padişaha çağırdıktan sonra Ali geldi,
Kölenin söylediği söze inandı şimdi.
Dldl'n kulağına Ali Arslan
Usulca fısıldadı bir şeyler şimdi. (ss.27).

Bu sözü teslim etti Dldl'ne,
Akıl danıştılar sanki birbirlerine.
Dldl' dışarıya koyup Ali Arslan,
Gelerek padişahın evine girdi (ss.28).

İmam Ali Arslan'ı

Ona denk olamaz bütün düşmanları.

Bindiği atı – cennetten çıkan Düldül,

Ayağının altında tüm uzak menzilleri(ss.32).

4. Anadolu sahasındaki cenknâmelerde Hz. Muhammet savaşlardan önce gayri müslim halkın padişahına mektup yazarak onu Müslümanlığa davet eder ve de bu davet reddedilince savaş hazırlığı başlar. Fakat Äziret Älidiñ Soğısı adlı metinde daveti Hz. Ali konuşarak yapar:

- Adım - Ali, Allah'ın Arslanı,

Yenip aldım kazandım, düşman olanları.

Yakınımdaki kâfirlerin hepsini kırıp,

Düşmanı arayıp çıktım uzaktaki.

Muhammet – Hakk Peygamber, babam, - dedi,

Dua edip rıza verdi bana, - dedi.

Bin milyon olsa da, kâfir - düşmanı

Başlarını mızrağa takarım, - dedi.

Öfkeme rastlayıp eziyet görme,

Dinime giren kâfirler olacak, - dedi.

Dinime giren kâfire merhamet kılıp

Öylelikle dost ve yâr insan olurum, - dedi.

Hak dine giren adam değerli olup,

Babam merhamet kıldı ona, - dedi.

Dinime girmeyene ölüm salıp,
Kendini kırıp, mallarını alayım, - dedi.

Tahrip edip işi kılalım kötü, - dedi,
Selamımı söyleyip ahir zamana, - dedi.
Ey, padişah, sen de bana çabuk cevap ver,
Denildi benim sözüm tamam, - dedi.
Valiya kenti kâfir diyerek duyup,
Tanrıma, sığıp geldim sana, dedi(ss. 29).

Böyle benim, padişah meselem, - dedi,
Bu niyetle buraya geldim ben, - dedi.
Dost mu olacaksın, düşman mı kalacaksın
Hangi tarafa meyl eder gönlün, - dedi.

Padişah dedi: - Kırarım dersin tüm düşmanı,
Yenip aldım dersin çokça düşmanı.
Askerdi beyhude boşuna bozulup,
Yeneyim diyerek harp eden Arslan mı?

Dininin gerçekliklerini biliyorum, - dedi,
Kendinizin söylediği tarafa giderim, - dedi.
Benim söylediğim sözümü kabul etsen,
İman öğret, dinine gireyim, - dedi(ss. 30).

Doğru, ben çağırınca geldin, - dedi,

Uzaklığını biliyorum özünün yerinin, - dedi.

Şimdi bana aralıksız olarak imanı öğret,

Dininin haklılığına inandım, - dedi.

Halka haber verip bilgilendirdi,

Kendi niyetiyle onları teşvik etti.

İmam Ali Efendi'den din öğrenip,

Halkının hepsini dine girdirmişti.(ss. 37).

5. Cenknâmelerde savaşa geçilmeden önce teke tek dövüşlerin yaşanması ve bu dövüşlerden sonra savaşa geçilmesi Anadolu ve Kazakistan sahası ortak motifi olarak göze çarpmaktadır:

Bundan sonra çok kâfirle savaşıyoruz,

Sırayla meydana çıkarız.

Çok kâfir var ikimizi de yeter,

Rahat rahat hepsini karşıyoruz. (ss 65).

Kakkan'ı gelip tuttu İmam Ali,

“Müslüman ol” deyip bir şans daha verdi Ali.

İman etmeyip, Müslüman olmayınca,

Biçti Zülfikar'la bu eri.

Padişahı öldü, kâfirin sancağı düştü,

Fakat korkuları hızlıca ölmelerine oldu sebep.

Geri kalanlar “Müslüman oluyoruz” deyip,

Arslan'ın önünde durdular ağlayıp.

Arslan gördü ağladıklarını,
Verdi şimdi onların istediklerini.
-İman edip, Müslüman olun, -deyip,
Hepsini dine kabul etti Ali.

Bütün halk Müslüman oldu,
Geri kalanları kırılıp öldü.
Ali Arslan buyurdu: - İdare et, - deyip,
Äbüvİmuhsin onların padişahı oldu.

Çok asker yığılan mallardan aldı,
Toplanan onca malı hepsi de aldı.
Padişahla Jamnun'un hazinesinden,
Evvelki sözüyle Ali de aldı(ss. 69).

6. Anadolu ve Kazakistan'daki cenknâmeler karşılaştırıldığında iki sahada da fethedilen ülkelerdeki putların kırıldığı, kiliselerin yıkıldığı ve camiler inşa edilip halka namazın ve dinin öğretildiği görülmektedir:

Dine girip Müslüman olan hepsi,
İslam dinini öğretti İmam Ali.
Kiliseleri bozdurup, mescit inşa ettirip,
Bir yıl orada oyalanıp durdu Ali(ss. 30).

Kiliseleri bozdurup, mescit yaptırdı,
İmam Ali biraz daha durdu orada(ss. 39).
Zengiler iman edip girdi dine,
Toplanıp şehirlerine girdiler birlikte.
Medrese, mescit yapıp din öğretip,
Öğretti bir yıl durup burada dini (ss. 48).

7. Cenknâmelerin sonunda anlatıcı kişinin ismini söylemesi hem Anadolu hem de Kazakistan sahasında ortak olan motiflerdendir:

Şorman Biltebayoğlu bunu yazan,
Başka kişi yokmuş öncesinde yazan,
Kıpçakbay'dan hikayeyi işitince,
Düz yazıdan şiir şekline aktarıp yazan.

Ayıplama beni, dinleyici,
Şorman'a söylesin ayıp diyen kişi.
Şorman söylediği sözü düzgün yazan,
Yoktur şairin bozduğu yeri.

Bozulsa hata olup elbet çıkar,
Şair işittiğini yazar,
İşittiğini söyleyenden yazıp alıp,
Kıpçakbeyin sözleri yalan[çıkabilirdi].

Kitaptan hikâyeyi Şorman görmüş,

Şiire çevir deyip kâğıdını bana vermiş,
Hikâye de kıssa çok, söz çok,
Eksiksiz yapacaksın onları neden?(ss.72).

İsmet Çetin'in Türk Edebiyatı'nda Hz. Ali Cenknâmeleri adlı eserinde, cenknâmeler üzerine yaptığı çalışmadan hareketle Anadolu sahasındaki cenknâmeler ile Üşbu Qissa Zeñgir Jühüd adlı cenknâme metni arasında bazı karşılaştırmalar yapıp ve bunları şu şekilde sıraladık:

1. Anadolu sahasında cenknâmeler genellikle besmele ile başlar. Ama besmele olmayan ve doğrudan tevhide ile başlayan cenknâmelerde vardır. Üşbu Qissa Zeñgir Jühüd adlı metin ise bir tevhit ile başlamaktadır:

Yaratan Tanrı (perverdigar) sığınak oldu,
O nurdan yaratıldı Müslümanlık dini. (ss. 333).

2. Anadolu sahasında cenknâmelerinde tevhit kısmından sonra bir na't kısmı yer alabilir ve asıl konu bu na'ttan hemen sonra başlayabilir. Üşbu Qissa Zeñgir Jühüd adlı metinde böyle bir na't örneği görülmektedir:

Zeynep Kızın Feryadı:

Yaradan adı Cabbar idi,
Beni bu kâfire mecbur bırakma,
..... * yarım olan,
Beni bu kâfire mecbur bırakma.
On sekiz bin âlemi yaradan Ulu Tanrı'm,
Bir tek size ağlıyorum,
Beni bu kâfire mecbur bırakma.

Mekke halkı iyiydi, sizden de bir yardımdı(ss. 335),
Medet evliyalar ve
Beni bu kâfire mecbur bırakma. Evet, İbrahim – Allah'ın Halil'i,
Evet, İbrahim – Allah'ın Halil'i,
Evet, İsmail – Allah'ın Zebihullah'ı
Evet, Davut – Allah'ın Halifesi,
Evet, Süleyman – Allah lafzı
Beni bu kâfire mecbur bırakma.
Evet, Musa okuyan Tevrat'ı,
Dördüncü kat gökte duran Hz. İsa,
Âşıkların muradı,
Beni bu kâfire mecbur bırakma,
On sekiz bin âlemiolan.
Dördüncü kat gök üstünde
Levh kalem, arş kürsü,
Beni bu kâfire mecbur bırakma,
Evet, Hz. Cebrail, Mikail, İsrail, Azrail,
Tanrı'nın yaratıp sevdiği dört mukaddes melekti,
Sizlerden yardım diledim,
Beni bu kâfire mecbur bırakma.
Evet, Ebubekir, Ömer, Osman, Ali Haydar
Tanrı'nın sevdiği dostları,
Dokuz yüz doksan bin veliler,
Sığındım bugün sizlere,
Beni bu kâfire mecbur bırakma(ss. 336).

3. Cenknâmelerde asıl savaşa geçilmeden önce teke tek dövüşlerin yaşanması ve bu dövüşlerden sonra asıl savaşa geçilmesi Anadolu ve Kazakistan sahası için ortak motif olarak ele alınabilir. Bunun yanı sıra Kazakistan sahasında düellolar ve savaş sırasında Peygamberin, meleklerin, cinlerin ve hayvanların Hz. Ali'ye dua etmesi de göz önünde bulundurulabilir:

Kendi kâfir olsa da gücü çoktu,

Şimdi bu söze toplananlar kulak verdi.

Kâfirler ‘‘Düelloya’’ diyerek bağıırıyordu,

-Şehzade, sıralayla bir bir varalım, - deyip,

Bu savaşa sırayla girelim, deyip,

Kâfirlerin başını öldürmek amaç olup.

Kırbaç bastırıp Hanefiye ilerledi,

‘‘Bana izin veriniz, babam, müsaade’’.

Yorgunluktan tükenmiş Kahraman Hasan,

‘‘Bir dileğini söyle, babam bize.’’.

‘‘Saadeti çocuğunla bulasın.’’ deyip,

Biri daha düştü diğerleriyle.

Birbirlerinden arkada kalıp savaşamadı,

Ölürüz diye akıllarına hiç koymadı.

Yol gösteren Tanrı'ya sığındı,

Hangimiz gideriz diye düşünmedi.

Şimdi Tanrı'ya dua edip dilek diledi,

Hangimiz gideriz diye düşünmedi.

Peygamber dua edip münacat ettikten sonra,
Hz. Cebrail ulaşp geldi.

Pehlivanın türlü silahlarla donatın,
Üstüne arslan derisinden bir kalkan verin.
Kudretiyle Tanrı'm emir kıldı:
“Bu kâfire Murteza'nın kendisi gitsin”.

Hz. Murteza ata bindi şimdi,
Peygamber'e geldi de el kaldırdı.
Allah'tan gelen haberi duyduktan sonra,
“Bana iyi niyetle dua et”, - dedi. (ss. 353).

Uçan kuş, cin, tümü haykırarak,
“Ali'ye kuvvet ver” deyip namaz kıldı. (ss. 354).

Hüzünlenen Arslan o yerde ata bindi,
Peygambere geldi de el kaldırdı.
“Yalnız kendim savaşayım bu kâfirle,
İyi niyetle dua et bize”, - dedi.

Peygamber elini yayıp dua etti,
Kahraman Ali savaşmaya ata bindi.
“Atamız yalnız gidip vardı” deyip,
Dokuz oğlu yanına koşarak geldi. (ss. 357).

4. Hz. Ali hem Anadolu hem de Kazak sahası cenknâmelerinde heybeti ve narasıyla düşmanın yüreğinin korkuyla kaplanmasına neden olabilmektedir:

-Kulağıyla duyup tutup alarak yere vurdu,

Kemiklerini kül kılıp uçurdu.

Ali Arslan gelerek bağırdı,

Kâfir bunu görüp biraz korktu.

5. Hem Anadolu hem de Kazakistan sahası cenknâmelerinde savaş sonrası fethedilen yere bir yönetici atanır ve Müslümanlar hareket merkezi Medine'ye geri dönerler:

Ali o zaman Peygamberin sözünü anladı,

Sözünü alıp o arada duruyordu.

Korkup kaçan kâfirden çok ganimetti,

Paylaştıırıp, sahabeler zenginleşiyordu.

Jühüd'e Peygamberim vardığı yeri,

Kâfire ahir zaman alameti.

El gibi göçüp Medine'ye gitti,

Kâfirden dine girenlerin hepsi.

Şimdi bir söz söyleyim Zeynep kızıdan,

Gözyaşlarıyla ettiği dileği kabul oldu.

Âşık olup zorlanıp yataklara düşerek

Ne zaman haber gelir deyip Medine'den.

Hasan'a âşık olup üzölüp yatan,
Gökteki melekler kulak veren.
Tanrı'dan Cebrail'e ferman geldi,
“Zeynep'i Medine'ye götür” denen.

Cebrail buyruk ile ulaşp geldi,
Zengir Han'ın evine kulak verdi.
Zeynep kızın ağlamaklı sesiyle,
Demir evin tepesi delinip varıp geldi.

Tırnak gibi delikten girip geldi,
Ayağa kalkıp Zeynep kız saygı gösterdi.
Cebrail'i tanıdıktan sonra,
Tövbe edip el kavuşturuyordu.

Demir evden titremeden alıp uçtu,
Kanadının üstüne koyup uçtu.
Gözünü açıp kapayınca Cebrail alıp uçtu,
Medine şehrine alıp geldi. (ss. 362).

6. Hem Anadolu hem Kazakistan sahası cenknâmelerinin sonunda genellikle anlatıcı kalıp ifadeler ile anlatının bittiğini haber vererek dinleyiciden dua etmelerinin ister:

Hasan'ı evlendirdiği Zeynep kıza,
Düşünde duçar kılmıştı Hak Teâlâ.
Bir Tanrı'nın dostlarıyla çok söyledi,

El kaldırıp kılınız bana dua.

İki cenknâme örneğinde de görüldüğü üzere coğrafya değişmiş olsa bile anlatılardaki ortak motifler genel olarak aynı kalmaktadır. Bu motiflerden biri olan merkez kişinin Hz. Muhammet olması ve olayların bir problem durumu ile başlaması Kazak cenknâmelerinde de göze çarpar. Bu problem durumunun savaş neticesi ile çözümlenmesi ve bu savaşlardan önce düelloların yaşanması yine ortak olan motiflerdendir. Bu düellolarda ine ortak olan motiflerden biri olarak Hz. Ali'nin heybeti ve Hz. Ali'nin narası olarak gösterilebilir. Bu heybet ve nara daha savaş başlamadan düşmanın kalbinin korku ile dolmasına sebep olur. Bu anlatıların coğrafyası farklı olmakla beraber Hz. Ali her daim İslam ordularının en büyük kahramanlarından biri olarak yer almakta, ailesi ile İslamiyet için fedakârlıklarda bulunmaktadır. Bu anlatılarda Hz. Ali'nin en büyük yardımcıları daha önce de belirttiğimiz gibi “Düldül” adlı atı ile “Zülfikar” adlı kılıcıdır. Her iki sahada da anlatıların bitiminde ilk hareket merkezi olarak yer alan Medine'ye dönme ortak olan motiflerden bir başkasıdır. Medine'ye dönme olayından sonra ise anlatıcı kalıp ifadeler ile anlatının bittiğini haber vererek dinleyenden dua ister. Ayrıca bunun yanında anlatıcı ismini de söyleyebilir.

İki cenknâme örneğinden hareketle ile tespit edilen farklar da vardır. Bunlardan ilki anlatılarda asıl konuya geçilmeden önce anlatının bir besmele ile başlaması motif Kazak sahası cenknâmelerimiz de görülmez. İkinci bir fark ise Anadolu sahasındaki cenknâmelerde Hz. Muhammet'in savaşlardan önce gayr-i müslim halkın padişahına mektup yazarak onu Müslümanlığa davet etmesi ve de bu davet reddedilince savaş hazırlığının başlaması motifinin Äziret Älidiñ Soğısı adlı metinde daveti Hz. Ali konuşarak yapması şeklinde değişmemiş olmasıdır.

Kazak cenknâmeleri ile Anadolu sahası cenknâmeleri arasında yaptığımız karşılaştırma neticesindeki kanaatimiz şudur ki Kazak cenknâmelerine daha çok önem verilmekle ve onları çevirmekle iki ülke arasındaki kültürel bağlar kuvvetlenecek ve ortak değerlerimiz daha çok önem kazanacaktır. Çünkü Hz. Ali, İslamiyeti kabul eden Türkler arasında yüzlerce yıldır mezhep ve boy, fark etmeksizin birleştirici bir unsur olarak yer edinmiştir. Hz. Ali için yazılan şiirler, cenknâmeler herkes tarafından kabul görmüştür. Fakat Kazakistan sahasında son bir buçuk asırdır önce Çarlık Rusya sonra SSCB politikaları sebebiyle halk bunları derleyememiş, kitaplaştıramamış hatta dinleyip anlatamamıştır. Ama aynı dönemde halka Hristiyanlık ve Rus kültürü empoze

edilmeyeçalışılmıştır. Takvimler 1991 yılını gösterdiğinde ise Çarlık Rusya yıkılmış, bağımsız bir Kazakistan devleti kurulmuştur. Bunu takip eden sonraki yıllarda ise halk edebiyatı çalışmaları ve dinî ve epik destan derlemeleri yaparak bunları yazıya geçirmek ve neşretmek önemli hâle gelmiştir. Bu yüzden yapılacak çalışmalarla bu anlatılar tespit edilmeli ve halkı bu birleştirici unsurlar etrafında bir araya getirmeye gayret edilmelidir.

KAYNAKLAR

- Alibek(2015), Haziret Ali – Dinî Destanlar, Almatı.
- Artun, E.(2000), Dinî-Tasavvufî Halk Edebiyatı, 1.Baskı, Karahan Kitabevi, Ankara.
- Aslan, N.(2016), Hz. Ali Cenknâmeleri Bağlamında Bir Eser(Destan-ı Ejderha ve Bazı Motifleri Üzerine), Millî Folklor Dergisi, Sayı 111, ss.208-219.
- Atalan, M. (Güz 2008), Türk Kültüründe Hz. Ali Cenknâmeleri, e-makâlât Mezhep Araştırmaları, I/2, ss. 7-27.
- Äwezow, M. - Ismayılov, E. (1957), "Ertegiler", Qazaq Ertegileri, T. I., Almatı, VII-XXXVI.
- Äwezow, M.O.(2009), Folklor Matintanuvı: Ötkeni Men Bugin (Red: B. Äzibayeva), Atındagı Adebiyat Jane Öner İnstitutı, Kiye, Almatı.
- Äzibayeva, B. (1998) Kazahskiy Dastannıy Epos, Almatı: Ğılım İzdatelstvo.
- Äzibayeva, B. (2006), "Kiyssa-i Malikajdar", Babalar Sözi, 16.Tom, Foliant Bas., Astana.
- Äzibayeva, B. (2009), Qazaq Dastandarı, Almatı: Baspalar Üyi.
- Babalar Sözi(2006), 15.Tom, Foliant Bas., Astana.
- Berdibay, R.(2005), Epos, El Qazınası, Bes Tomdıq Şıǵarmalar Jiynaǵı, 1. Tom, Almatı: Kazıǵurt Baspası.
- Çetin, İ. (1997), Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenknâmeleri, 1.Baskı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Eyüpoǵlu, İ.Z.(1987), Gün Işıǵında Tasavvuf, Tarikatlar, Mezhepler Tarihi, Geçit Kitabevi, Ankara.
- Güzel, A. & Torun A. (2005), Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, 5. Baskı, Akçağ Kitabevi, Ankara.
- İnan, A.(1991), Makaleler ve İncelemeler, C: II, Türk Tarik Kurumu Yayınları, Ankara.
- Jumadilova, M.(2005), "Kiyssa-i Haziret Aliy Razı Allah Anhuvdıñ Şah Barbarga Kul Olıp Satılǵanı", Babalar Sözi, 16.Tom, Foliant Bas., Astana.
- Jumadilova, M.(2005), "Haziret Aliydiñ Janadıl Şaharında Töbeleskeni", Babalar Sözi, 16.Tom, Foliant Bas., Astana.
- Kaplan, M. (1981), Tip Tahlilleri-Türk Edebiyatında Tipler, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Kocatürk, V.M (1970), Türk Edebiyatı, Edebiyat Yayınevi, Ankara.
- Koç, K.& Bayniyazov, A.& Başkapan, B.(2003), Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü, Akçağ Yayınları, Ankara.

- Köprülü, M.F.(1981), Türk Edebiyat Tarihi(3. Bs.), Ötüken Yayınevi, İstanbul.
- Köprülü, M.F.(1986), ‘‘Meddahlar’’, Edebiyat Araştırmaları (2.bsk.), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara.
- Oğuz, M.Ö. (2004), Destan Tanımı ve Eski Türk Destanları, Millî Folklor Dergisi, Sayı 62, ss. 5-7
- Oğuz, M.Ö(2011) & Ekici, M. & Aça, M. & Düzgün, D. & Akarpınar, R.B & Arslan, M. & Yılmaz, A.M & Eker, G.Ö& Özkan, T., Türk Halk Edebiyatı, Grafiker Yayınları, 8.Baskı, Ankara.
- Pala, İ. (2018), Ansiklopedik Divan Edebiyatı Sözlüğü, Kapı Yayınları, 30.Baskı, İstanbul.
- Parmaksızoğlu İ.(1971), İbni Batuta Seyahatnâmelerinden Seçmeler, Devlet Kitapları Yayınları, İstanbul.
- Saluk, R.G.(2018), Hz. Ali Cenknâmeleri ve Bir Metin: ‘‘Esed İle Şâh-ı Merdân Cengi’’, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Sayı 85, ss. 71-85.
- Sevük, İ.B.(1942), Edebiyat Bilgileri, Remzi Yayınevi, İstanbul.
- Süyiñşaliyev, H.(1960), ‘‘Kazak Poemalarının Ösüv Jolı’’, Dastandar, Kazaktıñ Memeleketik Körkem Adebıyet Bas., Almatı.
- Uyanıker, N.(2014), Manzum Dinî-Kahramanlık Hikâyeleri Bağlamında Hz. Ali İle Kahkaha Sultan Cengi, Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, Sayı 12, ss. 191-227.
- Yıldırım, S.(2013), İcracının Elinde Türün Değişmesine Bir Örnek: Kazak Türklerinin ‘‘Keklik İle Kuzgun’’ Dastanı, 21. yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi, Cilt 2, Sayı 6, ss. 125-143.
- Yıldırım, S.(2015), Kazakların Dariyğa Kız Destanı, 1.Baskı, Kalem Kitap Yayınları, Ankara.
- Yüce, N. (1984), Kazak Türkçesi Sözlüğü, Türk Dünyası Araştırmaları Yayını: 8, İstanbul
- Yüce, K. (1987), Saltuk-Nâme’de Tarihî, Dinî ve Efsanevî Unsurlar, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Üzüm, İ. (2004), ‘‘Şâh-ı Merdân Murtazâ Ali: Kültürel Alevî Kaynaklarına Göre Hz. Ali Tasavvuru’’, İslam Araştırmaları Dergisi, Sayı 11, 75-104.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı,adı :Kuş Fatih
Uyruğu :T.C.
Doğumtarhiveyeri :21.08.1993/Yenimahalle
Medenihali :Bekar
e-mail :Fatihkus.2016@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Alevi Bektaş Kültürü	Devam Ediyor
Lisans	Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı	09.07.2015
Lise	Kızılcahamam Anadolu Lisesi	17.06.2011

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2017 - 2018	MEB	Ücretli Öğretmen
2019 - 2020	Açı Eğitim Kurumları	Stajyer Öğretmen

Yabancı Dil

İngilizce

Yayımlar

Kazak Cenknâmeleri'nden İki Örnek

hacibayram.edu.tr/le